

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra evropského práva

**Mezinárodní únosy dětí a Evropská úmluva o ochraně
lidských práv a základních svobod**

Rigorózní práce

Mgr. Monika Matysová

Školitel rigorózní práce:

doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Ph.D.

Praha, 17. listopad 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci na téma „*Mezinárodní únosy dětí a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*“ vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. listopadu 2011

.....
Podpis

Poděkování

Přála bych si vyjádřit poděkování především školiteli mé rigorózní práce doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christianu Scheuovi, Ph.D. za odborné, vždy velmi vstřícné a profesionální vedení této práce, za velmi užitečné rady, náměty a připomínky, které vedly k její finální podobě.

Poděkování náleží dále mé rodině a blízkým přátelům, kteří mi byli motivací při jejím dokončení.

V Praze dne 17. listopadu 2011

Mgr. Monika Matysová

Motto:

"On est de son enfance comme on est d'un pays."

(Antoine de Saint-Exupéry)

Obsah:

Úvod.....	1
1. Vymezení základních pojmů	4
1. 1. Vymezení pojmu mezinárodní únos dítěte	5
1. 2. Bránění práva ve styku s dítětem	7
1. 3. Rodinný život ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	9
2. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a další významné mezinárodní dokumenty zabývající se problematikou mezinárodních únosů dětí	17
2. 1. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	19
2. 2. Rozbor ustanovení Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	22
2. 2. 1. Rozsah a působnost úmluvy	23
2. 2. 2. Ústřední úřady.....	24
2. 2. 3. Navrácení dítěte	26
2. 2. 4. Hodnocení	28
2. 3. Úmluva o právech dítěte	29
2. 4. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí.....	31
2. 5. Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí	33
3. Problematika mezinárodních únosů dětí z pohledu práva EU	35
3. 1. Nařízení Rady ES č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti	35
4. Česká právní úprava mezinárodních únosů dětí	40
4. 1. Česká právní úprava po novele OSŘ	41
4. 2. Řízení o navrácení dítěte podle OSŘ.....	43
4. 3. Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí – řízení sporné či nesporné?.....	45
4. 4. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	48
4. 5. Role ministerstev při mezinárodněprávních únosech dětí	50
4. 6. Styčný soudce	50
4.7. Judikatura českých soudů	51
4. 7. 1. Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 440/2000 „ <i>Karolína Daoudová</i> “ ..	53
4. 7. 2. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006.....	55
4. 7. 3. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5473/2007	57
4. 7. 4. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 474/2007 „ <i>Adrian Santana</i> “ ..	59
4. 7. 5. Hodnocení	62
5. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU ve vztahu k mezinárodním únosům dětí.....	65

5. 1. Mezinárodní únosy dětí z pohledu vybrané judikatury Evropského soudu pro lidská práva	65
5. 1. 1. Povinnost respektovat a správně vykládat jednotlivá ustanovení Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	66
5.1.1.1. <i>Iglesias Gil a A.U.I. proti Španělsku</i>	68
5.1.1.2. <i>Mattenklott proti Německu</i>	69
5.1.1.3. <i>Další judikatura vztahující se k této části</i>	73
5. 1. 2. Důvody nenavrácení dítěte	73
5.1.2.1. <i>Iosub Caras proti Rumunsku</i>	74
5.1.2.2. <i>Paradis a další proti Německu</i>	77
5.1.2.3. <i>Další judikatura vztahující se k této části</i>	80
5. 1. 3. Délka řízení o navrácení dítěte	81
5. 1. 3. 1. <i>MacReady proti České republice</i>	82
5. 1. 3. 2. <i>Další judikatura vztahující se k této části</i>	86
5. 1. 4. Výkon rozhodnutí o navrácení dítěte	86
5.1.4.1. <i>Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku</i>	87
5.1.4.2. <i>Sylvester proti Rakousku</i>	91
5. 2. Mezinárodní únosy dětí z pohledu vybrané judikatury Soudního dvora EU	94
5. 2. 1. Rozhodnutí J. McB. proti L. E.	95
5. 2. 2. Rozhodnutí Doris Povse proti Mauru Alpagovi	97
5. 2. 3. Rozhodnutí Josebou Andoni Aguirre Zarragou proti Simone Pelz	101
4. 2. 4. Hodnocení	103
5. 3. Srovnání a budoucí vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU v oblasti mezinárodních únosů dětí	104
Závěr	106
Seznam zkratk	112
Použitá literatura	113
Přílohy:	123
Příloha č. 1 : Signatáři Haagské Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	123
Příloha č. 2 : Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí	126
Členské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:	126
Nečlenské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:	127

Úvod

Dětství by mělo být jedno z nejkrásněji prožitých období našeho života. Pro každé dítě je důležité vyrůstat samozřejmě nejen v dostatečném materiálním zázemí, ale především ve stabilním rodinném prostředí.

V úvodu této rigorózní práce na téma: „*Mezinárodní únosy dětí a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*,“ jsem pojala tudíž za nezbytné nejprve odpovědět na otázku, co je to vlastně rodinné prostředí, rodinné zázemí, rodinný život? Tutéž otázku si napříč svou judikaturou vztahující k čl. 8 EÚLP kladl ESLP již mnohokrát.

I když se zpočátku výklad pojmu rodinný život omezoval pouze na nukleární pojetí rodiny, tj. pouze na vztah rodičů k dětem, později se přeci jen jeho přístup změnil a „*rodina se rozšířila*.“ Zlom nastal v případě Slivenko proti Lotyšsku,¹ kdy se ESLP opět na krátký čas vrátil k nukleárnímu chápání pojmu rodinného života. K širšímu výkladu se vrátil v případě Schalk a Kopf proti Rakousku,² když pod zmíněný pojem zahrnul rovněž vztah dvou osob stejného pohlaví.

Z dikce ustanovení čl. 8 EÚLP vyplývá pro členské státy nejen negativní závazek, tj. zdržet se všech zásahů do rodinného života, ale rovněž pozitivní závazek států spočívající v tom, že za pomoci všech dostupných prostředků zajistí právo na respektování rodinného života.

Ve vztahu k mezinárodním únosům dětí tento pozitivní závazek států spočívá především v zajištění znovushledání rodiče–neúnosce s dítětem, zajištění kontaktu v průběhu řízení o navrácení dítěte a dalších vhodných opatřeních, která zabrání nebo alespoň zmírní ztrátu vazby mezi dítětem a rodičem, který s ním v důsledku jeho protiprávního přenosu nežije.

Pro zjednodušení budu v této práci používat termín „*mezinárodní únos dítěte*“, i když po právní stránce je užití takového zjednodušení značně nepřesné, neboť mezinárodní únos dítěte lze v souladu s Haagskou úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí definovat jako jednostranné přemístění či zadržení

¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 9. října 2003, stížnost č. 48321/99. Slivenko a další proti Lotyšsku. V tomto rozsudku ESLP konstatoval, že vztah dospělé dcery ke svým rodičům, resp. dospělé vnučky ke svým prarodičům nepředstavuje rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP.

² Rozhodnutí ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04. Schalk a Kopf proti Rakousku.

dítěte jeho rodičem, opatrovníkem nebo jiným blízkým členem jeho rodiny.³ Z této definice vyplývá, že se tohoto protiprávního jednání může kromě rodiče dopustit i jiná osoba. Pro účely této rigorózní práce jsem si stanovila za cíl pojednat o problematice mezinárodních únosů dětí z pohledu tzv. rodičovských únosů, kdy je dítě protiprávně přeneseno jedním z jeho rodičů.

Mezinárodní únosy dětí se začaly objevovat ve druhé polovině minulého století. Jsou tedy spjaty nejen s touhou po cestování, studiu v zahraničí, ale především s objektivním kritériem – otevřením státních hranic, odstraněním bariér, např. volným pohybem osob v rámci EU. To vše a další zapříčinilo frekventovanější uzavírání tzv. mezinárodních svazků, které, i když se zpočátku mohou pro partnery zdát velmi atraktivní, mohou v případě, že mezi nimi dojde ke konfliktní situaci, vyústit v daleko závažnější problém, jak v budoucnosti vyřešit vztah ke společnému dítěti.

Rodič, který se přestěhuje do státu odlišného od státu svého původního bydliště, se v případě, že se jeho svazek s partnerem rozpadne, může najednou ocitnout v prostředí, které vnímá jako nepřátelské. V takovém případě může jako krajní řešení zvolit přenos dítěte do státu, z něhož pochází, na jehož území doufá v získání příznivějšího rozhodnutí, kterým mu bude dítě svěřeno do výchovy.

Příčinou mezinárodních únosů dětí mohou být obava z nedostatečné znalosti právního řádu země, jazykový handicap nebo nedostatečné sociální vazby v zemi atd. Pro úplnost je třeba dodat, že mezinárodní únos nemusí být vždy nutně negativním řešením nastalé situace, např. pokud se rodič-únosce snaží prostřednictvím únosu chránit své dítě před násilím ze strany druhého rodiče či z obavy z nebezpečné situace, která v domovské zemi dítěte panuje.

I přesto, že záměrem rodiče může být ochrana dítěte před nebezpečím, je z pohledu práva toto jednání protiprávní a je tedy vždy nutně vnímáno jako nežádoucí jev, který nemůže být právem tolerován.

Předmětem této rigorózní práce bude zobrazit problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu vnitrostátního, evropského a mezinárodního práva a jejich vzájemné propojení. Důraz bude kladen především na právo EU.

Jednoznačně nejpoužívanější mezinárodní instrument v oblasti mezinárodních

³ Čl. 3 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

únosů dětí představuje Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, přijatá v rámci haagské konference mezinárodního práva soukromého. Tato úmluva si klade za cíl urychlené navrácení dítěte do státu jeho obvyklého bydliště. Z pravidla, že dítě musí být vždy navráceno, jsou však přípustné výjimky, jež je ovšem možné aplikovat pouze pokud nastane zvláštní situace odůvodňující dítě nenavrátit, např. pokud by návrat dítě vystavil nebezpečné situaci v zemi jeho obvyklého bydliště. V každém případě jsou však členské státy povinny postupovat v souladu s ustanoveními Haagské úmluvy, aby nedocházelo ke zmaření jejího samotného účelu – obnovení původního stavu, který tu byl před protiprávním přenosem dítěte.

V rámci problematiky mezinárodních únosů dětí dále pojednám o ostatních mezinárodních dokumentech, které se problematice mezinárodních únosů dětí třeba jen okrajově věnují. Z nich představím především Úmluvu o právech dítěte, Evropskou úmluvu o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

Z hlediska evropsko-právní dimenze bude důraz soustředěn na nařízení Brusel II. bis, které je na území členských států EU aplikováno přednostně. Následně se budu věnovat rovněž české právní úpravě vztahující se k dané problematice a v jejím rámci se pokusím o analýzu vybrané judikatury českých soudů.

Stěžejní část rigorózní práce bude představovat rozbor vybraných judikátů ESLP, které se vztahují k případům protiprávně přemístěných či zadržovaných dětí, v nichž bylo ESLP konstatováno porušení nebo neporušení čl. 8 EÚLP a rozsudků Soudního dvora EU ve vztahu k porušení čl. 7 Listiny základních práv EU. Pozornost bude věnována rovněž mezinárodním únosům dětí ve vztahu k čl. 6 EÚLP.

V samotném závěru jsem si stanovila za cíl zhodnotit stávající právní úpravu mezinárodních únosů dětí na vnitrostátní, mezinárodní a evropské úrovni, a to s ohledem na analýzu vybrané judikatury vnitrostátních soudů, ESLP a Soudního dvora EU a její možné směřování „*per futuro*“.

1. Vymezení základních pojmů

Ruku v ruce s rostoucím zájmem člověka po cestování, studiu a hledání pracovních příležitostí v zahraničí se zvyšuje i počet manželství či partnerských vztahů uzavíraných s cizími státními příslušníky. Z těchto svazků pak mohou přicházet na svět děti, jejichž rodiče mají vazbu k různým státním teritoriím. Dojde-li proto k neoprávněnému zadržení nebo přemístění dítěte jedním z rodičů, neuskutečňuje se dané jednání vždy pouze na území státu obvyklého bydliště dítěte, ale nezdědka kdy přesahuje státní hranice a bývá spojeno se státem, jehož je druhý z rodičů příslušníkem. Problematika mezinárodních únosů dětí se tak v současnosti stává závažným sociálním problémem, kterému je potřeba věnovat náležitou pozornost.

Pro Českou republiku se po otevření státních hranic po roce 1989 stala tato problematika taktéž nanejvýš aktuální, jelikož přemístění a zadržení dětí z České republiky a do České republiky se stalo v porovnání s minulým režimem značně jednodušší a také bohužel početnější. Po roce 1989 bylo nepochybně uzavřeno více smíšených manželství, neboť se českým občanům otevřely dveře k možnosti studovat či pracovat v zahraničí. Právní úprava v této oblasti – mezinárodních únosů dětí – musela nutně doznat změny a Česká republika se proto stala signatářem řady mezinárodních úmluv, jež obsahují důležitá ustanovení určená k ochraně práv dětí.⁴ Z mezinárodních úmluv v této oblasti můžeme jmenovat především Úmluvu o právech dítěte, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Evropskou úmluvu o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. Počínaje dnem 1. května 2004, kdy se Česká republika stala jedním z členů Evropské unie, je pro ni závazné rovněž nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.⁵

⁴ Bakeš, M., Vondráčková, P. Mezinárodní únosy dětí in Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám, ASPI, a.s., 2009, str. 28.

⁵ Hrubá, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf (citováno 2. března 2011).

1. 1. Vymezení pojmu mezinárodní únos dítěte

Mezinárodní únos dítěte je podle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „*Haagská úmluva*“) definován jako protiprávní jednání, při němž dojde k přemístění či zadržení dítěte za současného splnění dvou podmínek. Protiprávním jednáním bylo porušeno právo péče o dítě osoby, instituce nebo kteréhokoli jiného orgánu, které má poškozený samostatně nebo společně s dalšími poškozenými za podmínek stanovených právním řádem státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před jeho přemístěním nebo zadržením a právo péče o dítě bylo v době jeho přenosu skutečně vykonáváno nebo by bylo realizováno, kdyby k protiprávnímu přenosu nedošlo.⁶

Pojmy přemístění a zadržení dítěte chápe Haagská úmluva zcela odlišně. Zatímco přemístěním dítěte se rozumí protiprávní pohyb dítěte ze státu jeho obvyklého bydliště do státu odlišného, k zadržení dítěte může vést pohyb dítěte, který je sice zpočátku v souladu s právem (např. návštěva příbuzných v zahraničí), ale následně dojde k jeho zadržení ve státě odlišném od jeho obvyklého bydliště. Pro doplnění je nezbytné dodat, že protiprávní přemístění dítěte může zadržení dítěte předcházet, ale nemusí tomu tak být vždy.

Haagská úmluva představuje základní dokument obsahující právní úpravu mezinárodních únosů dětí, jehož právní úprava se vztahuje pouze na děti, které nedovršily šestnáctý rok života. Vůči Úmluvě o právech dítěte je Haagská úmluva v poměru speciality. Na úrovni EU je Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí modifikována nařízením Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, které je bezprostředně aplikovatelné ve všech členských státech EU, s výjimkou Dánska.⁷

Použijeme-li zjednodušeného modelu, lze v rámci problematiky mezinárodních únosů dětí rozeznávat tři druhy režimů: první režim používaný v případě mezinárodních únosů dětí mezi členskými státy EU, druhý režim užívaný v případě mezinárodních

⁶ Čl. 3 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

⁷ HRUBÁ, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf, (citováno 2. března 2011).

únosů dětí mezi ostatními státy, jež jsou smluvními stranami Haagské úmluvy a třetí režim, který se použije mezi státy, z nichž jeden nebo oba nejsou signatářem Haagské úmluvy a jejichž vztah se řídí např. uzavřenou bilaterální úmluvou.

Mezinárodní únos dítěte tedy, protiprávní přemístění či zadržení dítěte do státu odlišného od jeho obvyklého bydliště, musíme nutně odlišovat od únosu ve smyslu § 200 TZ,⁸ jehož se dopustí ten, kdo dítě odejme z opatrování osoby, které podle zvláštního právního předpisu nebo dle úředního rozhodnutí o ně přísluší pečovat. K naplnění základní skutkové podstaty TČ obsaženého v ustanovení § 200 TZ se tak vyžaduje již existující svěřeni dítěte do péče na základě právního předpisu nebo soudního rozhodnutí. O trestněprávní únos se tudíž nebude jednat v situaci, kdy rodič násilím či lstí sice odejme dítě druhému rodiči, ale soud doposud pravomocně nerozhodl, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy.⁹

Označovat pojmy, „protiprávní přemístění či zadržení“ dítěte za „únos“ je tedy značně zavádějící. Pojem únos je uváděn pouze v názvu Haagské úmluvy, a proto tyto dva pojmy nemůžeme vnímat jako synonyma. Ostatně sama úmluva ve svém názvu zdůrazňuje svoji „netrestněprávní povahu“, když hovoří pouze o civilních aspektech takového protiprávního jednání.¹⁰ Mezinárodní únos je tedy třeba chápat jako institut

⁸ zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Šámal, P. a kolektiv. Trestní zákoník II., Komentář, 1. vydání 2010, str. 1759.

¹⁰ Slovo „únos“ může vyvolávat, i přestože Haagská úmluva a Nařízení Brusel II. bis ponechávají tuto otázku výhradně na civilněprávních aspektech nepřijemné asociace s trestním řízením. Častost používání tohoto pojmu a jeho možné zaměňování za pojem únos v trestněprávním smyslu může vést „*de facto*“ k obavám rodičů - únosců, kteří ze strachu z chybného pojmání těchto dvou zcela odlišných pojmů mají strach dítě navrátit do státu jeho obvyklého bydliště. V Italské právní úpravě je Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí nazvaná *Convenzione sugli aspetti civili della sottrazione internazionale di minori*. Pojem „*la sottrazione internazionale*“ by se do českého jazyka dal přeložit doslovně spíše než „únos“ jako „přenos“ nebo „odnětí“. Blíže k tomu např. webové stránky italského Ministerstva zahraničních věcí (Ministero degli Affari Esteri) dostupné na: http://www.esteri.it/MAE/IT/Italiani_nel_Mondo/SottrazioneInternazionaleMinori (citováno 14. října 2011), kde se ve vztahu ke *Convenzione sugli aspetti civili della sottrazione internazionale di minori* uvádí: „*E' quella più utilizzata, soprattutto per le istanze di rimpatrio dei minori (per es. quando uno dei due genitori sottrae o trattiene illecitamente il figlio in un altro Paese) e per quelle relative all'esercizio del diritto di visita. Obiettivo è la protezione del minore contro gli effetti nocivi derivanti da un suo trasferimento o mancato rientro.*“ V Italském právním řádu rodič, který dítě protiprávně přemístil nebo zadržel je rovněž trestně stíhán podle art. 574 Codice penale. Obdobně může být za protiprávní přemístění nebo zadržení trestně stíhán rovněž rodič-únosce ve Francii ve smyslu art. 227-5 a 227-11 de Code pénal. Francie používá pro Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí název *La Convention de La Haye sur les aspects civils de l'enlèvement international d'enfants*. Výraz „*l'enlèvement international*“ je možné překládat jako mezinárodní únos. Blíže k tomu webové stránky francouzského Ministerstva zahraničních věcí (Ministère des Affaires étrangères et européennes), dostupné na: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-francais-etranger_1296/conseils-aux-familles_3104/enlevements-enfants_1423/quelques-mots-utiles_82722.html (citováno 14. října 2011).

zcela odlišný od únosu trestněprávního,¹¹ i když ten může být za určitých okolností doprovázen únosem trestněprávním, např. pokud už bude vydáno rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů a druhý z rodičů se rozhodne dítě přemístit do státu odlišného od domovského státu dítěte. Na rozdíl od únosu trestněprávního se o mezinárodní únos jedná i v případě, že dítě bylo uneseno do státu odlišného od svého bydliště i při absenci předchozího rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče, neboť za mezinárodní únos se považuje jak aktivní činnost - přemístění dítěte či pasivní jednání - zadržení dítěte do státu odlišného od státu obvyklého bydliště. Mezinárodní únos dítěte na rozdíl od únosu trestněprávního vždy vyžaduje přítomnost mezinárodního prvku, k jehož naplnění dojde v okamžiku překročení hranic domovského státu dítěte.

Odlišné rysy vykazuje rovněž účel obou řízení. Zatímco účelem trestního řízení o TČ únosu dítěte je vyslovení výroku o vině a trestu, podstata řízení o navrácení dítěte v případě mezinárodního únosu dítěte spočívá v konstatování, zda bude dítě navraceno či nikoli. Pro případy mezinárodních únosů dětí není na rozdíl od únosů ve smyslu TZ zavinění únosce podstatné.

1. 2. Bránění práva ve styku s dítětem

Každý rodič má právo a tomu zároveň odpovídající povinnost o své dítě pečovat. Uvedené platí za předpokladu, že nedojde k omezení, příp. zbavení jeho rodičovské odpovědnosti.¹²

V případě, že se rodiče rozhodnou spolu již nadále nežít a jednomu z rodičů je dítě svěřeno do výchovy a druhému rodiči je určeno právo na styk s dítětem, má i tento druhý rodič právo na péči o dítě, a to v podobě styku s dítětem tak, jak je vymezeno dohodou rodičů nebo určeno soudním rozhodnutím. Bránění práva ve styku s dítětem představuje pro poškozeného rodiče závažný zásah do jeho práv, protože takovým jednáním přichází o kontakt se svým dítětem a v důsledku toho i o rozvíjení přirozené vazby rodič – dítě.

¹¹ Hrubá, M. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu, Právo a rodina, č. 3, 2009, str. 18.

¹² Rodičovskou zodpovědnost je možné vymezit jako soubor práv a povinností: a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový a rozumový a mravní vývoj, b) při zastupování nezletilého dítěte, c) při správě jeho jmění. Rodičovská zodpovědnost je na národní úrovni upravena v § 31 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na: <http://www.umpod.cz/glosar-pravnich-pojmu> (citováno 6. listopadu 2011).

Evropský soud pro lidská práva v této souvislosti v rozsudku Koudelka proti České republice¹³ konstatoval, že v souladu s čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu a usilovat o přijetí všech vhodných opatření k navázání vztahu mezi dotyčným rodičem a dítětem. Tento pozitivní závazek státu však není absolutní např. pokud se rodič s dítětem ještě neznají nebo jestliže se mezi nimi nevytvořila žádná citová vazba. V takovém případě je vhodné nejdříve učinit kroky, které dítě na takové setkání připraví, např. vhodná rodinná terapie.

V rozsudku Koudelka proti České republice se stěžovatel se svou stížností u Evropského soudu pro lidská práva dožadoval náhrady za morální újmu způsobenou mu zásahem do jeho rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP, tj. průtahy v řízení a laxním přístupem příslušných úřadů.

Od března 1993 kdy se stěžovatel odstěhoval ze společné domácnosti, kterou sdílel s matkou své dcery, domáhal se u Obvodního soudu pro Prahu 1 úpravy práva na styk se svou dcerou. Svůj návrh opíral o skutečnost, že mu E. P. brání ve vídání dcery, která jí byla svěřena do výchovy rozsudkem ze dne 20. října 1992. Rozsudkem ze dne 24. října 1995 přiznal Obvodní soud pro Prahu 1 stěžovateli právo na zprostředkovaný styk s dítětem, ten však v důsledku komplikací kdy, proti stěžovateli bylo podáno několik trestních oznámení ze strany starší dcery E. P. týkající se údajného pohlavního zneužívání a E. P. nadále zamezovala styku stěžovatele a jeho dcery, nebyl uskutečňován. Dne 26. března 1998 podal stěžovatel návrh na výkon předmětného rozhodnutí a následně ve dnech 24. srpna 1998 a 8. února 1999 urgoval svůj návrh na výkon rozhodnutí. E. P. nereagovala ani na uložení pokuty, a proto stěžovatel podal dne 26. června 2000 proti E. P. trestní oznámení pro TČ maření výkonu rozhodnutí, kterým byla E. P. dne 22. srpna 2001 shledána vinnou ze spáchání TČ maření výkonu úředního rozhodnutí a odsouzena k trestu odnětí svobody v délce tří měsíců s podmíněným odkladem. V důsledku těchto komplikací byla stěžovateli umožněna schůzka s jeho dcerou až dne 9. července 2002. Toto setkání však neproběhlo podle očekávání stěžovatele, neboť dcera se po tak dlouhém odloučení od jakékoli přítomnosti otce na něj nepamatovala a pod vlivem výchovy své matky byl u ní vyvolán rovněž syndrom

¹³ Rozhodnutí ESLP ze dne 20. července 2006, stížnost č. 1633/05. Koudelka proti České republice.

zavrženého rodiče. S ohledem na uvedené skutečnosti již nebyla schopná otce bez předchozí terapie přijmout.

Evropský soud pro lidská práva prohlásil stížnost pana Koudelky za přípustnou, pokud se jedná o námitky týkající se čl. 6 odst. 1 a čl. 8 EÚLP. Ve zbytku, v němž stěžovatel tvrdil, že se cítí být diskriminován na základě pohlaví, Evropský soud pro lidská práva prohlásil stížnost za nepřípustnou.

Nerespektování práva v podobě bránění styku s dítětem odlišujeme od mezinárodního únosu dítěte, neboť při bránění styku s dítětem dochází k znemožnění vídání dítěte jednomu z rodičů, a to buď částečně či úplně, a to zpravidla na území státu obvyklého bydliště dítěte. Naproti tomu, aby se jednalo o mezinárodní únos, je zapotřebí, aby bylo dítě přemístěno či zadrženo za hranice svého bydliště. Mezinárodní prvek nemůže pro posouzení situace jako mezinárodního únosu dítěte absentovat.

I přesto, že je problematika bránění ve styku s dítětem nepochybně zajímavá, pro tuto chvíli přesahuje rámec tématu této rigorózní práce. Jejím předmětem tak bude výhradně problematika mezinárodních únosů dětí z pohledu vnitrostátního, mezinárodního a evropského práva.

1. 3. Rodinný život ve smyslu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁴ představuje významnou mezinárodní lidsko-právní úmluvu, která se stala prvním právně závazným mezinárodním dokumentem, který usiluje o ochranu širokého okruhu občanských a politických práv. EÚLP byla přijata v rámci Rady Evropy dne 4. listopadu 1950 v Římě. Svou inspiraci nalezla zejména ve Všeobecné deklaraci lidských práv, přijaté na půdě OSN.¹⁵ Svým obsahem se zaměřuje především na úpravu práv, která jsou na úrovni OSN obsažena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (1966). Evropský systém ochrany lidských práv doplňuje dále kromě EÚLP, 14 protokolů

¹⁴ Pravomoc interpretovat EÚLP náleží ESLP. Před přijetím Protokolu č. 11 měli výkladovou pravomoc rovněž Evropská komise a Výbor ministrů. K tomu blíže: Černá, D. Výklad Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Evropským soudem pro lidská práva, JURISPRUDENCE, č. 3, 2008.

¹⁵ Šturma, P. Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK Praha, Katedra mezinárodního práva, Praha 1999, str. 29.

k EÚLP a Evropská sociální charta.¹⁶

Práva chráněná EÚLP lze z hlediska ochrany, kterou poskytují, členit do několika tematických okruhů:¹⁷

1) lidská práva směřující k ochraně lidského života a důstojnosti, která mají charakter nezadatelnosti a nezcizitelnosti. Podle čl. 15 EÚLP se jedná o práva absolutní, a není je tudíž možné suspendovat ani v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence. Mezi tato lidská práva řadíme: právo na život (čl. 2), zákaz trestu smrti (Protokol č. 6 z roku 1983), zákaz mučení a nelidských a ponižujících trestů nebo zacházení (čl. 3), zákaz otroctví, nevolnictví a nucené práce (čl. 4),

2) práva poskytující záruky právního státu, jimiž jsou např. právo na svobodu a bezpečnost (čl. 5), právo na spravedlivé a nestranné soudní řízení (čl. 6) a zákaz retroaktivity trestního práva (čl. 7),

3) práva smíšené povahy, mezi něž řadíme např. právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8), svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9), svobodu projevu (čl. 10), a svobodu shromažďovací a spolčovací (čl. 11).

K problematice mezinárodních únosů dětí se vztahuje především čl. 8 EÚLP – ochrana rodinného života ve spojení s čl. 6 EÚLP – právo na spravedlivý proces. Článek 8 EÚLP v sobě zahrnuje čtyři významné oblasti lidského života: soukromý život, rodinný život, obydlí a korespondenci.

Článek 8 odst. 2 je konstruován negativním způsobem. Jedná se o negativní povinnost státu spočívající v nezasahování do práv zaručených odst. 1 s výjimkou případů, kdy je takový výkon v souladu se zákonem a je nezbytný v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Negativní závazek státu, tj. nezasahovat do těchto právem chráněných hodnot, může být za určitých okolností doplněn pozitivní povinností státu, tj. přijmout k ochraně zmíněných práv všechna potřebná opatření. Pozitivní povinnost může být

¹⁶ Šturma, P. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv, 2. doplněné vydání C.H.BECK, 2003, str. 28.

¹⁷ Šturma, P. Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK Praha, Katedra mezinárodního práva, Praha 1999, str. 30-31.

uložena nejen přímo státním orgánům, ale i jednotlivci.¹⁸ Z rozhodovací praxe ESLP v případech týkajících se přijetí takových pozitivních opatření vyplývá, že ESLP postupuje vždy při hodnocení skutečnosti, zdali stát svůj pozitivní závazek řádně respektoval, v souladu s principem proporcionality, tj. váží na jedné straně zájem společnosti a na straně druhé pak zájem jednotlivce či skupiny jednotlivců.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nepodává bohužel definici žádného ze čtyř práv chráněných čl. 8 odst. 1, a proto je třeba jejich význam hledat v judikatuře ESLP.

Právo na soukromý a rodinný život je jedním ze základních lidských práv a jako takové je zakotveno a chráněno ve vnitrostátním právu všech demokratických právních států. Obdobné je možné konstatovat o ochraně obydlí a korespondence. Listina základních práv a svobod České republiky ve svém čl. 10 odst. 2 stanoví, že každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, čemuž na evropské úrovni odpovídá právě zmíněný čl. 8 EÚLP, který zaručuje každému právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Listina základních práv a svobod České republiky právo na rodinný život chápe jako právo rodičů na styk s jejich dětmi, jímž rozumí dvoustranný vztah mezi rodiči a dětmi, kdy rodičům přiznává právo na péči o děti a jejich výchovu, zatímco dětem přiznává právo na rodičovskou výchovu a péči.¹⁹ Jak jsem již uvedla výše, ustanovení EÚLP neposkytují výklad jednotlivých práv obsažených v čl. 8 odst. 1 EÚLP, jejich vymezení provádí svou rozmanitou judikaturou v této oblasti ESLP.²⁰

Ve své praxi ESLP považoval pojem rodiny vždy za autonomní pojem, který vykládá nezávisle na definicích obsažených ve vnitrostátních právních řádech.²¹

I přesto, že se chápání obsahu pojmu rodiny rozhodovací činností ESLP stále vyvíjí, lze z dosavadního vyvodit několik obecných zásad:

- 1) Rodinný život není omezen pouze na instituci manželství a nekončí

¹⁸ Hubálková, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika, Praha: Linde, 2003, str. 201-203.

¹⁹ Čl. 32 odst. 4 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky.

²⁰ Čapek, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Praha: Linde, I. část, 2010, str. 279-281.

²¹ Scheu, H. Ch. Pojem rodiny v evropském systému ochrany lidských práv in Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám, ASPI, a.s., 2009, str. 473.

rozvodem.²²

2) Biologická a sociální realita musí převážet nad formální presumpcí otcovství.²³

3) Příbuzenství zastřešuje nejen vztahy mezi rodiči a dětmi, ale také mezi prarodiči a jejich vnoučaty a mezi jinými blízkými příbuznými.²⁴

4) ESLP judikoval, že k naplnění požadavku „*de facto rodina*“, není biologické pouto jediným hlediskem. Patří mezi něj také např. společné bydlení, doba trvání vztahu a úmysl spolu vychovat děti.²⁵

5) Stát má podporovat a chránit práva vyplývající z rodinného života a v případě zásahu do nich musí především upřednostňovat ochranu nejlepšího zájmu dítěte.²⁶

Liberální přístup k pojmu rodinný život zaujal ESLP zejména v rozsudku X., Y. a Z. proti Spojenému království,²⁷ v němž konstatoval, že k naplnění požadavku „*de facto rodiny*“ postačuje např. společné bydlení, doba trvání vztahu a úmysl spolu vychovávat děti. V posuzovaném případě se paní X. rozhodla pro změnu pohlaví ze ženy na muže, přejíc si být uznána za otce dítěte uměle oplodněné partnerky. ESLP se po zvážení složité problematiky transexuality, která je členskými státy vykládána velmi odlišně, rozhodl, že smluvní stát není povinen uznat otcovství transexuální osoby a neshledal tudíž porušení čl. 8 EÚLP. Po tomto liberálním výkladu rodinného života se ESLP načas navrátil k úzkému pojetí rodinného života s omezením pouze na nukleární

²² Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře nečiní rozdíl mezi manželským a nemanželským soužitím. Pro skutečně existující rodinný svazek používá ESLP výraz „*de facto rodina*“. Zmíněné konstatoval ESLP např. v Rozhodnutí ESLP ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90. Keegen proti Irsku.

²³ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. října 1994, stížnost č. 18535/91. Kroon proti Nizozemí.

²⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 9. června 1998, stížnost č. 40/1997/824/1030. Bronda proti Itálii.

²⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 1997, stížnost č. 21830/93. X., Y., a Z. proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku.

²⁶ K pojmu nejlepší zájem dítěte např. dokument Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dostupný na <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete> (citováno 3. března 2011): „*Ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte nebo obecně lidských právech a základních svobodách, ať již operují pojmem „zájem“ nebo „nejlepší zájem dítěte“*, vyplývá, že takovým zájmem je především možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny.“ V Úmluvě o právech dítěte jsou jako obecné principy nejlepšího zájmu dítěte uvedeny: zájem dítěte, který musí být předním hlediskem při jakémkoli jednání týkající se dětí (čl. 3), dítě nesmí být diskriminováno z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení (čl. 2), každé dítě má přirozené právo na život, zachování života a rozvoj v nejvyšší možné míře (čl. 6), dětem by mělo být zabezpečeno právo svobodně vyjadřovat svůj názor, přičemž názorům dítěte by měla být věnována pozornost s ohledem na jeho věk a úroveň psychické vyspělosti (čl. 12).

²⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 1997, stížnost č. 21830/93. X. Y. a Z. proti Spojenému království.

rodinu, tj. pouze rodiče a děti. Směrodatným pro návrat zpět k nukleární rodině je bezpochyby rozsudek Slivenko a další proti Lotyšsku.²⁸

Převratný odklon od omezení rodinného života pouze na nukleární pojetí rodiny způsobilo rozhodnutí Schalk a Kopf proti Rakousku,²⁹ v němž ESLP poprvé zlomově rozhodl, že vztahy osob stejného pohlaví lze zařadit pod obsah pojmu rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP.³⁰

Stěžovatelé Schalk a Kopf se v roce 2002 rozhodli u příslušného rakouského úřadu podat žádost o uzavření manželství. Jejich žádost byla s ohledem na ustanovení § 44 ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch), podle něhož manželství může být uzavřeno pouze mezi osobami opačného pohlaví, které podle zákona projevují společnou vůli žít v nerozlučném společenství za účelem výchovy dětí a poskytování si vzájemné pomoci zamítnuta. Pár se následně se svou ústavní stížností obrátil na rakouský Ústavní soud, který ze zmíněného důvodu – vnitrostátní právní úpravy, která umožňuje uzavřít manželství pouze osobám opačného pohlaví, tuto ústavní stížnost odmítl.

I když ESLP v rozsudku Schalk a Kopf proti Rakousku jednomyslně stvrdil, že ve smluvních státech Rady Evropy neexistuje právo osob stejného pohlaví na uzavření manželství, v otázce práva na uzavření registrovaného partnerství se sedmičlenný senát názorově rozešel - čtyři soudci se vyslovili, že takové právo na uzavření registrovaného partnerství v zemích Rady Evropy není, tři soudci se však vyjádřili opačně, tj. že osoby stejného pohlaví takovým právem disponují. Při posuzování případu Schalk a Kopf proti Rakousku zvolil ESLP komparativní přístup, za jehož použití shrnul legislativu v této oblasti v jednotlivých členských státech Rady Evropy. Ze 47 členských států Rady Evropy zrovnoprávnilo heterosexuální a homosexuální svazky pouze šest států (Belgie, Nizozemsko, Norsko, Švédsko, Portugalsko a Španělsko). V dalších třinácti zemích včetně např. České republiky a Rakouska byl vytvořen institut registrovaného partnerství, který vykazuje určité podobnosti s manželstvím, ale nejedná se o institut

²⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 9. října 2003, stížnost č. 48321/99. Slivenko proti Lotyšsku.

²⁹ Rozhodnutí ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04. Schalk a Kopf proti Rakousku.

³⁰ Blíže k rozhodnutí ESLP Schalk a Kopf proti Rakousku: Scheu, H. Ch. Rodina bez manželství. Evropský soud pro lidská práva o statusu partnerství osob stejného pohlaví, Jurisprudence, č. 1, 2011, str. 27-33.

zcela totožný.³¹

Rakouský zákon o registrovaném partnerství nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010, a proto v době, kdy stěžovatelé uplatňovali svou žádost s požadavkem na uzavření manželství, nemohli tohoto institutu, tehdy ještě nezakotveného v rakouské právní úpravě, využít. ESLP v předmětném rozhodnutí konstatoval, že i přes přijetí tohoto právního předpisu, který umožnil registraci osob stejného pohlaví, je stížnost Schalka a Kopfa odůvodněná, protože stěžovatelé byli poškozeni právním stavem rakouské právní úpravy do data přijetí zákona o registrovaném partnerství a došlo tudíž k zásahu do jejich práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP.

S argumentací stěžovatelů, že rakouskou úpravou byl porušen čl. 12 EÚLP: „*muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva,*“ opřenu o jazykový výklad jímž stěžovatelé dospěli k závěru, že čl. 12 neeliminuje uzavření manželství pouze na osoby odlišného pohlaví, ale že hovoří o ženách a mužích obecně, se ESLP vypořádal s upozorněním na skutečnost, že takový jazykový výklad vytrhává ustanovení zmíněného čl. 12 EÚLP z kontextu vzhledem k ostatním ustanovením Úmluvy a tato interpretace neodpovídá rovněž historickým souvislostem v době vzniku EÚLP.

Při posuzování porušení čl. 12 EÚLP vzal ESLP v úvahu také Listinu základních práv EU, která ve svém čl. 9 zaručuje právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon těchto práv. Článek 9 nevymezuje manželství pouze jako heterosexuální svazek a ponechává příslušnou úpravu v této oblasti na členských státech EU. V duchu Listiny základních práv EU dospěl ESLP k nové interpretaci čl. 12 EÚLP, který se má vztahovat rovněž na manželství osob stejného pohlaví. Nicméně dodal, že záleží výhradně na dané členské zemi, zda takové právo na uzavření manželství osob stejného pohlaví deklaruje či nikoli.

V kombinaci čl. 14 a 8 EÚLP dospěl ESLP k názoru, že stěžovatelé byli na základě čl. 14 diskriminováni, protože homosexuální soužití je možné podřadit pod

³¹ Český zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů vymezuje v § 1 registrované partnerství jako: „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem.*“ Institut manželství vymezuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, v § 1 jako: „*trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.*“

pojem rodinný život. Jejich právo na rodinný a soukromý život bylo právním stavem do doby přijetí zákona o registrovaném partnerství nepochybně porušeno. K uvedenému však uvedl, že na právo uzavřít manželství a na právo uzavřít registrované partnerství však není žádný právní nárok. Záleží tak na každém jednotlivém členském státu, zda takovou úpravu ve vnitrostátním právu zakotví.

Pro zařazení homosexuálních vztahů pod vymezení rodinného života vzal ESLP v potaz také ustanovení čl. 4³² směrnice Rady 2003/38/ES o právu na sloučení rodiny a čl. 2³³ směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS.

Rozsudek Schalk a Kopf proti Rakousku má z hlediska čl. 8 EÚLP obrovský význam, neboť ESLP tímto rozhodnutím nově zařadil pod pojem rodinného života také vztah osob stejného pohlaví. Jakým směrem se bude nadále judikatura ESLP ubírat vzhledem k množství variací vztahů, které jsou právem zatím neupravené, ale mohou fungovat jako rodina, bude nanejvýš zajímavé.

V rámci pojmu rodinný život se nabízí jako jedna z nejzajímavějších otázek - otázka péče o dítě, jejíž zodpovězení pro rodiče představuje souhrn práv a povinností, jakým způsobem se o dítě starat, zejména určit místo, kde bude dítě žít. Určení místa bydliště dítěte je nezbytným kritériem pro problematiku mezinárodních únosů dětí, jež jsou ve vztahu k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, a to zejména k čl. 8 EÚLP předmětem mé studie.

Rodinný život lze obecně chápat jako vztah rodičů a dětí, v němž rodiči přísluší

³² Směrnice Rady 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny vymezuje, co se rozumí rodinnými příslušníky v čl. 4 odst. 3: „S výhradou dodržení podmínek stanovených v kapitole IV mohou členské státy ve svých vnitrostátních právních předpisech povolit podle této směrnice vstup a pobyt nesezdaného partnera, státního příslušníka třetí země, s nímž osoba usilující o sloučení rodiny udržuje řádně doložený stálý dlouhodobý partnerský vztah, nebo státního příslušníka třetí země, který je s osobou usilující o sloučení rodiny spojen registrovaným partnerstvím v souladu s čl. 5 odst. 2 směrnice.“

³³ Pro účely směrnice 2004/38/ES se rodinným příslušníkem rozumí – čl. 2 (2): „a) manžel a manželka, b) partner, se kterým občan Unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů členského státu, zachází-li právní řád hostitelského členského státu s registrovaným partnerstvím jako s manželstvím, v souladu s podmínkami stanovenými souvisejícími právními předpisy hostitelského členského státu, c) potomci v přímé linii, kteří jsou mladší 21 let nebo jsou vyživovanými osobami, a takoví potomci manžela či manželky nebo partnera či partnerky stanovení v písmenu b), d) předci v přímé linii, kteří jsou vyživovanými osobami, a takoví předci manžela či manželky nebo partnera či partnerky stanovení v písmenu b).“

právo pečovat o dítě a vychovávat je a dítěti naopak právo na rodičovskou péči a výchovu. Péče o dítě tudíž spadá do množiny pojmu - rodinný život, pod který ESLP zahrnul ve své judikatuře již mnohé variace vztahů, které mohou fungovat jako rodina. Na tomto místě je nezbytné poznamenat, že právo pečovat o dítě náleží oběma rodičům a naopak dítě má právo na to, aby bylo vychovááno oběma rodiči.³⁴ Protiprávní přenos dítěte za hranice jeho domovského státu představuje tudíž nežádoucí právní stav, na který je zapotřebí co nejrychleji reagovat, a to promptním obnovením původního stavu – tedy navrácením dítěte zpět.

V případě, že státní orgány členských států nepostupují v souladu s ustanoveními mezinárodních úmluv, které upravují problematiku mezinárodních únosů dětí, jimiž jsou vázány, může se poškozený rodič obrátit na ESLP s požadavkem na porušení práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP.

³⁴ Čapek, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část, Praha: Linde, 2010, str. 282.

2. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a další významné mezinárodní dokumenty zabývající se problematikou mezinárodních únosů dětí

Dříve než přistoupím k samotnému předmětu této kapitoly – mezinárodním úmluvám vztahujícím se k mezinárodním únosům dětí, považuji za nezbytné uvést do problematiky vztahu mezinárodního práva veřejného k mezinárodnímu právu soukromému.

Mezinárodní právo veřejné představuje specifický soubor právních norem, který se svou povahou a zásadami odlišuje nejen od vnitrostátního práva, ale rovněž od mezinárodního práva soukromého.³⁵ Jeho obor upravuje převážně chování jednotlivých suverénních států ve vztazích mezi sebou a mezi nimi vytvořenými mezinárodními a nadnárodními organizacemi, jakož i mezi takovými organizacemi navzájem. Subjekty mezinárodního práva mohou být s ohledem na stále dynamičtější vývoj na poli mezinárodního práva rovněž další subjekty, např. Mezinárodní výbor Červeného kříže, Svatá stolice a popř. i jednotlivci. Stále ovšem platí, že nejdůležitějšími subjekty jsou suverénní státy a mezinárodní a nadnárodní organizace.³⁶ Mezinárodní právo veřejné představuje velmi rozmanitý obor, který se věnuje úpravě práva mořského a kosmického přes právo diplomatické až po mezinárodní ochranu lidských práv, která je předmětem této rigorózní práce. Z veřejnoprávního hlediska bude soustředěna pozornost především na EÚLP, která se dotýká ve vztahu k mezinárodním únosům dětí nejen hmotného práva – práva na respektování rodinného života, ale rovněž poskytuje ochranu procesní vyjádřenou v čl. 6 EÚLP.

Mezinárodní právo soukromé upravuje soukromoprávní vztahy, které obsahují tzv. mezinárodní (zahraniční, cizí) prvek.³⁷ Tento prvek spočívá většinou v okolnosti, že jeden ze subjektů právního stavu je cizincem nebo má v zahraničí bydliště či právnická

³⁵ Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné, obecná část, 5. vydání, Brno: Doplněk, 2008, str. 34-36.

³⁶ Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné, 3. vydání ASPI, 2006, str. 1-2.

³⁷ V rámci práva EU se namísto pojmu „*mezinárodní prvek*“ prosazuje pojem „*přeshraniční prvek*“, který je považován některými autory za další ze synonymních výrazů např. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C. H. Beck, 2008, str. 4. Blíže se na problematiku evropského mezinárodního práva soukromého zaměřím v Kapitole 3 Problematika mezinárodních únosů dětí z pohledu práva EU.

osoba má v zahraničí své sídlo aj.³⁸ Z pohledu mezinárodních únosů dětí bude relevantní mezinárodní prvek představovat území, na němž má dítě obvyklé bydliště.³⁹ Do mezinárodního práva soukromého zahrnuje česká nauka několik kategorií norem, k nimž patří především: 1) kolizní normy, tj. normy určující rozhodné právo, které spojují určitý skutkový stav s hmotněprávní normou, samy však hmotněprávní úpravu neobsahují, 2) přímé hmotněprávní normy, které se vyznačují tím, že samy obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem a tím, že jsou přímo aplikovatelné, tj. bez předchozí aplikace kolizních norem a 3) normy mezinárodního civilního procesního práva.⁴⁰ Problematice mezinárodních únosů dětí se věnuje řada mezinárodních úmluv, kterým bude věnována pozornost na následujících řádcích této rigorózní práce.

Ochranou dětí se v nejobecnějším slova smyslu zabývá Úmluva o právech dítěte, která však postihuje oblast mezinárodních únosů dětí jen velmi okrajovým způsobem. Pozornost této problematice je tak věnována především v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Navrácení uneseného dítěte je možné se domáhat rovněž cestou řízení o uznání a následném výkonu již existujícího rozhodnutí upravujícího právo péče o dítě, do něhož bylo tímto protiprávním přenosem zasaženo. Zmíněnou úpravu obsahuje Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání, výkonu a spolupráci.⁴¹

V rámci EU je v oblasti mezinárodních únosů dětí přednostně používáno nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „nařízení Brusel II. bis“), které má před Haagskou úmluvou aplikační přednost. Toto nařízení však neupravuje pouze problematiku mezinárodních únosů dětí, a proto se v případě, že některou otázku neřeší,

³⁸ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, Brno: Doplněk, 2004, str. 17.

³⁹ Mezinárodní prvek musí být z pohledu teorie mezinárodního práva soukromého významný, nikoli zanedbatelný. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C. H. Beck, 2008, str. 4.

⁴⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C. H. Beck, 2008, str. 6-8.

⁴¹ Vondráčková, P., Kloub, J. Mezinárodní únosy dětí, II. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44> (citované 5. října 2011).

použijí ustanovení Haagské úmluvy.⁴²

V praxi může bohužel dojít k situaci, kdy je dítě protiprávně přeneseno do státu, který není signatářem ani jednoho z výše uvedených právních instrumentů. V takových případech se budou aplikovat smlouvy o dvoustranné právní pomoci. Pokud taková smlouva mezi dvěma státy neexistuje, postupuje se na základě podmínek vzájemnosti mezi dotčenými státy, a to diplomatickou cestou.⁴³

2. 1. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí si za hlavní cíl klade poskytnutí ochrany dětem před škodlivými následky protiprávního přemístění či jejich zadržování ve státě odlišném od jejich domovského státu, tj. státu obvyklého bydliště.⁴⁴ K přijetí Haagské úmluvy vedla především snaha zabezpečit jí vymezenými postupy bezodkladný návrat dětí do státu jejich obvyklého bydliště⁴⁵ a zajistit ochranu práva na styk rodičů s dětmi.⁴⁶

Příčinou mezinárodního únosu dítěte bude zpravidla rozpad společného manželského či nemanželského soužití, jehož následkem se jeden z rodičů může cítit znevýhodněn právním řádem státu, jenž není jeho domovským, či nedostatečnou jazykovou vybaveností, a může se tudíž uchýlit k jednomu z nejkrajnějších řešení –

⁴² Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, 1. vydání, C.H.BECK, 2008, str. 60. Nařízení Brusel II. bis se podrobněji budu věnovat v Kapitole 3 Problematika mezinárodních únosů dětí z pohledu práva EU.

⁴³ <http://www.umpod.cz/pravni-dokumenty> (citováno 2. března 2011).

⁴⁴ Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí byla přijata v Haagu dne 25. října 1980. Jménem České republiky byla ratifikována dne 15. prosince 1997. V platnost pro nás vstoupila 1. března 1998.

⁴⁵ Obvyklé bydliště je faktická skutečnost, kterou nelze založit právním úkonem. Nemá žádnou spojitost s trvalým pobytem podle českého práva. Obvyklé bydliště vzniká po určité době úmyslného setrvání na určitém území s tendencí zde i dále zůstat. Vykazuje znaky trvalosti, osoba má k tomu místu vazbu např. trvalé bydliště (i nájem dlouhodobějšího charakteru), přátelské a pracovní vazby, má zde lékaře, dítě zde chodí do školy, má zde koníčky apod. V případě únosu je rozhodné obvyklé bydliště, které dítě mělo bezprostředně před protiprávním přemístěním či zadržením, i když uplynul od přemístění nebo zadržení delší časový úsek (v řádu měsíců). Obvyklé bydliště proto dítěti nevzniká v okamžiku, kdy bylo protiprávně přemístěno či zadrženo, i když dítě v důsledku plynutí času výše popsané vazby získalo i ke státu, kam bylo uneseno. Viz. např. <http://www.umpod.cz/>.

⁴⁶ Pérez-Vera, E. Explanatory report to the Child Abduction Convention /online. Hague: Hague Conference on Human Rights, 1980, Dostupné na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779 (citováno 21. května 2011), str. 14.

protiprávnímu přenosu dítěte do jiné země.⁴⁷

Haagská úmluva má zabránit legalizování neakceptovatelného faktického stavu – mezinárodního únosu dítěte a zabránit tak možnému zvýhodnění rodiče, který své dítě unesl spoléhaje na právní systém svého státu, jenž podle jeho názoru rozhodne ve věci svěřeni dítěte v jeho prospěch.⁴⁸ Haagská úmluva se tak snaží vytvořit účinné prostředky k co nejrychlejšímu obnovení původního pokojného stavu, tedy zajištění navrácení dítěte do jeho domovské země a přenechání rozhodnutí o meritorní otázce, komu bude dítě svěřeno, na příslušném soudu obvyklého bydliště dítěte. Úmluva tedy neřeší, jak je často laickou veřejností mylně domníváno problematiku svěřeni dítěte do péče, ale jen navrácení dítěte do jeho domovské země. Příslušné soudy domovské země jsou následně nadány jurisdikcí v otázkách, komu bude dítě svěřeno do péče, problematikou výživného atd.⁴⁹

Ustanovení Haagské úmluvy poskytují ochranu nejen osobě nebo instituci, která disponuje právem péče o dítě, bez jejíhož vědomí či souhlasu bylo dítě uneseno do jiného státu, ale především ochranu zájmu dítěte, za jejíž zajištění odpovídá orgán, který je k rozhodování podle Haagské úmluvy příslušný.

Poškozeným, jež má právo péče o dítě, může být nejen rodič, ale i jakákoli jiná osoba či instituce, která takovým právem disponuje podle právního řádu státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před protiprávním přenosem, a toto právo bylo ze strany poškozeného subjektu skutečně vykonáváno.⁵⁰ Pojem „*péče o dítě*“ vymezuje Haagská úmluva ve svém článku 5 odst. 1, který pod něj zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte.

Členský stát Haagské úmluvy, na jehož území se unesené dítě nachází, je povinen zasadit se o bezodkladný návrat dítěte tak, aby co nejrychlejším možným způsobem dítě předal státu jeho obvyklého bydliště, kde pak bude rozhodnuto, komu

⁴⁷ Janočková, M. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Právní fórum, č. 8, 2009, str. 335.

⁴⁸ V rámci práva na styk s dítětem má rodič přirozeně právo odvést dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte viz čl. 5 odst. 2 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

⁴⁹ Hrubá, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf, (citováno 2. března 2011), str. 10-11.

⁵⁰ Glogarová, J., Nosková, R. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu, Právní fórum, č. 5, 2009, str. 189-190.

dítě bude svěřeno do péče.⁵¹ Je-li naplněna podmínka, že dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy a v den zahájení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž se dítě nachází, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržetí, nařídí příslušný orgán bezodkladně navrácení dítěte. Dítě je možné bezodkladně navrátit také po uplynutí období jednoho roku, pokud se neprokáže, že se dítě sžilo se svým novým prostředím a jeho návrat je vzhledem k této změněné situaci nežádoucí. V případě, že se příslušný správní orgán dožadovaného členského státu domnívá, že dítě bylo přemístěno do jiného státu, může toto řízení zastavit nebo návrh na navrácení dítěte zamítnout.

Povinnost členského státu navrátit dítě do místa jeho obvyklého bydliště nemůže být zcela absolutní, neboť by se tím popíral samotný smysl Haagské úmluvy. Pro případy, které lze podřadit pod výjimky z navrácení dítěte do státu jeho obvyklého bydliště, tak soudní nebo správní orgán dožadovaného státu nemusí nařídít navrácení dítěte. Mezinárodní únos je zejména možné ospravedlnit, pokud osoba, instituce nebo jiný orgán nesouhlasící s jeho navrácením prokáže, že subjekt nadaný péčí o dítě v době přemístění nebo zadržetí dítěte ve skutečnosti právo péče o dítě nevykonával nebo souhlasil či se později s takovou situací smířil. Dítě rovněž nebude navraceno do své domovské země, pokud zde existuje vážné nebezpečí, že takový návrat by jej vystavil fyzické nebo duševní újmě či je jinak dostal do nesnesitelné situace. Příslušný orgán členského státu může rovněž odmítnout navrácení dítěte, zjistí-li se, že dítě se svým návratem nesouhlasí a vzhledem k jeho věku a rozumovým schopnostem je možné k jeho vyjádřenému názoru přihlížet.⁵²

Orgán příslušný k rozhodování v oblasti mezinárodních únosů dětí musí při posuzování, zda dítě ponechat ve státě, kam bylo protiprávně přeneseno, přihlídnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem

⁵¹ K této problematice např. Lagarde, Paul. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention, 1998 k čl. 7 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb. uvádí: „výchozí myšlenkou je, že osoba, která se dopustí protiprávního přemístění, by neměla být schopna získat jako výhodu tohoto činu to, že změní ve svůj prospěch pravomoc orgánu oprávněného přijmout opatření k ochraně osoby nebo majetku dítěte. Ale, na druhou stranu, protiprávní přemístění, jestliže přetrvává, je skutečností, která nemůže být ignorována do takové míry, že zbaví orgány nového státu, který se stal novým obvyklým bydlištěm dítěte, pravomoci ve věcech ochrany,“ dostupná na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943 (citované dne 1. září 2011), str. 557, bod. 46.

⁵² Čl. 13 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte.⁵³

Na tomto místě stojí za vhodné připomenout, že Haagská úmluva se bude aplikovat pouze v případech mezinárodně unesených dětí, jejichž domovské státy se staly signatáři Haagské úmluvy. K Haagské úmluvě může přistoupit kterýkoli třetí stát, který se doposud nestal jejím členem. Pro přistupující stát vstoupí úmluva v platnost prvního dne třetího kalendářního měsíce po uložení listiny o jeho přístupu na Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království. Přístup nového státu k Úmluvě bude však dle článku 38 Haagské úmluvy účinný jen mezi přistupujícím státem a smluvními státy, které prohlásí, že s jeho přístupem souhlasí. Úmluva bude mezi nově přistupujícím státem a členským státem, který prohlásil, že přijímá tento přístup, účinná prvním dnem třetího kalendářního měsíce po uložení prohlášení o tomto přijetí na Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království.⁵⁴

Haagská úmluva má aplikační přednost před Úmluvou ze dne 5. října 1961 o pravomoci a právu použitelném ve věcech týkajících se ochrany nezletilých, jestliže jsou stranami obou těchto úmluv.

Haagská úmluva nevylučuje možnost použití jiného právního předpisu či jiné mezinárodní smlouvy, která je platná mezi státem původu a státem dožádaným a jejíž aplikace bude sledovat navrácení dítěte protiprávně přemístěného nebo zadržného dítěte.

2. 2. Rozbor ustanovení Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí se skládá z preambule a šesti kapitol. Dle preambule je cílem úmluvy děti chránit před neoprávněným přemístěním či zadržením do země odlišné od jejich domovské země, za předpokladu, že je takový protiprávní přenos pro ně škodlivý. Smyslem Haagské

⁵³ Hrubá, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf (citováno 2. března 2011), str. 7.

⁵⁴ Haagská úmluva funguje na principu vyžadujícím souhlas stávajících členských států s přistoupením nového státu k této úmluvě. Je tedy vyloučeno, aby se novým členem Haagské úmluvy stal stát na základě toho, že ostatní členské státy nepodaly ve vymezené lhůtě námitku s jeho přistoupením. Takovým způsobem stávající členské státy kladou důraz na to, aby nově přistupující členský stát ctil zásady, na nichž je Haagská úmluva položena.

úmluvy je tedy chránit děti nikoli před jakýmkoli přenosem, ale jen pokud pro ně představuje vytržení z jejich rodinného a sociálního prostředí.

Navrátit dítě do domovského státu představuje závazek všech členských států, k němuž se společně zavázaly ve prospěch spravedlivého rozhodování, aby nedocházelo k tomu, že osoba, která dítě unese, bude zvýhodněna časem, který s dítětem stráví bez druhého rodiče, kterého dítě po takové události už nemusí bez přijetí předchozích opatření přijmout.

V preambuli této úmluvy je kladen důraz nejen na urychlené navrácení dítěte do státu obvyklého bydliště, ale také na ochranu práva rodiče na styk s dítětem. Rodič v rámci práva na přístup k dítěti může na omezené časové období s dítětem trávit čas rovněž v zahraničí, pokud s tím druhý rodič vyslovil souhlas nebo si opatřil svolení příslušného orgánu státu obvyklého bydliště dítěte.

2. 2. 1. Rozsah a působnost úmluvy

Kapitola I. nazvaná „*Rozsah úmluvy*“ vymezuje samotný předmět úmluvy – zajištění bezodkladného návratu dítěte, které bylo protiprávně přemístěno či zadrženo na území státu odlišného od státu svého obvyklého bydliště. Vymezuje, kdo je osobou poškozenou, a jaké podmínky musí být splněny, aby se o mezinárodní únos skutečně jednalo.

Věcná působnost úmluvy se vztahuje jen na otázku rozhodnutí o navrácení dítěte. Rozhodovat v oblasti svěřením dítěte do péče je příslušný pouze domovský stát dítěte. Uvedené pravidlo se uplatní za předpokladu, že dítě bude navraceno zpět do svého domovského státu. Pokud však nastane některý z důvodů pro jeho nenavrácení, stane se příslušným k rozhodování v oblasti poměru péče o nezletilé dítě orgán nového státu, kde dítě pobývá, neboť původní stát ztrácí v otázce úpravy poměrů k nezletilému dítěti svou rozhodovací pravomoc.

Osobní působnost úmluvy je omezena na děti, které před protiprávním přemístěním či zadržením pobývaly na území jednoho z členských států úmluvy a zároveň nedovršily věku šestnácti let. Omezení věkové hranice na šestnáct let ve spojení s článkem 13 úmluvy dává značit tomu, že dítě staré šestnácti let je schopné se již samostatně rozhodnout, s kterým z rodičů v případě rozpadu jejich vztahu chce žít. Ustanovení článku 13 Haagské úmluvy obdobné řešení předvídá také pro děti mladší

šestnácti let, které jsou s ohledem na svůj věk a stupeň rozumového vývoje schopny vyjádřit názor, kde by si přály žít.

Kapitolu první uzavírá článek 5 Haagské úmluvy, který definuje pojmy péče o dítě a právo na styk s dítětem.

2. 2. 2. Ústřední úřady

Právní problematikou úpravy ústředních úřadů se zabývá Kapitola II. Haagské úmluvy. Ústřední úřady mají za úkol především usilovat o usnadnění spolupráce mezi jednotlivými státy této úmluvy. Představují tak jakýsi styčný bod mezi signatáři této úmluvy a jejich odlišnými právními úpravami.⁵⁵

Členské státy si mohou ve smyslu ustanovení článku 6 Haagské úmluvy určit jeden, nebo pokud se jedná o federativní stát nebo stát s více než jedním právním řádem či s více autonomními prvky, více ústředních orgánů. V případě, že se členský stát rozhodl umístit na svém území více ústředních orgánů zabývajících se ochranou dětí před mezinárodními únosy, je povinen určit ústřední orgán, který bude mít vůči ostatním ústředním orgánům v zemi centrální působení.

Členské státy mohou zřídit k naplnění účelu úmluvy nový státní orgán nebo k již existujícímu orgánu připojit další práva a povinnosti, jako je tak učiněno např. v České republice a Slovenské republice.⁵⁶ Je rovněž možné, aby jako ústřední orgán vystupovala i nestátní organizace či s ústředním orgánem spolupracovala na rovnocenné úrovni.

Nový členský stát je povinen založit nebo připojit k stávajícímu orgánu úkoly v této oblasti již v době přijetí a ratifikace úmluvy tak, aby v době jejího vstupu v účinnost vůči tomuto státu byl ústřední orgán připraven přijímat a odesílat žádosti o navrácení dítěte.

Pro dobré fungování ústředního úřadu je nezbytné, aby mu byla dána dostatečná oprávnění, pravomoci a odpovídající materiální a personální zázemí, aby mohl

⁵⁵ Každý ústřední orgán ponese při provádění Haagské úmluvy své vlastní náklady. Smluvní stát však může s výhradou podle článku 42 prohlásit, že nebude hradit výdaje uvedené v čl. 26 odst. 2 Haagské úmluvy vzniklé účastí právního zástupce nebo poradce nebo jako náklady řízení kromě nákladů, které je možné uhradit podle jeho vlastní právní úpravy o poskytování právní pomoci a o poradenství.

⁵⁶ V České republice plní funkci ústředního úřadu Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Ve Slovenské republice je jako ústřední orgán dle úmluvy stanoveno Centrum pro mezinárodnoprávní ochranu dětí a mládeže.

efektivně plnit úkoly dané mu Haagskou úmluvou.⁵⁷

Ústřední orgány mají za povinnost především.⁵⁸

- a) Zjistit místo pobytu protiprávně přemístěného nebo zadržného dítěte.
- b) Uchránit dítě a zúčastněné strany další újmy tím, že učiní nebo zařídí přijetí potřebných předběžných opatření.
- c) Zajistit dobrovolný návrat dítěte (požadavek pro smírné řešení).
- d) Vzájemně si s ostatními ústředními orgány členských států poskytovat informace týkající se sociálního postavení dítěte.
- e) Poskytovat potřebné informace o právním řádu jejich státu.
- f) Zahájit nebo usnadnit zahájení soudního nebo správního řízení za účelem navrácení dítěte, případně umožnit úpravu nebo zajištění účinného výkonu práva styku s dítětem.
- g) Zajistit nebo usnadnit poskytnutí právní pomoci a porady, včetně zajištění právního zastoupení.
- h) Učinit správní opatření, která jsou nutná a zároveň vhodná k zajištění bezpečného návratu dítěte.
- i) Vzájemně se informovat o provádění Haagské úmluvy a, pokud je to možné, vyloučit jakékoli překážky při jejím provádění.

Kapitola II. obsahující úpravu ústředních orgánů nicméně nebrání, aby poškozená strana, jež disponuje právem péče o dítě, se svou žádostí obrátila přímo na soudní nebo správní orgán smluvního státu.⁵⁹

Na tomto místě je nezbytné podotknout, že v oblasti mezinárodních únosů dětí zastávají významnou úlohu rovněž nestátní organizace, z nichž mezi nejznámější patří National Centre for Missing and Exploited Children („NCMEC“).⁶⁰

⁵⁷ Janočková, M. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Právní fórum, č. 8, 2009.

⁵⁸ Vyčet čl. 7 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb. je pouze demonstrativní.

⁵⁹ Čl. 29 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

⁶⁰ National Centre for Missing and Exploited Children byla založena v roce 1984 americkým prezidentem Ronaldem Reaganem. MCMEC původně fungovala jako orgán, který vyřizoval příchozí žádosti o navrácení dětí, tuto agendu převzal jako ústřední orgán United States Department of State – Office for Child Issues („CI“).

2. 2. 3. Navrácení dítěte

Hlavním cílem Haagské úmluvy je povinnost členských států usilovat o navrácení uneseného dítěte zpět do místa jeho obvyklého bydliště.⁶¹ Problematiku procesní stránky navrácení dítěte upravuje Kapitola III. Haagské úmluvy.

K podání návrhu je aktivně legitimován subjekt, kterému je v důsledku neoprávněného přenosu dítěte do státu odlišného od státu, kde má dítě obvyklé místo bydliště, zasahováno do jeho práva péče o dítě. Taková osoba, instituce nebo jiný orgán může návrh na navrácení dítěte směřovat přímo k ústřednímu orgánu obvyklého bydliště dítěte nebo k ústřednímu orgánu kteréhokoli smluvního státu, jenž má povinnost vyvinout potřebnou snahu, aby došlo k dobrovolnému navrácení dítěte. Náležitosti návrhu na navrácení dítěte jsou upraveny v článku 8 Haagské úmluvy.⁶²

Dojde-li ústřední orgán smluvního státu, kterému byl návrh na navrácení dítěte doručen, ke zjištění, že dítě se nachází v jiném státě, postoupí tento návrh bezodkladně ústřednímu orgánu tohoto smluvního státu a o této skutečnosti informuje dožadující ústřední orgán a případně též navrhovatele.

Řízení o navrácení dítěte musí v souladu s hlavním účelem Haagské úmluvy proběhnout v co nejkratší době.⁶³ Jestliže příslušný orgán nerozhodne do šesti týdnů od zahájení řízení, má navrhovatel právo na sdělení důvodu odkladu.

Při navrácení dítěte se vychází ze zásady, že oba rodiče mají stejná práva, a proto jeden z nich nemůže protiprávním jednáním účelově přenést jurisdikci na jiný stát. Dále se předpokládá, že dítě si v průběhu svého života vytvořilo vazbu na stát, kde mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před svým protiprávním přenosem do jiného

⁶¹ Pérez-Vera, E. Explanatory report to the Child Abduction Convention (online). Hague: Hague Conference on Human Rights, 1980, Dostupné na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779 (citováno 21. května 2011), str. 14.

⁶² Čl. 8 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb. uvádí mezi nezbytné náležitosti návrhu na navrácení dítěte údaje o totožnosti navrhovatele, dítěte a osoby, o které se tvrdí, že dítě přemístila nebo zadržela, datum narození dítěte, je-li známo, dostupné údaje o pobytu dítěte a totožnosti osoby, která dítě pravděpodobně unesla. K návrhu je dále možné připojit ověřený opis jakéhokoli rozhodnutí nebo dohody vztahující se k věci, potvrzení nebo místopřísežné prohlášení vystavené ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem státu obvyklého bydliště dítěte nebo osobou k tomu způsobilou týkající se právních předpisů tohoto státu použitelných v dané věci nebo jakýkoliv jiný dokument vztahující se k dané věci.

⁶³ V této souvislosti ESLP konstatoval, „že průtahy v jednom stádiu řízení o navrácení dítěte lze tolerovat jen, tehdy ne-li celková délka řízení nepřiměřená.“ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. června 2000, stížnost č. 32842/96. Nuutinen proti Finsku. Dále ESLP judikoval, „že účelem Haagské úmluvy je zabránit takové situaci, kdyby délka řízení o navrácení dítěte měla rozhodující vliv na kvalitu rodinného života.“ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 2010, stížnosti 4824/06, 15512/08. MacReady proti České republice.

členského státu, a proto, pokud žije za hranicemi svého domovského státu kratší časové období, nenastane zpravidla situace, že by se dítě sžilo s novým prostředím více, než se státem, kde vyrůstalo. Pokud tedy v den zahájení řízení uplynulo od protiprávního přemístění nebo zadržení období kratší než jeden rok, nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte. Navrátit dítě je možné i přesto, že již uplynula doba delší než jeden rok, pokud se neprokáže, že si dítě zvyklo na své nové prostředí.

Z pravidla, že dítě je vždy zapotřebí navrátit do státu obvyklého bydliště existují výjimky uvedené v člancích 12, 13 a 20 Haagské úmluvy.

Příslušný orgán nemá povinnost nařídít navrácení dítěte pokud:

- 1) Uplynulo období jednoho roku od okamžiku, kdy bylo protiprávně přeneseno.
- 2) Nikdo se nedomáhá navrácení dítěte. Orgány nezahájí řízení z moci úřední, neboť se mnohdy o mezinárodním únosu dítěte ani nedozví. Vychází se ze zásady, že pokud se nikdo nedomáhá svých práv, pravděpodobně nedošlo k žádné újmě.
- 3) Subjekt, jenž s návratem dítěte nesouhlasí, prokáže, že osoba disponující právem péče o dítě před jeho protiprávním přemístěním či zadržením fakticky nevykonávala právo péče o dítě nebo s jeho přenosem souhlasila nebo se později s jeho protiprávním přenosem smířila.
- 4) Subjekt, který s navrácením dítěte nesouhlasí, prokáže, že návrat by dítě vystavil fyzické či duševní újmě nebo jej jinak dostal do nesnesitelné situace.
- 5) Dítě nesouhlasí se svým návratem a vzhledem k jeho věku a stupni rozumové vyspělosti je možné k jeho názoru přihlížet.
- 6) Dítě nebude rovněž navraceno, pokud by jeho návrat byl v rozporu se zásadami o ochraně lidských práv a základních svobod.

Dříve než dojde k samotnému nařízení k navrácení dítěte, mohou orgány státu, kde se unesené dítě nachází, v souladu s čl. 15 Haagské úmluvy po navrhovateli požadovat předložení rozhodnutí nebo jiného dokladu dokazujícího, že přenos dítěte byl dle ustanovení čl. 3 úmluvy skutečně protiprávní. Ústřední orgány navrhovateli v mezích svých možností k získání takového rozhodnutí pomohou.

Řízení o navrácení dítěte bývá často komplikováno především postupem orgánů států, které nepostupují tak rychle a pružně, jak je vyžadováno ustanoveními Haagské úmluvy.⁶⁴

Řešením tohoto problému, a to nejen v oblasti mezinárodních únosů dětí, je nutná postupná modernizace státní správy, která se musí nutně přizpůsobit potřebě Haagské úmluvy, tedy - adekvátně rychle postupovat při shromažďování a zjišťování všech podkladů pro vydání rozhodnutí o tom, zda dítě bude navraceno či nikoli.

2. 2. 4. Hodnocení

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí obsahuje dále v kapitole IV. úpravu práva na styk s dítětem. Návrh na úpravu nebo zajištění účinného vykonávání práva na přístup k dítěti může být ve smyslu článku 21 Haagské úmluvy podán ústředním orgánům členských států stejným způsobem jako návrh na návrat dítěte.

Kapitola V. nazvaná „*Všeobecná ustanovení*“ obsahuje ustanovení, která jsou nezbytná pro doplnění předchozích kapitol Haagské úmluvy, z nichž uvádím příkladmo jen některá.

Článek 22 Haagské úmluvy stanoví, že řízení o navrácení dítěte nemůže být zpoplatněno. Toto ustanovení předpokládá, že pokud bude probíhat soudní nebo správní řízení mezi smluvními státy úmluvy, není možné vyžadovat hrazení nákladů, ať už budou nazývány jakkoliv. Stejně jako ostatní ustanovení úmluvy se i článek 22 vztahuje pouze na členské státy úmluvy. V případě, že navrácení dítěte bude žádat navrhovatel ze státu, který není smluvní stranou úmluvy, může být od něj vyžadováno, aby náklady řízení uhradil.

Každý dokument, který je předkládán ústřednímu orgánu, musí být dle článku 24 Haagské úmluvy v originálním znění a musí k němu být připojen překlad do úředního jazyka nebo jednoho z úředních jazyků dožádaného státu, nebo pokud je pořízení tohoto překladu nesnadné, překlad do francouzštiny nebo angličtiny. Úmluva připouští výhradu podle článku 42, podle něhož může smluvní stát vyjádřit nesouhlas s použitím

⁶⁴ Wilk, A. Mezinárodní únosy dětí, Právní rádce, č. 9/ 2007.

francouzštiny nebo angličtiny, nikoli však s použitím obou těchto jazyků zároveň.

Článek 25 stanoví, že občané smluvních států a osoby, jež mají obvyklé bydliště v těchto státech, mají při provádění úmluvy nárok na právní pomoc a radu v kterémkoli smluvním státě za stejných podmínek, jako by byli občany toho státu, kde takovou pomoc žádají. Znění tohoto článku tak zajišťuje rovnost mezi všemi členskými státy úmluvy.

Ústřední orgány ponесou dle článku 26 vlastní náklady při zajišťování cílů úmluvy. Členské státy mohou využít práva učinit výhradu podle článku 42 a nehradit tak výdaje vzniklé řízením podle úmluvy, které vznikly účastí právního zástupce nebo poradce vyjma nákladů, které je možné uhradit podle vlastní úpravy o poskytnutí právní pomoci.

Ústřední orgány nemají dle článku 27 povinnost návrh na navrácení dítěte přijmout, pokud nebyly naplněny podmínky stanovené úmluvou. V případě, že návrh na navrácení dítěte nebyl příslušným orgánem přijat, informuje orgán o důvodech jeho nepřijetí navrhovatele nebo podle povahy věci orgán, jehož prostřednictvím byl návrh podán.

Článek 35 řeší zákaz zpětné účinnosti úmluvy, který má působit absolutně, neboť úmluva se použije mezi smluvními státy jen v případech mezinárodních únosů dětí, k nimž došlo poté, kdy v těchto státech úmluva vstoupila v účinnost.

Předposlední kapitolu uzavírá článek 36 úmluvy, který umožňuje, aby si státy dohodly vzájemně nepoužívat kterékoli ustanovení úmluvy, jestliže to může vést ke zlepšení průběhu navrácení dítěte.

Poslední kapitola – kapitola VI. „*Závěrečná ustanovení*“ obsahuje ustanovení týkající se způsobu přístupu nových států k úmluvě, její účinnosti a vstupu v platnost.

2. 3. Úmluva o právech dítěte

Naléhavost potřeby zajistit dětem co nejvyšší standart ochrany motivovala státy k uzavření úmluvy, v níž se by se zavázaly sledovat nejlepší zájem dítěte⁶⁵ a tím mu v potřebném rozsahu zabezpečit katalog občanských, hospodářských, sociálních a

⁶⁵ Zájem dítěte musí být dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

kulturních práv. Úmluva o právech dítěte⁶⁶ tak opakuje nejen řadu všeobecných lidských práv, ale dětem taktéž přiznává specifická práva týkající se jejich postavení ve společnosti. Text této úmluvy je formulován všeobecným způsobem, který představuje pro smluvní strany poměrně široký interpretační prostor. Provádění jednotlivých cílů úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte, který přijal dokumenty, v nichž doporučuje, jakým způsobem mají smluvní státy zpracovávat zprávy o výsledcích provedené implementace.⁶⁷

Úpravu mezinárodních únosů dětí nalezneme v ustanovení článku 11 Úmluvy o právech dítěte, jehož záměrem je stejně jako u Haagské úmluvy, v jejíž úpravě našel svou inspiraci, zabránit protiprávnímu přenosu dětí do zahraničí. Za tímto účelem jsou státy v souladu s čl. 4 Úmluvy o právech dítěte povinny přijmout všechna vhodná opatření, uzavírají dvoustranné a mnohostranné úmluvy a přistupují k již existujícím dohodám. Výbor pro práva dítěte od členských států této úmluvy v souvislosti s čl. 11 vyžaduje zprávy o opatřeních přijatých pro prevenci a potírání protiprávních přenosů dětí do zahraničí, včetně přijaté legislativy a opatřeních (správních, soudních) přijatých v této oblasti. Dále požaduje informace vztahující se k uzavřeným bilaterálním a multilaterálním dohodám.⁶⁸

Úmluva o právech dítěte vychází z principu, že dětem musí být zajištěna náležitá ochrana před zásahem do jejich práva na rodinný život tím, že smluvní státy budou respektovat zásadu, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. V případě zásahu do těchto hodnot budou proto urychleně usilovat o napravení nežádoucí situace a pokusí se obnovit rodinné zázemí dítěte, které dítě mělo před jeho protiprávním přenosem do zahraničí.⁶⁹

⁶⁶ Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989 v New Yorku. Vstoupila v platnost na základě svého čl. 49 odst. 1 dne 2. září 1990. Jménem České a Slovenské Federativní republiky byla úmluva podepsána 30. září 1990 a v platnost pro ní vstoupila dne 6. února 1991. Česká republika k úmluvě přistoupila 22. února 1993. Blíže k Úmluvě o právech dítěte např. Scheu, H. Ch. The implementation of the United Convention on the Rights of the Child in Šturma, P. Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK Praha, Katedra mezinárodního práva, Praha, 1999.

⁶⁷ Šturma, P. Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK Praha, Katedra mezinárodního práva, Praha, 1999, str. 28.

⁶⁸ Detrick, S. A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publisher, 1999, str. 207-208.

⁶⁹ Zmíněné vyplývá z čl. 18 odst. 1 UPD: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj

2. 4. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí⁷⁰ zaujímá významnou roli jednoho ze speciálních instrumentů, které jsou při navracení unesených dětí za hranice jejich domovských států využívány.

Nevýhodou této úmluvy je, že jí lze při řešení konkrétního mezinárodního únosu použít jen za předpokladu, že již bylo vydáno rozhodnutí upravující péči o dítě, což představuje hlavní rozdíl oproti Haagské úmluvě, která existenci takového rozhodnutí o úpravě poměrů výchovy k nezletilému dítěti⁷¹ k aplikování svých ustanovení nevyžaduje.

Subjekt – nejčastěji jeden z rodičů, který byl v důsledku toho, že druhý rodič dítě unesl, omezen na svém právu o dítě pečovat a který zároveň splnil podmínku stanovenou pro aplikování této úmluvy, tedy že disponuje rozhodnutím upravujícím péči o dítě, může o navrácení dítěte u ústředního orgánu kteréhokoli členského státu usilovat podle ustanovení této úmluvy. Rodič, který tedy usiluje o to, aby jeho dítě bylo navráceno cestou uznání rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému a jeho výkonu v členském státě, kam bylo uneseno, musí mít již v rukou existující rozhodnutí, jenž stanoví, kdo je oprávněn o dítě pečovat. Vzhledem k tomu, že únos dítěte je většinou vyhroceným krokem jednoho z rodičů, který nečeká na vydání rozhodnutí, je tato úmluva v porovnání s Haagskou úmluvou méně používaným právním instrumentem. V případě, že však navrhovatel takovým rozhodnutím disponuje, představuje díky omezené možnosti důvodů pro nenavrácení dítěte účinnější prostředek.⁷²

dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.“ Poté rovněž z čl. 7 odst. 1 UPD: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“ Z čl. 20 odst. 1 UPD, který se věnuje povinnosti státu zabezpečit ochranu dítěti, které bylo dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí.

⁷⁰ Evropská úmluva o uznávání nebo výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí byla v rámci Rady Evropy přijata dne 20. května 1980 v Lucemburku. V platnost vstoupila 1. září 1983. Jménem ČR byla úmluva podepsána ve Štrasburku dne 16. dubna 1999. Pro ČR vstoupila v platnost 1. července 2000.

⁷¹ Rozhodnutí o výchově je dle čl. 1 písm. c) Evropské úmluvy o uznávání nebo výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí definováno jako: „rozhodnutí orgánu, pokud se týká péče o osobu dítěte, včetně práva rozhodovat o místě jeho bydliště, nebo právu styku s ním.“

⁷² Vondráčková, P., Kloub, J. Mezinárodní únosy dětí, II. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44> (citováno 2. března 2011).

Předmětná úmluva je vystavěna na principu, že členské státy mají povinnost respektovat rozhodnutí o výchově, které bylo vydáno jedním ze smluvních států, a pokud je takové rozhodnutí již ve státě svého původu vykonatelné, musí být prohlášeno rovněž za vykonatelné ve všech ostatních smluvních státech.

Postup ústředního orgánu dožádaného státu při navrácení dítěte upravuje čl. 5, který stanoví, že ústřední orgán je povinen: a) zahájit řízení před příslušnými orgány k zjištění pobytu dítěte, b) zabránit zejména za využití předběžných opatření poškození zájmů dítěte či žadatele, c) zabezpečit uznání nebo výkon rozhodnutí, d) pokud je povolen výkon rozhodnutí o úpravě poměrů k dítěti, zabezpečit, aby dítě bylo navrhovateli vydáno, e) informovat dožadující orgán o podniknutých opatřeních a o jejich výsledcích.

Uznání a výkon rozhodnutí o výchově dětí jsou v ostatních smluvních státech vázány na splnění řady podmínek zakotvených v člancích 8 - 10 úmluvy, podle nichž je možné rozlišovat tři způsoby, jak může ústřední orgán dožádaného státu rozhodnout:

1) Ústřední orgán nařídí bezodkladné navrácení dítěte, jestliže v době zahájení řízení ve státě obvyklého bydliště dítěte (za předpokladu, že dítě a jeho rodiče měli jako jedinou státní příslušnost tohoto státu), v němž bylo vydáno předmětné rozhodnutí nebo v době neoprávněného přemístění, pokud k němu došlo dříve, byla podána žádost u ústředního orgánu ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy došlo k neoprávněnému přemístění. Dále se jedná o případy, kdy dítě odcestovalo s jedním z rodičů do zahraničí např. na dovolenou a poté bylo protiprávně zadrženo a poškozený rodič se rozhodl své právo péče uplatnit ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy mělo být vráceno.⁷³

2) Ústřední orgán může navrácení dítěte odmítnout v případě, kdy byla žádost sice podána ve lhůtě šesti měsíců od neoprávněného přemístění, ale předmětné rozhodnutí, jehož se uznání nebo výkon v jiném členském státě týká, trpí procesními nedostatky uvedenými v článku 9 písm. a) až c) úmluvy.⁷⁴

3) Ústřední orgán může odmítnout navrácení dítěte a neuznat nebo nevykonat předmětné rozhodnutí o výchově také tehdy, pokud dítě bylo uneseno ve smyslu čl. 10 úmluvy, k jehož naplnění se vyžaduje, aby se jednalo o případy odlišné od situací upravených v čl. 8 a 9 úmluvy. Z toho můžeme vyvodit, že k podání žádosti o navrácení

⁷³ Čl. 8 Evropské úmluvy o uznávání nebo výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchově dětí.

⁷⁴ Podle čl. 9 bodu 3 Evropské úmluvy o uznávání nebo výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchově dětí: „V žádném případě nesmí být cizí rozhodnutí přezkoumáváno věcně.“

došlo po uplynutí šesti měsíční lhůty od neoprávněného přemístění dítěte. Podle článku 10 úmluvy mohou být uznání a výkon rozhodnutí odmítnuty nejen z důvodů uvedených v druhém bodě zmíněného členění (tedy na základě důvodů uvedených v čl. 9 úmluvy), ale také z důvodů zakotvených v článku 10 odst. 1 písm. a) až c).

2. 5. Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí⁷⁵ obsahuje kolizní normy, jejichž cílem je určit právní řád, který bude v konkrétním případě použit. Tato Haagská úmluva se vztahuje nejen na úpravu postupu navrácení neoprávněně přemístěných dětí, ale dále na otázky související s úpravou rodičovské zodpovědnosti, poručnictví, opatrovnictví, správy majetku dítěte a další.⁷⁶

Negativní definice věcí, na něž se ustanovení úmluvy nevztahují, zakotvuje úmluva ve svém článku 4. Mezi ně patří např. určení a popření rodičovství vůči dítěti, rozhodnutí o osvojení, případná opatření o osvojení nebo zrušení osvojení nebo jeho prohlášení za neplatné.

V případě neoprávněného přemístění dítěte do zahraničí jsou příslušné k rozhodování orgány smluvního státu, ve kterém dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před tím, než bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo. Toto pravidlo platí za předpokladu, že dítě nezískalo obvyklé bydliště v novém státě. Nové bydliště může nabýt, pokud druhý rodič, který je rovněž o dítě oprávněn pečovat, s přenosem dítěte souhlasil nebo dítě bydlelo v tomto jiném státě nejméně po dobu jednoho roku a poškozený rodič věděl nebo vzhledem k okolnostem musel vědět, kde se dítě nachází, a nevněsł požadavek, aby dítě bylo v této lhůtě navráceno.

⁷⁵ Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí byla přijata dne 19. října 1996 v Haagu. Jménem ČR byla podepsána 4. března 1999. Ratifikační listina ČR byla uložena u vlády Nizozemského království, deponitáře úmluvy, 13. března 2000.

⁷⁶ Úmluva pojem rozhodnutí, které upravuje právo péče o dítě, začleňuje pod pojem opatření, které v čl. 3 písm. b) vymezuje především jako: „právo péče o dítě včetně práv týkajících se péče o osobu dítěte a zejména práva na určení místa bydlištěm jakož i osobního styku s dítětem včetně práva vzít si dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je jeho obvyklé bydliště.“

Obecně je soudní příslušnost zakotvena v článku 5 úmluvy, který stanoví: „že soudní nebo správní orgány smluvního státu obvyklého bydliště dítěte mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte.“ Z hlediska pravomoci je významné zmínit také čl. 11 úmluvy, který umožňuje, aby soudní nebo správní orgány státu, v němž dítě nemá sice obvyklé bydliště, ale nachází se v něm, mohly v naléhavých případech přijmout usnesení potřebné k ochraně dětí nebo jejich majetku. Taková opatření mají dočasný charakter, neboť pozbudou platnosti poté, co orgány příslušné v místě obvyklého bydliště dítěte přijmou potřebná opatření, která tato dočasná nahradí.

Pozitivní stránkou použití této úmluvy je bezesporu rychlost způsobu navrácení dítěte, které bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo za hranice státu jeho obvyklého bydliště, neboť příslušný orgán rozhodující o uznání může takové rozhodnutí odmítnout jen z některého níže uvedeného důvodu:

- 1) Při nedostatku pravomoci orgánu, který rozhodnutí vydal.
- 2) Došlo-li k procesnímu pochybení v řízení, jež vydání rozhodnutí, o jehož uznání je žádáno, předcházelo, spočívající v tom, že dítěti či osobě, která namítá, že toto rozhodnutí narušuje její rodičovskou zodpovědnost, nebyla dána příležitost ke slyšení.
- 3) Jestliže by bylo rozhodnutí v rozporu s veřejným pořádkem dožádaného státu.
- 4) V případě, že předmětné rozhodnutí je neslučitelné s později přijatým rozhodnutím, které bylo přijato ve státě obvyklého bydliště dítěte, který není signatářem této úmluvy, jestliže toto naposledy uvedené opatření splňuje požadavky pro uznání v dožádaném státě; jestliže nebyl dodržen postup podle článku 33 úmluvy.

Limitace důvodů možných k odmítnutí navrácení dítěte zakotvených touto úmluvou představuje oproti Haagské úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí bezpochyby nespornou výhodu. Nevýhodou této úmluvy je však, že se jejích ustanovení může navrhovatel dovolávat jen v případě, že neoprávněným přemístěním dítěte je porušeno pravomocné rozhodnutí upravující právo péče o dítě. Teprve poté je možné, aby se žadatel se svým požadavkem o uznání a následný výkon tohoto pravomocného rozhodnutí obrátil na orgán smluvního státu, kam bylo dítě protiprávně přemístěno.

3. Problematika mezinárodních únosů dětí z pohledu práva EU

V úvodu předchozí kapitoly této rigorózní práce jsem se dotkla problematiky vztahu mezinárodního práva veřejného k mezinárodnímu právu soukromému. Právě uvedené by však nebylo kompletní, pokud bych se nezmínila o fenoménu europeizace mezinárodního práva soukromého, které postupně nahrazuje vnitrostátní autonomní mezinárodní právo soukromé, což se nejvíce projevuje u nařízení EU a v menší míře je to možné pozorovat i u směrnic, které jsou vnitrostátně prováděny. Jednotlivé kodifikace mezinárodního práva soukromého si však na úrovni členských států EU ponechávají stálý význam.⁷⁷

Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní je tvořeno třemi okruhy právních norem práva EU, jimiž jsou: normy upravující pravomoc, resp. tzv. mezinárodní příslušnost civilních soudů určitého členského státu EU v přeshraničních sporech, jakož i otázky spolupráce těchto soudů, normy určující rozhodné právo, které bude na daný soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem aplikováno, tzn. kolizní normy a normy obsahující uznání a výkon cizích soudních a dalších rozhodnutí, tj. rozhodnutí vydaných v jiných členských státech EU v soukromoprávních věcech.⁷⁸

V rámci legislativy EU je pozornost problematice mezinárodních únosů dětí věnována především v nařízení Brusel II. bis., které obsahuje ustanovení hmotného i procesního práva.

3. 1. Nařízení Rady ES č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

V členských zemích EU se v oblasti mezinárodních únosů dětí použijí především ustanovení Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu

⁷⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé (Teze disertace k získání vědeckého titulu „doktor věd“ ve skupině sociální a humanitní vědy, Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva, Praha 2008, str. 27-28. Dostupné na: http://www.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/vzdelavani/vedecky_titul_doktor_ved/files_obhajoby/pauknerova_teze.pdf (citováno dne 14. října 2011), str. 4-7.

⁷⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C. H. Beck, 2008, str. 10.

rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti⁷⁹ (dále „*Nařízení Brusel II. bis*“), které nahradilo původní nařízení č. 1343/2000, o příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem („*Nařízení Brusel II.*“).⁸⁰ Zásadní změnu, jež nové nařízení Brusel II. bis přineslo, je, že se jeho ustanovení vztahují rovněž na rodičovskou zodpovědnost dětí narozených mimo manželství. Zrovnoprávnilo tudíž postavení dětí manželských a nemanželských, kterým nařízení Brusel II. bis deklaruje stejnou ochranu.

Věcná působnost nařízení je vymezena článkem 1 nařízení Brusel II. bis, který stanoví, že bez ohledu na druh soudu se toto nařízení použije na občanskoprávní věci týkající se: rozvodu, rozluky, nebo prohlášení manželství za neplatné. Nařízení se dále neaplikuje na jiné typy právních svazků např. na homosexuální svazky. Nařízení se nepoužije na otázky výživného mezi manžely, protože tato problematika spadá do působnosti nařízení Rady č. 44/2001 (Brusel I.). Nařízení Brusel II. bis tudíž postihuje pouze manželské vztahy čistě osobní povahy. Dále se Nařízení aplikuje na občanskoprávní věci týkající se přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti. Nařízení vymezuje okruh otázek týkajících se rodičovské zodpovědnosti, na něž se nařízení vztahuje demonstrativním způsobem. Uvádí mezi ně především právo péče o dítě, právo na styk s dítětem, poručnictví, opatrovnictví a podobné instituty, určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědného za dítě či jeho jmění nebo pověřeného zastupováním dítěte, umístění dítěte do pěstounské péče, opatření k ochraně dítěte spojená se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte.⁸¹ Následně je v čl. 1 odst. 3 upraveno, a to taxativním způsobem, na jaké otázky týkající se rodičovské zodpovědnosti se nařízení nevztahuje. Nařízení Brusel II. bis se neaplikuje na určení nebo popření otcovství, rozhodnutí o osvojení, předadopční opatření nebo neplatnost či zrušení osvojení, příjmení a jméno

⁷⁹ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti vstoupilo v platnost dne 1. srpna 2004, s jímkou čl. 67, 68 a 70 se jeho ustanovení použijí ode dne 1. března 2005. Historickým předchůdcem Nařízení Brusel II byla Úmluva o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí manželských ve věcech z r. 1998, tzv. Bruselská úmluva II, která však nikdy nevstoupila v platnost a byla rovnou transformována do Nařízení Brusel II.

⁸⁰ Vondráčková, P., Kloub, J. Mezinárodní únosy dětí, II. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44> (citováno 5. března 2011), str. 22.

⁸¹ Herboczková, J. Evropské mezinárodní právo soukromé, Katedra mezinárodního a evropského práva, Brno: Masarykova univerzita. Dostupné na: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/10.html> (citováno 18. srpna 2011).

dítěte, dosažení zletilosti, vyživovací povinnost, správu jmění nebo dědictví, opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi.

Z hlediska osobní působnosti se nařízení bude aplikovat, je-li dána existence mezinárodního prvku, tj. bez ohledu, zda se vztahuje k jinému členskému státu nebo státu třetímu.

Nařízení platí na území všech členských států s výjimkou Dánska, které v souladu s článkem 1 a 2 Protokolu o postavení Dánska připojeného ke Smlouvě o EU a Smlouvě o fungování EU učinilo výhradu, na jejímž základě se nařízení Brusel II. bis na území Dánského království nevztahuje.⁸²

Nařízení Brusel II. bis zaručuje ve spojení článků 11 odst. 8 a 42 odst. 1 vykonatelnost každého rozhodnutí o navrácení dítěte, jenž bylo vydáno jedním z členských států EU, a to bez ohledu na to, zda bylo na základě článku 13 Haagské úmluvy rozhodnuto o nenavrácení dítěte. Jedná se o situace, kdy dítě bylo neoprávněně přemístěno z jednoho členského státu do jiného členského státu a na základě Haagské úmluvy bylo navrácení dítěte odmítnuto (článek 13 Haagské úmluvy), poté však došlo k vydání rozhodnutí soudu, který je na základě čl. 8 nebo 10 Nařízení Brusel II. bis příslušný rozhodovat o rodičovské zodpovědnosti a z něhož vyplývá povinnost dítě navrátit.⁸³

Při rozhodování o navrácení dítěte je obecně příslušný soud členského státu obvyklého bydliště dítěte⁸⁴ před jeho únosem. Toto pravidlo se použije s výhradou čl. 9,

⁸² Z hlediska územní působnosti se Nařízení Brusel II. bis vztahuje na území členských států EU, s výjimkou Dánského království a dále se použije na území: francouzských zámořských departamentů Guadeloupe, Martiniku, Francouzské Guyany a Réunionu, Gibraltar jako území, za které přijala Velká Británie odpovědnost, portugalské Madeiry a Azorských ostrovů, španělských Kanárských ostrovů a finských Alandských ostrovů. Nařízení Brusel II. bis se nevztahuje na území: Francouzské Polynésie, Nové Kaledonie, ostrovů Willis a Futuna, Francouzských jižních a antarktických území a území se speciálním

statutem (Saint-Pierre, Miquelon a Mayotte), holandských území Aruba a Nizozemských Antil (Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius, Sint Maarten), britských území Anguilly, Kajmanských ostrovů, Falkland, Jižní Georgie a Jižních Sandwichových ostrovů, Montserratu, Pitcairnu, Svaté Heleny a závislých území, Britských území v Antarktidě, Britského indickooceánského území, ostrovů Turks a Caicos, Britských panenských ostrovů a Bermud, britských výsoštných území Akroriti a Dhekelia na Kypru, britských Normanských ostrovů (Guernsey, Jersey, Alderney a Sark) a Ostrova Man.

⁸³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C.H.BECK, 1. vydání, 2008, str. 208.

⁸⁴ Pojem „obvyklé bydliště“ vložil ESD v rozsudku C-523/07, ze dne 2. dubna 2009. V tomto rozsudku konstatoval: „obvyklé bydliště podle čl. 8 odst. 1 nařízení musí být vykládáno v tom smyslu, že toto bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přihlédnuto zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte, k místu a podmínkám školní docházky, k jazykovým znalostem, jakož i k rodinným a sociálním vazbám dítěte v

10, 12 nařízení Brusel II. bis. Příslušnost v případech únosu dítěte upravuje čl. 10 nařízení, který stanoví, že příslušné k rozhodnutí o úpravě poměru k dítěti jsou soudy členského státu, ve kterém mělo dítě bezprostředně před únosem své obvyklé bydliště, a to do té doby, než dítě získá bydliště v jiném členském státu. Jiné obvyklé bydliště dítě může nabýt, pokud poškozený subjekt práva péče o dítě dá souhlas s přemístěním nebo zadržením nebo dítě mělo bydliště v jiném členském státě po dobu nejméně jednoho roku poté, co se dotčený nositel práva péče o dítě dozvěděl nebo měl dozvědět, kde se dítě nachází, a dítě si v novém prostředí zvyklo a současně byla splněna jedna z těchto podmínek: nebyl podán návrh na navrácení dítěte do jednoho roku, návrh na navrácení dítěte byl vzat zpět během jednoleté lhůty a nebyl podán nový, ve státě původního bydliště nebyl podán návrh na úpravu věci samé, poté co tento soud byl vyrozuměn o zamítnutí návrhu na navrácení dítěte a soud státu původního pobytu nevydal rozhodnutí obsahující navrácení dítěte.

V řízení o navrácení dítěte musí příslušné orgány postupovat co nejrychlejší způsobem, aby rozhodnutí o tom, zda bude dítě navraceno či nikoli, bylo vydáno ve lhůtě 6 týdnů.⁸⁵

Podle nařízení Brusel II. bis můžeme rozlišovat dva způsoby uznání a výkonu rozhodnutí – proceduru obecnou a proceduru zvláštní. Rozhodnutí o navrácení dítěte, které bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo, je pro svou potřebu urychleného řízení zařazeno do kategorie zvláštní. Podstatou tohoto zkráceného řízení je, že rozhodnutí vydané na území jednoho členského státu se automaticky uznává na území jiného členského státu, aniž by bylo nutné navrhopvat vykonatelnost těchto rozhodnutí. V rámci tohoto zkráceného uznávacího řízení neexistuje možnost podat námitku proti uznání rozhodnutí. Soudní orgán, jež toto rozhodnutí vydal, jej opatří zvláštním osvědčením, jehož náležitosti jsou vymezeny přílohami nařízení Brusel II. bis. Proti vydání osvědčení není opravný prostředek přípustný. Rozhodnutí o navrácení dítěte může soudní orgán opatřit osvědčením za předpokladů, že dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, jestliže lze vzhledem k jeho věku a stupni psychické vyzrálosti k jeho

uvedeném státě. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě.

⁸⁵ Hrubá, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf, (citováno 2. března 2011), str. 6.

názoru přihlížet, strany dostaly příležitost být vyslechnuty a soud při vydání svého rozhodnutí o navrácení dítěte přihlédl k důvodům a důkazům, na základě nichž bylo vydáno rozhodnutí podle čl. 13 Haagské úmluvy. Osvědčením je tedy deklarováno, že rozhodnutí netrpí žádným procedurálním nedostatkem, který by u obecné procedury vedl k odmítnutí rozhodnutí.⁸⁶

Vztah Nařízení Brusel II. bis a Haagské úmluvy je akcentován v článku 60 nařízení, který stanoví přednostní použití tohoto nařízení. To však neznamená, že zcela nahradí používání Haagské úmluvy, neboť vzhledem k obecnosti jeho úpravy v oblasti mezinárodních únosů dětí nereaguje na úpravu celé této materie. V případech, které neupravuje, bude nadále používána Haagská úmluva.

Nařízení Brusel II. bis obsahuje v porovnání s Haagskou úmluvou striktnější právní úpravu, neboť nevydání rozhodnutí v této šestitýdenní lhůtě může ospravedlnit jen existence mimořádných okolností.

⁸⁶ Herboczkova, J. Rodinné a manželské vztahy-mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí, Brno: Masarykova univerzita, dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/doc/10Rodina_text.pdf , autorka Jana Herboczková (citováno 21. září 2011).

4. Česká právní úprava mezinárodních únosů dětí

Mezinárodním únosům dětí se na vnitrostátní úrovni věnuje zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním⁸⁷ („*dále jen ZMPS*“), jehož ustanovení budou použita jen za předpokladu, že mezinárodní smlouvy, jimiž je ČR vázána, nestanoví něco jiného.⁸⁸ To znamená, že ZMPS bude v praxi aplikován, jen když nebude na konkrétní případ neoprávněně přemístěného či zadržného dítěte možné vztáhnout úpravu příslušné mezinárodní úmluvy, která podrobně zakotvuje danou problematiku. Postavení mezinárodních smluv vyplývá ze samotného textu Ústavy ČR, podle jejíhož článku 10 jsou „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“ Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, má mezinárodní smlouva aplikační přednost před zákonem. Pokud tedy dojde ke střetu běžného zákona a mezinárodní smlouvy, pak se zákon se nezruší, zůstává nadále v platnosti, ale dojde k použití mezinárodní smlouvy, která je s ním v rozporu.

Průlomovým v oblasti mezinárodních smluv o lidských právech se stal v ČR náleží ÚS, který rozšiřuje ústavní pořádek zakotvený v článku 112 Ústavy ČR o mezinárodní smlouvy o lidských právech.⁸⁹ V případě, že dojde ke střetu mezinárodní smlouvy o lidských právech a běžného zákona, může dojít ke zrušení zákona a použití mezinárodní smlouvy o lidských právech. Z uvedeného náleží ÚS tedy vyplývá, že mezinárodní smlouvy o lidských právech se staví na roveň ústavním zákonům. Výše uvedené mezinárodní smlouvy nejsou zařazeny do množiny mezinárodních smluv o lidských právech, a proto v případě jejich střetu s běžným zákonem bude aplikováno ustanovení mezinárodní smlouvy a nedojde ke zrušení zákona, který je s ní v rozporu.

⁸⁷ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ Česká republika se stala signatářem Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovy výchovy dětí a Úmluvy o právech dítěte. Vzhledem k svému členství v EU je pro ČR bezprostředně závazné rovněž Nařízení Brusel II. bis, které bude ve vztazích ČR s členskými státy EU, vyjma Dánska, které učinilo výhradu, použito přednostně před ostatními mezinárodními instrumenty zabývajícími se mezinárodními únosy dětí. V situacích na něž se znění nařízení Brusel II. bis nevztahuje, budou nejčastěji aplikována ustanovení Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

⁸⁹ Nález ÚS ČR ze dne 26. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01.

Ve vztahu k mezinárodním únosům dětí je významné posoudit vztah EÚLP vůči mezinárodním smlouvám, které se zabývají problematikou mezinárodních únosů dětí. Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách představuje mezinárodní lidskoprávní úmluvu, a proto v případě, že dojde ke střetu této mezinárodní úmluvy a mezinárodní úmluvy, jež není lidskoprávní úmluvou, která je s ní v rozporu, bude mít EÚLP přednost.

V případech unesených dětí, které není možné vyřešit za použití mezinárodní úmluvy, protože druhý stát není signatářem žádné mezinárodní úmluvy týkající se mezinárodních únosů dětí, se dle § 24 odst. 1 ZMPS budou takové vztahy mezi rodiči a dětmi včetně výchovy a výživy řídit právem státu, jehož je dítě státním příslušníkem. Je-li dítě například státním občanem ČR, bude se jeho neoprávněné přemístění řešit za pomoci českých právních předpisů při respektování, že bude kladen důraz především na zájem dítěte. Podle ustanovení § 24 odst. 1 ZMPS není podstatné, zda bude dítě navraceno do svého domovského státu, ustanovení se zabývá, jak již vyplývá ze samotného účelu ZMPS vyjádřeného v čl. 1, pouze otázkou kterým právním řádem se konkrétní případ bude řídit.

Ve věcech výchovy a výživy nezletilých a v jiných věcech, které se jich týkají, pokud se jedná o občany ČR, jsou příslušné české soudy, a to i tehdy, žijí-li děti v cizině. Český soud může vydávat rovněž rozhodnutí poskytující ochranu dětem, jež jsou občany jiného státu a které žijí na území ČR. O takto přijatých opatřeních jsou soudní orgány ČR povinny informovat orgán domovského státu dítěte. Český soud může vydat rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti za předpokladu, že orgán příslušný v domovském státě poměry k nezletilému v přiměřené lhůtě neupravil.

4. 1. Česká právní úprava po novele OSŘ

V řízení o navrácení dítěte je rozhodujícím faktorem především rychlost řízení, která byla jedním z nejdůležitějších důvodů k přijetí zákona č. 295/2008 Sb., jímž byla do OSŘ zařazena ustanovení § 193a až 193e OSŘ, která mají za cíl naplnit požadavky vyplývající z Haagské úmluvy a Nařízení Brusel II. bis. Novela tak reagovala na dlouhodobou neexistenci ucelené právní úpravy řízení v oblasti mezinárodních únosů dětí, jež byly do té doby řešeny dle ustanovení § 176 an. OSŘ - „*Péče soudu o*

nezletilé“

Nová úprava OSŘ včleněná do OSŘ pod názvem „*Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí*“ přináší, jak jsem již uvedla výše, pozitivum zejména v podobě zrychlení soudního řízení, neboť zakotvuje požadavek vyplývající z nařízení Brusel II. bis a Haagské úmluvy, že soud je povinen vydat rozhodnutí, zda bude nařízeno navrácení dítěte či nikoli, v šestitýdenní lhůtě. K prodloužení této lhůty může dojít jen v návaznosti na důvody zvláštního zřetele hodné, jež znemožňují vydání rozhodnutí o navrácení dítěte. Důvody vedoucí k prodloužení lhůty je soud následně povinen uvést v rozhodnutí.

Podle ustanovení § 193e odst. 2 OSŘ je důvodem pro dodržení lhůty šesti týdnů pro vydání rozhodnutí o navrácení dítěte snaha o zabránění situace, aby si dítě zvyklo na protiprávně nastolený faktický stav a bylo případně ovlivňováno druhým rodičem, který by u dítěte mohl vůči druhému rodiči způsobit např. syndrom zavrženého rodiče.⁹⁰ Ustanovení § 193e odst. 2 OSŘ není ovšem legislativně příliš zdařilé, neboť zcela opomíjí úpravu uložení sankce v případě nedodržení šestitýdenní lhůty k vydání rozhodnutí o navrácení dítěte.

S rychlostí řízení o navrácení dítěte úzce souvisí možnost soudu rozhodnout v určitých případech bez nařízení jednání. Jednání nemusí nařídit, jestliže žalovaný nereagoval na kvalifikovanou výzvu⁹¹ a má se tedy za to, že žalovaný proti absenci jednání nic nenamítá. Soud rovněž nemusí nařídit jednání, pokud může učinit rozhodnutí o navrácení dítěte jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a zároveň za splnění podmínek, že všichni účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí nebo nereagovali na výzvu k vyjádření k věci a tím nastoupila fikce neexistence námitek k postupu a vedení řízení. Ustanovení § 193e OSŘ, jež dává soudu možnost úvahy, zda rozhodne bez nařízení jednání, se vzhledem k závažnosti problematiky mezinárodních únosů dětí, nebude z logiky věci často používat.

Navrácení dítěte může soud podmínit nebo podmíněně odložit splněním přiměřených záruk poskytnutých žalobcem nebo vydáním rozhodnutí, případně

⁹⁰ Drápal, L., Bureš, J. a kolektiv, *Občanský soudní řád I., Komentář § 1-200za*, 1. vydání, 2009.

⁹¹ Soud ve lhůtě 3 dnů od zahájení řízení žalovanému usnesením uloží, aby se ve lhůtě 7 dnů od doručení usnesení ve věci písemně vyjádřil v případě, že s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí. Viz § 193d zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

učiněním jiných opatření orgány státu, do něhož má být dítě navraceno. Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb.,⁹² mezi tyto záruky zahrnuje zejména institut tzv. mirror orders známý z anglosaského práva a používaný u mezinárodních smluv, jenž vychází z faktického způsobu fungování sítě tzv. styčných soudců, které na základě méně formálnější komunikace vydávají tzv. zrcadlové rozhodnutí, tj. rozhodnutí s obdobným obsahem v různých státech. Zárukami rovněž mohou být např. zajištění ubytování, obstarání dopravy apod.

Novela č. 295/2008 Sb. zavádí výlučnou místní příslušnost soudu pro případy řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí. V prvním stupni je k rozhodnutí příslušný soud určený podle sídla Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí – Městský soud v Brně. Jako odvolací soudní orgán působí Krajský soud v Brně.

Dle důvodové zprávy k OSŘ povede výlučná místní příslušnost k vyloučení případných sporů o příslušnost a tím i k dalšímu zrychlení řízení. Vzhledem k nízké početnosti případů mezinárodních únosů dětí není navíc důvodné, aby tato specializovaná agenda byla v rámci území rozptýlena mezi více soudních orgánů.

4. 2. Řízení o navrácení dítěte podle OSŘ

Řízení o navrácení dítěte může být podle ustanovení OSŘ zahájeno pouze na návrh. Ze zmíněného vyplývá, že není možné řízení zahájit z moci úřední, neboť k podání návrhu je oprávněn pouze žalobce – rodič,⁹³ který má právo péče o dítě a usiluje o navrácení svého dítěte do státu jeho obvyklého bydliště. Řízení o navrácení dítěte s rodičem, který by neměl zájem o navrácení svého dítěte, by bylo tudíž bezpředmětné a zbytečně by dítě vystavilo stresujícím podmínkám často spojeným s tímto typem řízení.

Účastníkem řízení o návrhu na navrácení dítěte je: žalobce – osoba, která disponuje právem péče o dítě, jež je vykonávané v souladu s právním řádem státu, v němž mělo dítě bezprostředně před protiprávním přemístěním či zadržením obvyklé bydliště. Žalobci má být dle čl. 6 EÚLP zaručeno právo na spravedlivý proces a proto

⁹² Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., ze dne 16. ledna 2008.

⁹³ Podle ustanovení § 193a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, je-li účastníkem nezletilý rodič dítěte, má v tomto řízení procesní způsobilost. Ustanovení § 23 OSŘ lze použít jen tehdy, nedosáhl-li rodič věku 16 let.

soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte, jestliže žalobci nebyl poskytnut prostor pro jeho vyslechnutí. To se samozřejmě netýká situací, kdy soud nemusí jednání nařizovat z důvodů uvedených v ust. § 193e odst. 1 OSŘ. Dalším účastníkem řízení je žalovaný – osoba, jež porušuje právo péče o dítě vykonávané podle právního řádu státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt bezprostředně před protiprávním přemístěním nebo zadržením. Osobou žalovanou ve věcech mezinárodních únosů dětí nemusí být nutně jen rodič dítěte, ale i jakákoli osoba, u které se dítě neoprávněně nachází. Mezi účastníky řízení zařazujeme rovněž dítě, jež bylo protiprávně přemístěno za hranice státu svého obvyklého bydliště.⁹⁴ OSŘ zavádí nově možnost vyslechnout dítě bez přítomnosti jeho rodičů a jejich právních zástupců. Změna reaguje na situace, kdy dítě nemohlo při výslechu za přítomnosti rodiče vyjádřit svůj skutečný názor. Právo projevit svůj názor v řízeních, která se dítěte týkají, vyplývá již z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.⁹⁵

V řízení o navrácení dítěte se rozhoduje rozsudkem. V ostatních věcech soud rozhoduje usnesením (např. uložení povinnosti žalovanému vyjádřit se k žalobě – § 193d odst. 1 OSŘ). Ve prospěch rychlosti řízení je vyloučeno přerušování řízení, prominutí zmeškání lhůty, jakož i vyloučení možnosti obnovy řízení. Výjimkou představuje přerušování řízení na základě ust. § 109 odst. 1 písmene d) kdy soud řízení přerušuje a požádá Soudní dvůr EU o rozhodnutí o předběžné otázce. Vzhledem ke koncentraci místní příslušnosti v daných věcech u jediného soudu v České republice, která v podstatě vylučuje možnosti vad rozhodnutí, které jsou důvodem pro obnovu řízení nebo žalobu pro zmatečnost, je omezena možnost podání žaloby pro zmatečnost.⁹⁶

Rozsudek, kterým je rozhodnuto o navrácení dítěte, je předběžně vykonatelný a ani odvolání, jež je jako jediný opravný prostředek přípustné, nemá odkladný účinek. Toho je možno dosáhnout pouze na výslovnou žádost obsaženou v odvolání. Před novelizací OSŘ byla otázka možnosti využití mimořádných opravných prostředků velmi nejasná a i judikatura Nejvyššího soudu byla značně roztržena. Od 1. října 2008 však

⁹⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kolektiv, Občanský soudní řád I., Komentář § 1-200za, 1. vydání, 2009.

⁹⁵ Novotná, V. Novela občanského soudního řádu a spolupráce soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, 1. část, Právo a rodina, č. 11, 2008, dostupné z ASPI ID: LIT31075CZ.

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., ze dne 16. ledna 2008.

byly veškeré mimořádné opravné prostředky „*ex lege*“ vyloučeny.⁹⁷

K zajištění podmínek pro navrácení dětí musí soud učinit vhodná opatření, a to i bez návrhu formou tzv. předběžných opatření.⁹⁸ Jejich výčet uvádí ust. § 193c OSŘ pouze demonstrativním způsobem. Půjde zejména a soudní dohled nad tím, kde se dítě na území České republiky zdržuje, zabránění opuštění území dítětem bez souhlasu soudu a snahu o zabránění narušení osobních vazeb mezi dítětem a žalobcem. Toto ustanovení předpokládá rovněž přijetí dalších vhodných opatření, která budou směřovat ku prospěchu dítěte a žalobce, jehož právo bylo neoprávněným přemístěním na území České republiky porušeno.

V rozsudku o navrácení dítěte soud účastníky poučí o možnosti výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, jestliže nebude plněno dobrovolně. I když nadále bude spíše převažovat ukládání pokut před samotným odnětím dítěte, ustanovení má na rodiče působit motivačně, aby dítě dobrovolně vydal a nezpůsobil mu traumatizující zážitky spojené s výkonem rozhodnutí. Soud může rovněž účastníkovi, který nesplnil požadavky vyplývající z rozhodnutí, uložit účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání, popřípadě na jiné vhodné terapii.⁹⁹

4. 3. Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí – řízení sporné či nesporné?

Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí je zvláštním typem řízení, které bylo novelou číslo 295/2008 Sb. včleněno do OSŘ mezi řízení nesporná, a to i když obsahuje prvky řízení sporného.

Řízení ve věcech navrácení dětí lze zahájit pouze na návrh a účastníky řízení ustanovení § 193a OSŘ vymezuje jako žalobce a žalovaného, a proto by s ohledem na zmíněné bylo možné konstatovat, že se jedná o řízení sporné. Nicméně postavení

⁹⁷ Janočková, M., Sedlák, P. Mezinárodní únosy dětí, Brno: Masarykova univerzita, 2009, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Janockova_Michaela__122_2_.pdf (citováno 3. srpna 2011), str. 9.

⁹⁸ § 74 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁹ Výkon rozhodnutí se i v řízeních o návrat dítěte řídí obecnou právní úpravou otázky výkonu rozhodnutí ve věcech výchovy nezletilých. Blíže k problematice výkonu rozhodnutí např. Janočková, M., Sedlák, P. Mezinárodní únosy dětí, Brno: Masarykova univerzita, 2009, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Janockova_Michaela__122_2_.pdf (citováno 3. srpna 2011).

účastníka řízení má rovněž dítě, což představuje jednoznačně prvek řízení nesporného. Charakteristiku řízení nesporného dále doplňují ustanovení obsahující možnost soudu ex offio činit vhodná opatření, a to i bez návrhu, možnost soudu podmínit či podmíněně odložit navrácení dítěte a zákaz přerušit řízení¹⁰⁰.

I když je tedy řízení ve věcech navrácení dětí zařazeno do páté hlavy části třetí OSŘ, není typickým řízením nesporným, což představuje komplikaci při posouzení, kterou ze zásad se bude toto řízení řídit. Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., uvádí, že se jedná o nový zvláštní typ řízení, který vykazuje jak prvky řízení sporného, tak nesporného, přičemž jej nakonec označuje za řízení sporné. Řešení, zda se jedná o řízení sporné či nesporné není tudíž jednoznačné a i autoři odborných právních publikací zabývající se touto problematikou se názorově značně liší.

Ve prospěch teorie, že se jedná o řízení nesporné, argumentuje v publikaci *Pocta Sentē Radvanové* autorka Renata Šínová,¹⁰¹ která uvádí jako hlavní důvod, proč lze řízení o navrácení dítěte označit za řízení nesporné, skutečnost, že novela toto řízení začlenila mezi řízení nesporná. I přesto, že byla vytvořena tato zvláštní úprava pro řízení o navrácení dítěte, nebylo řízení o navrácení dítěte doposud vypuštěno z ustanovení § 176 OSŘ, jenž je základní právní normou procesní regulace péče soudů o nezletilé děti, a ta jsou řízeními typicky nesporné povahy, jelikož jejich primárním cílem je ochrana nezletilých dětí. Autorka vylučuje možnost považovat řízení o navrácení dítěte za řízení sporné i s ohledem na označení účastníků řízení. Domnívá se, že pokud by chtěl zákon řízení koncipovat skutečně jako řízení sporné, vymezil by účastníky pouze jako žalobce a žalovaného a nezařadil by mezi ně také dítě, které nestojí ani na jedné straně sporu, neboť není možné přijmout tvrzení, že dítě je na straně žalobce. Názor, že se jedná o řízení nesporné, autorka dále podporuje tím, že řízení o navrácení dětí je stále zahrnuto také v řízení péče soudu o nezletilé, které § 120 odst. 2 OSŘ řadí mezi řízení, jenž se řídí zásadou vyšetřovací. Pokud by se při zjišťování skutečností důležitých pro rozhodnutí mělo postupovat v souladu se zásadou projednací, soud by se neměl podílet aktivně na jejich vyhledávání, což by mohlo vést k rozporu se samotným účelem Haagské úmluvy a nařízení Brusel II. bis.

¹⁰⁰ Zákaz není absolutní, je možné řízení přerušit pokud je Soudnímu dvoru EU předložena předběžná otázka.

¹⁰¹ Šínová, R. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, in *Pocta Sentē Radvanové* k 80. narozeninám, ASPI, a.s., 2009, str. 519-528.

Ve prospěch skutečnosti, že řízení o navrácení dítěte má povahu spornou, se vyslovují autoři odborného článku publikovaného v Právním fóru Michaela Janočková a Petr Sedlák,¹⁰² kteří poukazují na fakt, že řízení může být zahájeno pouze na návrh. Zastávají tvrzení, že pokud by se řízení řídilo zásadou vyšetřovací, soud by měl povinnost zajistit si veškeré důkazní prostředky nutné pro rozhodnutí z vlastní iniciativy, přičemž by však nebyla omezena možnost účastníků v řízení navrhopat a předkládat soudu důkazy. Tento postup byl do novely OSŘ používán a vedl k neúměrnému prodlužování soudního řízení, jehož primárním cílem je bezodkladně rozhodnout o navrácení dítěte. Podle autorů není možné použít ani určitou „*umírněnou*“ formu vyšetřovací zásady, neboť by došlo k určení konkrétních důkazních prostředků a tím by bylo zasaženo do nezávislosti soudce v řízení při volném shromažďování a hodnocení důkazů, které jsou pro rozhodnutí nezbytné, a rovněž by bylo ohroženo právo na spravedlivý proces všech účastníků řízení. Řešením je postupovat dle § 120 odst. 3 OSŘ, který upravuje důkazní povinnost v řízení sporných a zároveň umožňuje soudu provést i další důkazy než účastníky navržené, jestliže je to nezbytné k řádnému zjištění skutkového stavu. Kladný postoj k aplikaci § 120 odst. 3 vyjádřil ve své judikatuře rovněž Nejvyšší soud¹⁰³ a ÚS.¹⁰⁴

Právní úpravu řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí obsaženou v OSŘ nepovažuji za příliš zdařilou, neboť diskuze na téma, zda se jedná o řízení sporné či nesporné není bohužel jen „*právní přehazovanou*“ mezi autory odborných článků věnující se této problematice. Zdůvodnění obou protínázorů se zdá velmi logické, a proto s jistotou odpovědět jednoznačně na otázku, zda se jedná o řízení sporné či nesporné, není snadné. Přitom vyřešit tento problém je nezbytné pro určení zásady, kterou se řízení o navrácení dítěte bude řídit. Domnívám se, že i když bylo novelou OSŘ včleněno řízení o navrácení dítěte do části věnující se řízením nesporným, jelikož zákonodárce v důvodové zprávě vyjádřil vůli, že se jedná o zvláštní typ řízení, který nakonec označil za řízení sporné, mělo by být postupováno v souladu se zásadou projednací. K tomu je nezbytné nepochybně respektovat prvky nesporného řízení, které

¹⁰² Janočková, M., Sedlák, P. Povaha řízení podle ustanovení § 193a a násl. o. s. ř., Právní fórum, č. 7, 6. ročník, 31. července 2009.

¹⁰³ Rozsudek NS ČR ze dne 28. listopadu 2006, č.j. Cdo 1931/2006.

¹⁰⁴ Nález ÚS ze dne 7. prosince 2000, sp. Zn. III. ÚS 440/2000.

toto smíšené řízení v sobě akcentuje, aby byl brán ohled na zájem dítěte a rychlost řízení, která je v řízení o navrácení dítěte nezbytná.

4. 4. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Ústředním orgánem byl pro naplnění cílů Haagské úmluvy ustanoven na území ČR Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „UMPOD“),¹⁰⁵ který byl založen na základě ustanovení § 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁰⁶ jako správní orgán s celostátní působností, jehož úkolem je zajišťovat ochranu dětí v soukromoprávních věcech s mezinárodním prvkem. Sídlem UMPOD je Brno, kde byla po novele OSŘ s ohledem na jeho sídlo stanovena rovněž výlučná místní příslušnost obecných soudů.

Ve vztahu k Haagské úmluvě vykonává UMPOD činnost jak dožádaného, tak dožadujícího orgánu. Kromě přímého vyřizování již provedených mezinárodních únosů dětí, kdy UMPOD úzce spolupracuje s ústředními úřady členských zemí, se na UMPOD obracejí subjekty se žádostí o pomoc či radu v případech, kdy hrozí nebezpečí, že k mezinárodnímu únosu dítěte dojde.¹⁰⁷ Kromě mezinárodních únosů dětí je předmětem činnosti UMPOD pomoc při vymáhání výživného a oblast mezinárodního osvojení. UMPOD vystupuje také jako opatrovník popř. kolizní opatrovník v soudních řízeních ve věcech nezletilých s mezinárodním prvkem.¹⁰⁸

Konkrétní činnosti, jimiž se UMPOD zabývá, jsou uvedeny v ustanovení § 35 odst. 2 zákona o sociálně právní ochraně dětí. Mezi tyto činnosti se řadí například: funkce přijímajícího a odesílajícího orgánu a funkce ústředního orgánu při provádění mezinárodních smluv. Pro účely prohlášení o vzájemnosti, plní další povinnosti vyplývající pro ČR z mezinárodních smluv týkajících se sociálně-právní ochrany dětí, tj. vykonává funkci opatrovníka, vyžaduje od příslušných orgánů a dalších právnických a fyzických osob na žádost rodičů žijících v ČR nebo orgánů sociálně-právní ochrany zprávy o poměrech dětí, které jsou občany ČR a nemají na jejím území trvalý pobyt,

¹⁰⁵ V ČR před účinností zákona o sociálně-právní ochraně existoval předchůdce UMPOD tzv. Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí, po účinnosti zákona došlo ke změně názvu na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a rozšíření oblasti působnosti činnosti.

¹⁰⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Janočková, M. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Právní fórum, 8/2009, str. 339.

¹⁰⁸ <http://www.umpod.cz/urad>.

zprostředkuje zaslání osobních dokladů a jiných listin do ciziny, opatřuje doklady a jiné listiny z ciziny, spolupracuje s úřady a subjekty pověřenými k sociálně-právní ochraně dětí v cizích státech, pomáhá pátrat po rodičích dítěte, pokud rodiče nebo jeden z nich žijí v cizině, zjišťuje v otázkách výživného majetkové a výdělečné poměry, pro účely osvojení v cizině a pro účely osvojení dítěte z ciziny, zjišťuje v jakém sociálním prostředí a v jakých rodinných poměrech dítě žije, dává souhlas k osvojení dítěte do ciziny, pomáhá pátrat po rodinných příslušnících dítěte, které podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany, jemuž byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle zvláštního právního předpisu a na území České republiky se nachází bez doprovodu osoby starší 18 let, která za dítě zodpovídá podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství dítě má nebo v případě, že je dítě osobou bez státního občanství, ve státě svého posledního bydliště, a dále spolupracuje ve věcech rodičovské zodpovědnosti.¹⁰⁹

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí dříve plnil rovněž funkci opatrovníka dítěte protiprávně přemístěného nebo zadržného na území ČR. Problém spočíval ovšem v tom, že docházelo nečíslně k situacím, kdy byl UMPOD v postavení ústředního orgánu, na nějž se obracel rodič žádající o navrácení dítěte a měl tedy hájit zájmy tohoto rodiče a současně vystupoval jako opatrovník dítěte, jenž má hájit zájem dítěte. Navíc vzhledem k slabému personálnímu zázemí úřadu nebyl UMPOD schopen obě tyto funkce zastávat adekvátně vzhledem k rychlosti vyřízení věci, která je základním požadavkem stanoveným Haagskou úmluvou. Po dlouhodobé kritice vyjádřené např. ve zprávě veřejného ochránce práv¹¹⁰ v medializovaném případě dětí Fiordalisi byla funkce opatrovníka přesunuta na orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Je třeba dodat, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je správním orgánem a nenáleží mu tudíž soudní pravomoc. UMPOD je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“).

¹⁰⁹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se personálně skládá z ředitele úřadu, jímž je JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D., zástupkyně ředitele, kancléře, sekretariátu úřadu a tří právních oddělení.

¹¹⁰ Sp. Zn. 2840/2006/VOP/ON v Brně dne 8. srpna 2006, Dostupné na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/STANOVISKA/Rodina_a_dite/2840-06-Argentina_ZSO.pdf (citováno 3. března 2011).

Podrobněji se této zprávě veřejného ochránce práv věnuji v podkapitole 4.7. Judikatura českých soudů.

4. 5. Role ministerstev při mezinárodněprávních únosech dětí

Významnou roli v oblasti mezinárodních únosů dětí hraje Ministerstvo práce a sociálních věcí,¹¹¹ které je nadřizeno UMPOD. MPSV zřídilo Panel odborníků pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který by měl napomoci ke zkvalitnění poskytovaných informací v této oblasti.¹¹²

Mezinárodními únosy se rovněž zabývá Ministerstvo spravedlnosti, které zveřejňuje mezinárodněprávní dokumenty zabývající se touto problematikou.

Důležité postavení má rovněž Ministerstvo zahraničních věcí, jehož význam spočívá v poskytování informací prevenčního charakteru prostřednictvím svých internetových stránek směřovaných do zahraničí osobám, které se rozhodly uzavřít sňatek nebo žít v partnerství, v němž došlo k početí dítěte, aby nedocházelo z důvodu jejich neznalosti právní úpravy této oblasti k mezinárodním únosům dětí.¹¹³

4. 6. Styčný soudce

Poloformálním institutem, který rovněž zajišťuje naplnění požadavků vyplývajících z Haagské úmluvy, je funkce styčného soudce („*liaison judge*“). Tím se v České republice stal soudce JUDr. Lubomír Ptáček z liberecké pobočky Krajského soudu v Ústí nad Labem.

Katalog úkolů, kterými se styčný soudce zabývá, není pozitivně definován na mezinárodní ani vnitrostátní úrovni. V podstatě záleží na právním řádu členského státu, jakým okruhem oprávnění a povinností styčného soudce pověří. Mezi činnosti styčného soudce patří především: spolupráce styčného soudce s kolegy ohledně interpretace Haagské úmluvy, komunikace se zahraničními soudci a ústředními orgány týkající se

¹¹¹ Například informační brožura vydaná MPSV ohledně základních informací o řešení mezinárodních únosů dětí. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7292/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti.pdf (citováno 22. října 2011).

¹¹² Bakeš, M., Vondráčková, P. Mezinárodní únosy dětí, in Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám, ASPI, a.s., 2009, str. 30.

¹¹³ Např. http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/tunisko/upozorneni/-zastupitelske_urady-tunis-publish-cz-viza_a_konzularni_informace-informace_k_uzavreni_manzelstvi-smisena_manzelstvi.html (citováno 22. října 2011) nebo http://www.mzv.cz/tripoli/cz/viza_a_konzularni_informace/informace_pro_rodiny_unesenych_deti/index.html (citováno 22. října 2011).

obecných otázek legislativy a kompetencí ve věcech mezinárodních únosů dětí, účast styčného soudce na konferencích mezinárodního rodinného práva a podpora mezinárodní spolupráce v rodinném právu obecně. Styčný soudce je dále odpovědný za shromažďování informací a nových poznatků o fungování Haagské úmluvy z roku 1980. Zajišťuje rovněž, aby důležitá rozhodnutí byla zaslána do databáze INCADAT (International Child Abduction Database)¹¹⁴ a odborně přispívá do časopisu Judges' Newsletter.¹¹⁵

Zřízení funkce styčného soudce značně urychlilo postup v oblasti mezinárodních únosů dětí díky rychlé komunikaci, kterou s ostatními styčnými soudci v jiných členských zemích Haagské úmluvy umožňuje. Taková komunikace mezi soudy probíhá snadněji, protože je vedena specializovanými a jazykově vybavenými soudci. Styčný soudce spolupracuje s UMPOD a s mezinárodním odborem Ministerstva spravedlnosti.¹¹⁶

4.7. Judikatura českých soudů

Právní úprava v oblasti mezinárodních únosů dětí do roku 2009, kdy byla přijata novela OSŘ, trpěla výraznými nedostatky, jejichž následkem česká justice nebyla schopna dostatečně rychle rozhodovat o navrácení dítěte. Na průtahy v řízení s tím související upozornil ve své zprávě¹¹⁷ veřejný ochránce práv Otakar Motejl v souvislosti s případem únosu dětí Lucase a Sofie Fiordalisi jejich matkou z Argentiny do České republiky.

Neúměrně dlouho trvající soudní řízení v případě dětí Fiordalisi začalo nabírat časový spád, když se matka nezletilých dětí rozhodla podat v roce 2003 dovolání, které bylo NS odmítnuto až v roce následujícím. Poté se matka bránila žalobou na obnovu řízení, v důsledku níž Okresní soud musel odložit vykonatelnost rozhodnutí o navrácení dětí. Žalobu na obnovu řízení následně zamítl pro její nepřijatelnost. V důsledku těchto průtahů trvalo soudní řízení 4 roky, a proto se veřejný ochránce práv rozhodl ve své

¹¹⁴ Databáze INCADAT je přístupná na <http://www.incadat.com>.

¹¹⁵ Ptáček, L. Styčný soudce ve věcech rodinného práva, *Právo a rodina*, č. 9/2008, 10. ročník, str. 1-2.

¹¹⁶ Glogarová, J., Nosková, R. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu, *Právní fórum*, č. 5, 2009, str. 192-193.

¹¹⁷ Sp. Zn. 2840/2006/VOP/ON v Brně dne 8. srpna 2006, Dostupné na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/STANOVISKA/Rodina_a_dite/2840-06-Argentina_ZSO.pdf (citováno 19. března 2011).

zprávě analyzovat dnes již starou právní úpravu v oblasti mezinárodních únosů dětí.

Ve svých záměrech se inspiroval především judikaturou ESLP v případech Sylvestr proti Rakousku,¹¹⁸ Nuutinen proti Finsku,¹¹⁹ Iglesias Gil a A.U.I. proti Španělsku¹²⁰ a Ignaccolo - Zenide proti Rumunsku.¹²¹

Na základě svých zjištění dospěl veřejný ochránce práv k závěru, že ustanovení obsažená v Úmluvě o právech dítěte jsou abstraktnější povahy a proto Haagskou úmluvu označil ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte za právní úpravu speciální.

V případě dětí Fiordalisi bylo o jejich návratu rozhodováno před vstupem ČR k EU a tudíž i před nabytím účinnosti nařízení Brusel II. bis, které se na danou kauzu nebude vztahovat.

Ve své zprávě český ombudsman zdůraznil potřebu nezaměňovat navrácení dětí podle Haagské úmluvy s rozhodováním o úpravě poměrů k dítěti. Dále zdůraznil, že vzhledem k tomu, že je Haagská úmluva založena na principu reciprocity, je v zájmu každého členského státu, aby dítě protiprávně přenesené na jeho území bylo vydáno. Členský stát se totiž nemůže své odpovědnosti zříct s odkazem na nespolupráci a obstrukční jednání rodiče, který dítě unesl.

Nepřiměřenou délku soudního řízení v případě dětí Fiordalisi přičítal veřejný ochránce práv zejména složitosti případu, která s ohledem na potřebu doručování, překladů, přemístění otce pro účely realizace výkonu rozhodnutí, emoční problematiky dané kauzy měla nepochybně vliv na zdlouhavost tohoto soudního řízení. Dále byly příčiny zdlouhavého projednání případu ombudsmanem spatřovány v obstrukčním jednání matky, která nechtěla dobrovolně plnit rozhodnutí a bránila se svévolně jeho výkonu. Negativně byl hodnocen rovněž postup kolizního opatrovníka, který mylně slučoval navrácení dítěte s otázkou úpravy poměrů k dětem, v důsledku čehož nebyl schopen matku dětí řádně poučit o následcích jejího protiprávního jednání. Za liknavý označil veřejný ochránce také postup soudů, chování právního zástupce matky, který podal dovolání, i když mu muselo být zřejmé, že bude dle OSŘ prohlášeno za nepřístupné a předešlou právní úpravu, která umožnila, aby soudní řízení trvalo takto

¹¹⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 24. července 2003, stížnost č. 36812/97 a 40104/98. Sylvestr proti Rakousku.

¹¹⁹ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. června 2000, stížnost č. 32842/96. Nuutinen proti Finsku.

¹²⁰ Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A.U.I. proti Španělsku.

¹²¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

nepřiměřeně dlouho.

Potřebnost přijetí nové právní úpravy zdůvodnil ombudsman především nezbytností eliminovat prvky svévolného jednání rodičů, kteří pochopitelně využívají všechny dostupné prostředky, které mohou zvrátit pro ně nepříznivě znějící rozhodnutí.

Na závěr český ombudsman toto soudní řízení vzhledem k délce jeho trvání označil za kontraproduktivní a proto jakékoli jednání ze strany českého státu směřující k vydání unesených dětí, již dle jeho názoru postrádalo smyslu. Dále veřejný ochránce práv konstatoval, že v daném případě nebyla respektována zásada rovnosti zacházení s oběma rodiči a že se na případu „zrcadlí“ taktéž xenofobní rysy české společnosti.

I přesto, že nová úprava řízení o navrácení dítěte obsažená v OSŘ přináší pozitivum v podobě zrychlení soudního řízení důsledným dodržováním šestitýdenní lhůty k vydání rozhodnutí o navrácení dítěte, jak je již uvedeno v předchozí kapitole, nelehký úkol vyvstává při určení zásady, kterou se toto řízení bude řídit.

Pro demonstraci jakým způsobem se česká judikatura vyrovnává s problematikou mezinárodních únosů dětí, jsem vybrala několik rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR a významný náleží Ústavního soudu ČR, které se zaobírají výkladem jednoho z nejdiskutovanějších článků Haagské úmluvy – čl. 13, který obsahuje eliminující důvody navrácení dítěte.

4. 7. 1. Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 440/2000 „Karolína Daoudová“

Z hlediska mezinárodních únosů dětí je významné zmínit především Nález ÚS, sp. zn. III. ÚS 440/2000, který se vyjádřil k aplikaci čl. 13 Haagské úmluvy, jehož výklad bývá mezi členskými státy hlavním předmětem sporů. Podle čl. 13 Haagské úmluvy není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením prokáže, že subjekt kterému příslušelo právo péče o dítě ve skutečnosti toto právo v době přemístění či zadržení dítěte nevykonával nebo souhlasil či později se s přenosem dítěte smířil. Příslušný orgán podle čl. 13 písm. b) nemusí dítě navrátit také, pokud by navrácením dítěti mohl přivodit újmu. Ustanovení zmíněného článku Haagské úmluvy reflektuje rovněž názor dítěte, které se vyslovilo proti svému navrácení, jestliže je s ohledem na věk a jeho vospělost možné k němu přihlížet.

Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval: „že *jestliže je dětem obecně zaručena*

nejen zákonná, ale nadto také ochrana ústavní, je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením.“ S ohledem na naplnění požadavků Haagské úmluvy je potřeba, aby byly náležitě zjištěny a objasněny důvody, které návrat dítěte znemožňují, a aby hrozba vážného nebezpečí fyzické či duševní újmy, příp. nesnesitelná situace z přikázaného návratu byly s co nejvyšší pravděpodobností vyloučeny.

V posuzovaném případě podala ústavní stížnost matka D. D. nezletilé dcery Karolíny, která se narodila v Hradci Králové z manželství stěžovatelky, české státní příslušnice a otce se státní příslušností izraelskou.

V podané stížnosti napadá stěžovatelka rozsudky Krajského osudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou, které rozhodly o navrácení nezletilé do Izraele. Stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti opírá o tvrzení, že ke změně bydliště nezletilé dcery z Izraele do České republiky došlo po dohodě s otcem dcery a její případný návrat by pro ni znamenal traumatizující zážitek. Otec ve svém písemném podání tvrzení stěžovatelky vyvracel a odvolával se na předchozí rozhodnutí obecných soudů, které rozhodly o navrácení jeho dcery do Izraele, kde společně s ním a svou matkou osm let žila.

Rozhodnutí obecných soudů napadl ústavní stížností také opatrovník nezletilé s odkazem na znalecké vyjádření, z něhož bylo vyvozeno, že by v případě návratu byla nezletilá vystavena duševní újmě, příp. by se dostala do nesnesitelné situace a rovněž namítl pochybení v tom, že nezletilá Karolína nebyla vyslechnuta k otázce svého návratu, i když ze znaleckých vyjádření vyplývalo, že je k takovému vyjádření dostatečně vyspělá. Ústavní soud s ohledem na dřívější stížnost matky ústavní stížnost opatrovníka dítěte odmítl a odkázal jej k vedlejšímu účastenství.

Ústavní soud se při posuzování daného případu zabýval zejména otázkami, zda ke změně pobytu nezletilé došlo jednostranným jednáním stěžovatelky a pokud ano, zda se otec nezletilé Karolíny později s nastalou situací smířil (čl. 13 písm. a) in fine Haagské úmluvy) a zejména, zda nezletilé její navrácení nezpůsobí psychickou či jinou závažnou újmu (čl. 13 písm. b)) a případným nesouhlasem nezletilé s navrácením k otci.

Ústavní soud ve svém nálezu kritizuje především nedostatečné zamyšlení se Odvolacího soudu nad dopisy otce, z jejichž textu, příp. podepřené o další důkazy, které

by mohly dát podnět k úvaze, lze přisvědčit tvrzení stěžovatelky, že se otec nezletilý s rozpadem svého manželství a pobytu své dcery v České republice následně smířil. Tomuto závěru nasvědčuje i otcem zahájené řízení o úpravě styku s nezletilou. ÚS rovněž dospěl k závěru, že i když znalecké posouzení psychického stavu dcery iniciovala stěžovatelka, měl takto provedený důkaz listinou vést k úvaze, zda nevyšetřit její psychický stav jiným soudně ustanoveným znalcem a zjistit tak, zda je nezletilá způsobilá vyjádřit relevantně svůj názor k návratu. ÚS provedl v souvislosti s touto výhradou důkaz opatrovníkem předloženým znaleckým posudkem, který dokazuje, že nezletilá je nadprůměrně psychicky vyspělá a je tedy schopná plně vyjádřit svou vůli. Dle tohoto znaleckého posudku by ignorování vůle nezletilé mohlo pro ni znamenat psychické trauma.

Ústavní soud po doplnění dokazování uzavřel své úvahy s tím, že je nezbytné, aby skutečnosti, které byly obecnými soudy opomíjeny, byly náležitě zjištěny, neboť nezletilá je schopná se ke svému případnému návratu vyjádřit. Zdůraznil rovněž potřebu zjistit všechny okolnosti, z nichž lze usoudit skutečný postoj otce nezletilé k jejímu pobytu na území ČR, nikoli však v současné době, ale v době kdy sám odjížděl z ČR.

Na základě svých zjištění ÚS rozhodnutí obecných soudů zrušil a ponechal na nich, aby provedly případně další důkazy, které byly rodiči nezletilé navrhovány a poté vydaly nové rozhodnutí.

4. 7. 2. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006 lze spolu s výše uvedeným nálezem Ústavního soudu z hlediska aplikace Haagské úmluvy označit v českých justičních podmínkách za průlomový.

V předmětném rozsudku Nejvyšší soud rozhodoval o návrhu na navrácení dítěte, jehož se dožadoval otec, který argumentoval tím, že matka s nezletilou dcerou odjela na návštěvu do České republiky, kde i s dcerou zůstala bez jeho souhlasu, se záměrem podání návrhu na rozvod manželství.

Prvostupňový soud dospěl k závěru, že v tomto případě únosu nejsou dány předpoklady pro naplnění čl. 13 Haagské úmluvy, neboť vycházel z toho, že návrat dítěte nevystaví fyzické či psychické újmě. Konstatoval, že oba rodiče pečovali o dceru podle svých možností. Fakticky se o dítě starala matka, která byla v domácnosti, a otec

zajišťoval rodinu po finanční stránce.

Proti rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 bylo matkou podáno odvolání, v němž uvedla, že soud první instance nepřihlédl ke skutečnosti, že otec dal k odjezdu dcery z Německa souhlas, který ve své účastnické výpovědi před soudem prvního stupně připustil, když potvrdil, že v hádce s matkou před odjezdem řekl: „*at' se tedy vrátí do toho svrabu,*“ z čehož dle názoru matky vyplývá souhlas otce s přemístěním jejich dcery do České republiky. Dále namítá, že soud rozhodl o navrácení dítěte bez toho, aniž by u příslušných německých orgánů zjišťoval informace týkající se sociálního postavení její dcery. Nezjišťoval rovněž poměry nezletilé u českých orgánů sociálně právní ochrany dětí. Ačkoli tak matka předkládala důkazy o nevhodnosti návratu dítěte s ohledem na neschopnost otce o něj pečovat (viz prohlášení jejích rodičů, německých sousedů atd.), soudy obou stupňů k důkazům o prokázání uvedených skutečností a dále důvodům uvedeným v čl. 13 písm. a) Haagské úmluvy dle názoru odvolatelky, přistupovaly laxně a svá rozhodnutí náležitě neodůvodnily.

Nejvyšší soud konstatoval, že s názorem odvolacího soudu, že návratem nebude dítě vystavěno fyzické či duševní újmě, nelze souhlasit, neboť okolnosti rozhodné pro posouzení případu z hlediska čl. 13 Haagské úmluvy, a to zejména čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy dosud nebyly předmětem náležitého dokazování. Jestliže se odvolací soud ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že nezletilá je pouze 20 měsíců stará a proto nemůže vyjádřit svůj názor, o to víc bylo důležité zjistit veškeré rozhodné skutečnosti k tvrzení matky, že zde existuje vážné nebezpečí, že návrat do obvyklého bydliště vystaví nezletilou nepřijatelné situaci. I přesto, že matka skutečnosti, které v návratu dcery zpět do Německa bránily, tvrdila, navrhovala potřebné důkazy až před soudem druhého stupně. Jak však vyplývá z obsahu spisu soud první instance procesně pochybil, když opomenul matku řádně poučit o její důkazní povinnosti. K matkou tvrzeným skutečnostem, že otec se v současné době zdržuje s jinou ženou v cizině a byl na něj státním zastupitelstvím vydán zatykač pro počítačový podvod a Obvodním státním zastupitelstvím udělen souhlas s jeho zadržením, dovolací soud při svém rozhodování nicméně nemohl přihlédnout, protože jde o nové skutečnosti, které nebyly tvrzeny před soudem první instance a které v dovolacím řízení nelze uplatnit, vzhledem k tomu, že účelem dovolacího řízení je přezkoumání správnosti rozhodnutí odvolacího soudu.

Na základě výše uvedeného Nejvyšší soud stanovil, že obecné soudy dospěly k chybnému výkladu čl. 13 Haagské úmluvy a na základě tohoto zjištění rozsudek Městského soudu o navrácení dítěte zrušil a věc vrátil k Obvodnímu soudu pro Prahu 5 k dalšímu řízení.

4. 7. 3. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5473/2007

Přemístění dítěte za hranice státu jeho obvyklého bydliště může být za určitých okolností odůvodněno objektivními důvody, jakými jsou např. válečný konflikt v zemi, fyzické či psychické ohrožení dítěte, a proto Haagská úmluva ze svého hlavního cíle, tj. navrátit dítě do země jeho obvyklého bydliště připouští výjimky. Ty je možné aplikovat jen v rozsahu, v jakém jsou Haagskou úmluvou skutečně formulovány.

Problematikou důvodů, jež je možné zařadit pod výjimky uvedené v čl. 13 Haagské úmluvy, se zaobírá rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007. V daném případě podal otec izraelského státního občanství u Okresního soudu v Bruntále návrh na navrácení svých dětí zpět do Izraele. Návrh odůvodnil zejména tím, že i když jsou obě nezletilé děti státními občany jak Izraele, tak České republiky, narodily se v Izraeli, kde vyrůstaly společně se svými rodiči do té doby, než je jejich matka odvezla na návštěvu do České republiky a zpět se s nimi již nevrátila. Otec namítl, že jejím chováním bylo zasaženo do jeho práva pečovat o své děti a podotkl, že se s nastalou situací nesmířil a proto žádá, aby děti byly navraceny zpět do Izraele.

Okresní soud na základě provedených lékařských vyšetření konstatoval, že děti mají silnou vazbu k matce, která se odmítá do Izraele vrátit. Z tohoto důvodu by navrácení dětí bez její přítomnosti pro ně mohlo znamenat značně stresující situaci. Dále soud prvního stupně dospěl ke zjištění, že matka zajistila dětem v České republice odpovídající bydlení a děti se již na své nové prostředí dobře adaptovaly a ovládají na dobré úrovni také český jazyk.

Na argumentaci matky, která uvedla, že děti by byly návratem do Izraele vystaveny nebezpečné politické situaci, která se tam odehrává, Okresní soud na základě informace získané od izraelského Ministerstva spravedlnosti, které potvrdilo, že dětem budou vytvořeny odpovídající podmínky k bezpečnému návratu, podotkl, že takový argument nemůže obstát, neboť terorismus v dnešní době nezná hranice a teroristické útoky se mohou odehrát v jakékoli zemi. I přesto, že se dle názoru Okresního soudu

matka dítěte dopustila protiprávního přemístění dítěte, shledal, že byly dány důvody, na základě nichž rozhodl o zamítnutí návrhu na navrácení dítěte. V rozhodnutí soud první instance dále konstatoval, že návrat by pro dítě mělo psychické následky. Závěr nenavrátit dítě zpět do jeho domovské země podpořil odkazem na výklad ustanovení § 25 izraelského zákona č. 5722/1962, o právní způsobilosti a poručenství, podle kterého v případě, že rodiče neuzavřou dohodu o výchově dětí, rozhodne soud za podmínky, že zde nejsou dány důvody pro jiné rozhodnutí, že děti mladší šest let budou svěřeny do výchovy matce. S ohledem na výše uvedené soud uvedl, že návrat dětí by tudíž neměl smysl, protože by izraelský soud následně děti stejně svěřil do péče matky. Takový závěr Okresního soudu otec považoval za zcela odporující smyslu Haagské úmluvy, neboť dle jeho názoru není možné, aby český soud vykládal izraelskou právní úpravu a činil si tak nárok rozhodnout o věcné otázce namísto soudu příslušného, tj. izraelského soudního orgánu. V odvolacím řízení následně Krajský soud potvrdil rozhodnutí Okresního soudu.

Proti rozhodnutí odvolacího orgánu se rozhodl otec následně podat dovolání, v němž především namítá, že aplikování ustanovení o nenavrácení dítěte dle § 13 písm. b) Haagské úmluvy musí být výjimečné a s ohledem na zkušenosti členských států použité pouze za předpokladu, že je zde dán jasný a přesvědčivý důkaz o tom, že existuje riziko újmy pro dítě. Dále uvedl, že pokud by soudy odmítaly návrat dítěte z důvodu jeho možné psychické újmy, bude-li odloučeno od rodiče–únosce, poskytovaly by tím „*de facto*“ ochranu rodiči, který dítě unesl. Již samotný únos pro dítě představuje psychické trauma a proto je zapotřebí, aby bylo co nejrychleji rozhodnuto o jeho návratu. K tomu dále podotkl, že pokud by matka opravdu chtěla jednat v zájmu jejich dětí, navrátila by se spolu s nimi, aby případnou psychickou újmu dětí odvrátila.

Nejvyšší soud při svém rozhodování využil zejména judikaturu členských států Haagské úmluvy, z níž vyplývá, že újma předvídaná čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy musí přicházet od rodiče, k němuž má být dítě vráceno. Tento princip má své opodstatnění, neboť malé dítě, které je přemístěno do cizího státu, je nutně vystaveno nějakému dočasnému psychickému tlaku, a proto není možné navrácení dítěte právě z tohoto důvodu odmítnout. Újma, která dítěti hrozí, musí být podstatného významu, nemůže se tedy jednat o újmu zcela běžnou. Výjimka z povinnosti dítě navrátit

spočívající v hrozbě vážné újmy neposkytuje soudu státu, kde se dítě nachází, možnost spekulovat nad tím, kde bude dítě „šťastnější“. Takové rozhodnutí bude předmětem řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, o němž mají rozhodovat příslušné orgány domovského státu dítěte. Za vážné nebezpečí se považují takové situace, kdy je dítě vystaveno bezprostřednímu nebezpečí dříve, než bude vydáno rozhodnutí o právu péče o dítě, např. navrácení dítěte do válečné zóny, oblasti kde je hladomor nebo kde je vážná hrozba zneužití dítěte, jeho zanedbávání či mimořádné citové závislosti a soud v místě obvyklého pobytu dítěte není schopen nebo ochoten poskytnout dítěti adekvátní ochranu. S ohledem na judikaturu smluvních států Haagské úmluvy nelze dle Nejvyššího soudu v tomto případě přisvědčit argumentu matky, že děti jsou na ní citově fixovány a nemohou být proto navráceny zpět do Izraele, neboť matka je v důsledku únosu vytrhla z jejich rodinného prostředí. Na základě všech zjištěných skutečností NS rozsudek odvolacího soudu spočívajícího na nesprávném právním posouzení zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.

4. 7. 4. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 474/2007 „Adrian Santana“

Ve známém, medializovaném případě malého chlapce Adriana, který měl být podle rozhodnutí Okresního soudu v Náchodě potvrzeném Krajským soudem v Hradci Králové navrácen do státu obvyklého bydliště – Spojených států amerických, neunikl zajisté, a to nejen právnické veřejnosti, přístup Nejvyššího soudu, který se s rozsudky soudů nižších stupňů neztotožnil, oba předmětné rozsudky zrušil, a věc vrátil Okresnímu soudu v Náchodě k dalšímu řízení.

Návrh na navrácení dítěte podal u Okresního soudu v Náchodě otec nezletilého. Toto podání odůvodnil zejména tím, že jeho syn, který je státním občanem USA a ČR, se narodil v USA, kde s rodiči žil ve společné domácnosti až do 25. března 2005, kdy mezi rodiči došlo k hádce a policie otce zadržela. Na základě tvrzení matky byl proti otci vydán tzv. Nutný příkaz k ochraně č. 050334699.¹²² Po těchto vzájemných

¹²² Tímto tzv. Nutným příkazem k ochraně bylo otci zakázáno kontaktovat, obtěžovat, napadat, udeřit, ohrožovat, sexuálně napadat, bít, telefonovat, posílat jakékoliv zprávy, sledovat, ničit osobní majetek nebo rušit klid matky, nezletilého a babičky dítěte ze strany matky, která se v té době zdržovala v domácnosti rodičů; rozhodnutí, jímž byl proti otci vydán trestní omezující příkaz, bylo posléze zrušeno

neshodách návrhovátelem zahájil dne 28. března 2005 u Vrchního soudu státu Kalifornie v San Francisku řízení o rozvodu manželství, jehož předmětem byla i úprava péče o nezletilého Adriana. Následně bylo soudním příkazem ze dne 27. května 2005 oběma rodičům přiznáno právo společné péče. Příkazem byl stanoven zákaz přemístit dítě za hranice státu Kalifornie bez získání předchozího souhlasu druhého rodiče nebo soudního rozhodnutí. Poté co matka Adriana odvezla z Kalifornie do České republiky, byl na návrh otce soudem státu Kalifornie vydán soudní příkaz o zatímní úpravě poměrů k nezletilému dítěti, na základě něhož byla výlučná péče o dítě přiřknuta otci.

Okresní soud se na základě zjištěných skutečností přiklonil k názoru otce, tedy že dítě bylo matkou protiprávně přemístěno, neboť bylo porušeno právo péče o dítě zahrnující zejména právo určit místo pobytu dítěte s ohledem na čl. 5 Haagské úmluvy, které svědčilo otci společně s matkou podle právního řádu státu, v němž mělo dítě bydliště, tj. v San Francisku, v Kalifornii v USA a toto právo bylo skutečně vykonáváno a matka tudíž, i když vykonávala podstatnou část fyzické péče o dítě, neměla právo sama rozhodnout o bydlišti dítěte mimo hranice státu Kalifornie. Dále byla splněna rovněž podmínka bezodkladnosti dle čl. 12 Haagské úmluvy, neboť řízení bylo zahájeno ve lhůtě kratší než jeden rok ode dne jeho protiprávního přemístění. Okresní soud dospěl k závěru, že v tomto případě nepřichází v úvahu aplikace čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, jelikož z provedeného znaleckého posouzení nevyplývá, že by návrat nezletilého vystavil psychické újmě, pokud bude doprovázen matkou. Shledal, že je na posouzení matky, aby jednala v zájmu svého syna a při jeho návratu do USA ho doprovázela. Zmíněnému nebrání ani vízová povinnost, neboť matka je držitelkou zelené karty s platností do března 2007. V rozhodnutí Okresní soud konstatoval, že otec v předloženém návrhu dohody souhlasí, aby syn byl v převážné péči matky a jemu bylo umožněno syna vídat a rovněž se zavázal zajistit matce odpovídající bydlení. Dále uvedl, že i když byly u chlapce zjištěny zdravotní problémy, které mu komplikují život, z lékařských zpráv Okresní soud v Náchodě vyvozuje, že k jejich předcházení postačí dodržování pravidelného režimu a stravovacích návyků. Matka sice prokázala, že otec při jedné z návštěv podal synovi kousek čokolády, ale neprokázala již, že otec věděl, že tato potravina je pro syna vzhledem k jeho lékařskému stavu nevhodná. Prokázat se matce nepodařilo rovněž, že otec je uživatelem drog. Soud taktéž podotkl, že z otcova

rozhodnutím Vrchního soudu státu Kalifornie ze dne 20. května 2005 a otec byl zbaven obvinění pro nedovolené omezování osobní svobody.

chování vyplývá, že jeho vztah k synovi je pozitivní, což dokládá skutečnost, že se k soudnímu jednání do České republiky osobně dostavil, synovi přivezl hračky a finanční příspěvek a rovněž měl se svým synem při své návštěvě v České republice zájem vídat.

Krajský soud v Hradci Králové se ztotožnil s právním názorem Okresního soudu v Náchodě, podle něhož se matka dopustila protiprávního přemístění dítěte, které musí být v souladu s ustanoveními Haagské úmluvy bezodkladně navráceno. Odvolací soud konstatoval, že skutečnost, že dítě bývá obecně silně fixováno na matku, bylo signatářům Haagské úmluvy v době jejího přijetí zřejmé, nicméně si uvědomili, že takový důvod nemůže ospravedlnit nenavrácení dítěte do státu obvyklého bydliště. Dále Krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že podle vyjádření Úřadu okresního prokurátora San Franciska ze dne 22. června 2006 matce v souvislosti s jejím návratem do USA na základě Haagské úmluvy nehrozí trestní stíhání a že při vyřizování víza se může obrátit pro pomoc na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

Proti rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové podala matka dovolání. Nejvyšší soud se ztotožnil s právním názorem odvolacího soudu ohledně skutečností, že došlo k protiprávnímu přenosu dítěte ve smyslu Haagské úmluvy, opačné stanovisko zaujal při výkladu čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, když konstatoval, že se toto ustanovení nebude aplikovat pouze ve smyslu, jak jej vykládaly oba soudy nižších stupňů. Je zcela nepochybné, že k posouzení zda se důvody nenavrácení dítěte budou aplikovat či nikoli je potřeba přistupovat zcela individuálně. Nejvyšší soud nesouhlasí rovněž s argumentací Odvolacího soudu, který uvedl, že případná újma by mohla být nezletilému způsobena až v případě, že se s ním jeho matka nevrátí do státu jeho obvyklého bydliště. Utrpěnou újmu nezletilého tak váže v příčinné souvislosti na rozhodnutí matky vrátit se spolu s nezletilým, což neodpovídá smyslu Haagské úmluvy, která důvody proč by dítě nemělo být navráceno, váže výhradně ve vztahu k dítěti a jeho zájmům, bez ohledu na to, zda by se do místa jeho obvyklého bydliště navracel i rodič, který jej protiprávně přemístil. I když oba soudy nižších stupňů správně odkázaly na znění čl. 13 Haagské úmluvy, nepostupovaly při jeho aplikaci důsledně, poněvadž informace týkající se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte zcela pominuly.

Nejvyšší soud uvedl, že v souvislosti se zjišťováním sociálního postavení dítěte

ve státě jeho obvyklého bydliště není pochopitelně dostačující slib otce, který se domáhá navrácení svého dítěte. Soud druhého stupně se měl zaobírat zjišťováním podmínek, jaké budou nezletilému po jeho návratu skutečně zajištěny a nespokojit se pouze se slibem otce, v kterém dokládá, že žije společně se svými rodiči v rodinném domě a může se tak o nezletilého řádně starat.

V případě malého Adriana by tak mohlo být neuváženými rozhodnutími obecných soudů zasaženo do jeho psychického vývoje. S ohledem na uvedené zrušil dovolací soud oba předmětné rozsudky a věc vrátil Okresnímu soudu v Náchodě k dalšímu řízení.

4. 7. 5. Hodnocení

Z výše uvedených rozsudků lze vyvodit obecný princip, že k tomu, aby soudy mohly postupovat podle ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy a v konkrétním případě uplatnit eliminující důvod pro nenavrácení dítěte, musí náležitě zjistit skutkové okolnosti případu, zejména je zapotřebí zjistit poměry nezletilého dítěte v jeho domovském státě, a skutečný postoj druhého rodiče k přenosu jeho dítěte do zahraničí, a to v době kdy k únosu došlo.

V nálezů Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 440/2000 Ústavní soud konstatoval pochybení obecných soudů, které opomenuly vyslechnout názor nezletilé Karolíny s jejím navrácením. Jelikož je dětem poskytnuta ochrana související s úpravou mezinárodních únosů dětí, je nezbytné, aby jim bylo dáno také to nejdůležitější právo – právo být slyšeno, aby se soud skutečně zajímal o jejich názor, protože navrácení dítěte, které s takovým navrácením nesouhlasí, nebude v zájmu tohoto dítěte. Samozřejmě je nezbytné postupovat při zjišťování skutečného názoru dítěte s náležitou obezřetností vzhledem k tomu, že s rodičem, který jej unesl, tráví dítě hodně času, a proto jím může být ovlivňováno.

Na nesprávné posouzení skutkového stavu obecnými soudy, v důsledku něhož mělo dojít k navrácení malého dítěte do Německa, reaguje rozsudek NS, sp. zn. 30 Cdo 193/2006. Přístup obecných soudů shledávám v tomto případě za nedostatečný, neboť soudy náležitě nezjistily sociální poměry dítěte. Z tohoto důvodu v tomto případě NS konstatoval, že obecné soudy dospěly k chybnému výkladu čl. 13 Haagské úmluvy.

V případě izraelského otce a české matky, která děti unesla do ČR, rozhodl NS o jejich navrácení do Izraele, neboť poukázal na nesprávné skutkové zjištění obecných soudů. Obecné soudy podpořily svůj právní názor odkazem na výklad izraelského vnitrostátního práva, které stanoví, že děti mladší šesti let jsou zásadně přidělovány do péče matky, a proto by dle názoru obecných soudů nebyl návrat dětí účelný, neboť by děti byly nakonec přiděleny do péče matky. Takovou argumentaci Okresního soudu pokládám za zcela nepřijatelnou, neboť není možné předvídat, jak by případně rozhodl izraelský soud, takový postup odporuje samotnému smyslu Haagské úmluvy, tedy navrátit dítě zpět, aby o věcných otázkách péče o dítě rozhodoval soud v místě obvyklého bydliště, který je k tomu příslušný. Z předmětného rozsudku vyplývá zásada, že je nezbytné, aby soudy respektovaly, že eliminující důvody ze zásady navrácení dítěte jsou skutečně výjimečného charakteru a do jejich množiny nemůže být vtažena situace, která je z pohledu mezinárodních únosů naprosto běžná, tedy kdy jeden z rodičů protiprávně přemístí dítě, které se v novém prostředí na tohoto rodiče může ještě více fixovat. V rozsudku NS, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007 stanovil NS dále, že důvody nenavrácení dítěte spočívající v nebezpečné situaci v zemi původu musejí být bezprostřední a nepostačí hrozba terorizmu, která je bohužel v dnešní době všudypřítomná.

V případě Adriana Santany dospěl NS k závěru, že odvolací soud nepostupoval při zjišťování skutečností důležitých pro vydání rozhodnutí správně, neboť „*de facto*“ z případné psychické újmy dítěte při jeho navrácení zpět do jeho domovské země vinil jeho matku, které nepřímo uložil, aby se s dítětem také vrátila, pokud chce jednat v souladu s jeho zájmem. V předmětném případě se ztotožňuji s právním názorem NS, neboť postup obecných soudů při zjišťování skutkového stavu, které konstatovaly, že nezletilému nehrozí ze strany otce žádná psychická či fyzická újma, kromě konfliktů mezi rodiči, jichž mohl být přítomen, byl dle mého názoru nesprávný. Samotný fakt, že otec násilí demonstroval vůči matce dítěte, může v dítěti vyvolat trvalé psychické následky, a proto, i když předmětem řízení o navrácení dítěte není vyřešení otázky péče o nezletilé dítě, soud by měl rozhodovat, zda je návrat skutečně v zájmu dítěte.

Jak vyplývá z rozsudků NS a jednoho uvedeného nálezu ÚS, které jsem vybrala pro ilustraci, jakým způsobem se soudy vyrovnávají s problematikou mezinárodních únosů dětí, je evidentní, že výklad čl. 13 Haagské úmluvy není jednoduchou otázkou a

v konkrétním případě je možné nahlížet na něj z různých úhlů. Je proto nezbytné, aby příslušné soudní orgány postupovaly při zkoumání důvodů pro nenavrácení dítěte s náležitou obezřetností, neboť musí být uplatňovány jen výjimečně.

5. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU ve vztahu k mezinárodním únosům dětí

V případech mezinárodních únosů dětí má ESLP v porovnání se SDEU nepochybně větší rozsah relevantní judikatury. Soudní dvůr EU se ve vztahu k mezinárodním únosům ve své rozhodovací praxi zabíral předběžnými otázkami směřujícími na výklad relevantních ustanovení Nařízení Brusel II. bis.

5. 1. Mezinárodní únosy dětí z pohledu vybrané judikatury Evropského soudu pro lidská práva

V rámci své rozhodovací činnosti věnoval ESLP v oblasti mezinárodních únosů dětí pozornost nejen úsilí státu vydat včasné rozhodnutí o navrácení, resp. nenavrácení dítěte, důvodům nenavrácení dítěte, délce trvání vykonávacího řízení o navrácení dítěte, ale také způsobu tohoto výkonu a snaze státu zajistit kontakt mezi rodičem-neúnoscem a jeho dítětem do doby než bude dítě navráceno.

Z pohledu EÚLP spadá vztah rodiče a dítěte pod pojem rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Členským státům EÚLP z tohoto ustanovení vyvstává nejen negativní závazek spočívající ve zdržení se jakýchkoli zásahů do tohoto právem chráněného zájmu, s výjimkou případů zakotvených čl. 8 odst. 2 EÚLP, ale především řada pozitivních povinností.¹²³ Jak již jsem uvedla v první kapitole této rigorózní práce, EÚLP pojem rodinný život nijak právně nedefinuje. Tento pojem byl formulován až rozmanitou judikaturou ESLP, který pod něj zařadil nejen vztahy mezi rodiči a dětmi, prarodiči, blízkými příbuznými, ale například rovněž svazky osob stejného pohlaví.¹²⁴ K tomu je zapotřebí dodat, že v souladu s čl. 8 EÚLP není činěn rozdíl mezi dětmi biologickými a adoptovanými. Každé dítě tak má s ohledem na pozitivní závazek státu právo na péči obou rodičů a rodiče, pokud jejich rodičovská odpovědnost není omezena

¹²³ Hubálková, E. Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, 2. vydání, Česká advokátní komora, zvláštní číslo Bulletinu advokacie, prosinec 2004, přístupné na: http://www.cak.cz/files/170/BA_04_Z2.pdf (citováno dne 21. září 2011).

¹²⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04. Schalk a Kopf proti Rakousku.

nebo jí nejsou zbaveni, mají právo na styk s dítětem a tomu odpovídající povinnost o dítě pečovat a vychovávat je. Jelikož mezinárodní únos představuje z pohledu práva nežádoucí jev, který zasahuje do práva na rodinný život, pozitivní závazek státu spočívá v co nejrychlejší obnovení předchozího stavu, neboť hrozí, že dítě, které se nachází na území nového státu příliš dlouho, si na své prostředí zvykne a nebude již možný jeho návrat. Z tohoto důvodu si musí státy počínat tak, aby co nejrychleji rozhodly o jeho navrácení, neexistuje-li zvláštní důvod, který návrat dítěte znemožňuje.

Na tomto místě je nezbytné zdůraznit, že stěžovatelé, jež před ESLP namítají, že bylo tím, že stát nepostupoval v souladu s právními dokumenty upravujícími problematiku mezinárodních únosů dětí, zasaženo do jejich práva na respektování rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP, se rovněž často domáhají porušení čl. 6 – práva na spravedlivý proces, jemuž bude v rámci této kapitoly rovněž věnována pozornost.

Cílem této kapitoly bude analýza vybraných rozsudků ESLP vztahujícím se k problematice mezinárodních únosů dětí.

5. 1. 1. Povinnost respektovat a správně vykládat jednotlivá ustanovení Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Pozitivní závazek států vyplývající z čl. 8 EÚLP ve vztahu k mezinárodním únosům dětí spočívá především v zajištění opětovného setkání rodiče-neúnosce s jeho uneseným dítětem, tj. promptní obnovení původního stavu za předpokladu, že zde nejsou dány podmínky pro nenavrácení dítěte ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy.

Ve své judikatuře ESLP mnohokrát vyslovil, že povinností členských států je vykládat čl. 8 EÚLP ve světle Haagské úmluvy a to tím spíše jsou-li jejími signatáři. Z uvedeného jasně vyplývá, že nejen členské státy Haagské úmluvy, ale i ostatní státy by měly při výkladu čl. 8 EÚLP postupovat ve smyslu Haagské úmluvy (signatářské státy EÚLP, které nejsou signatáři Haagské úmluvy).¹²⁵

Žádost o navrácení dítěte je dle Haagské úmluvy oprávněn podat rodič, kterému svědčí právo péče o dítě, a které skutečně vykonával nebo by tak činil, kdyby k protiprávnímu přenosu nedošlo. Nepodá-li rodič žádost o navrácení dítěte z důvodu

¹²⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 11. prosince 2006, stížnost č. 41092/06. Mattenklott proti Německu, Rozhodnutí ESLP ze dne 15. května 2003, stížnost č. 4783/03 a následné rozhodnutí ESLP ze dne 4. září 2007, stížnost č. 4065/04. Paradis proti Německu.

své neznalosti tohoto právního instrumentu, je na členském státu, aby podnikl potřebné kroky k tomu, aby mohlo být řízení o navrácení dítěte zahájeno.¹²⁶

Státní orgán členského státu, na jehož území bylo dítě uneseno, musí nejprve zkoumat, zda se v daném případě skutečně jednalo o protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy, který považuje přenos dítěte za protiprávní, jestliže: „bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním a v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.“¹²⁷ Důkazní břemeno k prokázání, že došlo k protiprávnímu přemístění dítěte ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy, leží na navrhovateli.

V souladu s čl. 14 Haagské úmluvy orgány smluvního státu mohou, dříve než nařídí návrat dítěte, požadovat, aby navrhovatel získal od orgánu státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí nebo jiné zjištění, že přemístění nebo zadržení bylo protiprávní podle článku 3 Úmluvy, za předpokladu, že je takové potvrzení možné v tomto státě získat. Za účelem naplnění svých pozitivních povinností ústřední orgány smluvních států pomohou navrhovateli v mezích svých možností takové potvrzení získat.¹²⁸

ESLP ve své rozhodovací činnosti nikdy nevynezoval, jakým způsobem mají členské státy jednotlivá ustanovení Haagské úmluvy interpretovat, ale pouze zkoumá, zda při jejím výkladu nedošlo k překročení prostoru pro uvážení ponechanému státům – „margin of appreciation.“¹²⁹

¹²⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A.U.I. proti Španělsku.

¹²⁷ Vondráčková, P. Kloub, J. Mezinárodní únosy dětí, I. díl, dostupné na: http://www.viaiuris.cz/files/via_soubor_6_final.pdf (citováno 20. září 2011) str. 22.

¹²⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 11. prosince 2006, stížnost č. 41092/06. Mattenklott proti Německu, Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

¹²⁹ Margin of appreciation se považuje za koncept, jenž se poprvé objevuje ve zprávě bývalé Komise pro lidská práva v roce 1958, který byl vytvořen za účelem zmírnění obav smluvních států EÚLP, že nekompromisní mezinárodní kontrola na poli lidských práv by mohla ohrozit jejich zájem na zachování národní bezpečnosti, zejména v případě výjimečných situací ohrožení národa. Podstatou tohoto principu je prostor pro uvážení ponechaný státům při naplňování jednotlivých ustanovení EÚLP, jež tento prostor umožňují (z povahy věci nepřichází v úvahu u práva na život, zákazu mučení a jiného nelidského zacházení atd.). Ustanovení čl. 8 EÚLP tento prostor pro uvážení států vzhledem ke svému obsahu umožňuje. Blíže k tomu např. Barinka, R. Evropská úmluva o lidských právech a doktrína margin of appreciation: teoretické dimenze problému, Právník, č. 3, 2007, str. 241-273.

Z pohledu této části jsem se rozhodla podrobněji pojednat o dvou rozsudcích ESLP - Iglesias Gil a A.U.I. proti Španělsku a Mattenklott proti Německu.

5.1.1.1. Iglesias Gil a A.U.I. proti Španělsku

V případě Iglesias Gil a A.U.I. proti Španělsku¹³⁰ se stěžovatelka svým jménem a jménem svého syna obrátila na ESLP s požadavkem na zásah do práva na respektování rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP, k němuž mělo dle jejího názoru dojít, protože španělské orgány neučinily potřebné kroky k tomu, aby došlo k navrácení jejího syna, tj. svůj pozitivní závazek ve smyslu čl. 8 EÚLP.

První stěžovatelka, španělské státní příslušnosti, uzavřela s A.U.A. (otcem dítěte), rovněž španělské státní příslušnosti manželství dne 10. srpna 1989. Dne 3. června 1994 bylo jejich manželství rozvedeno. Společný syn se narodil posléze dne 7. prosince 1995. Následně otec k němu uznal své otcovství.

Rozhodnutím ze dne 20. prosince 1996 bylo stanoveno právo péče o nezletilého matce a otci určeno právo na styk s dítětem. Během výkonu svého práva o dítě pečovat však dne 1. února 1997 otec své dítě unesl do Spojených států amerických. Poté první stěžovatelka podala na únosce trestní oznámení a žádala španělské orgány o vydání mezinárodního zatykače. I přesto, že španělské orgány věděly, že dítě se nalézá ve Spojených státech amerických, neučinily potřebné kroky k zahájení řízení o navrácení dítěte dle ustanovení Haagské úmluvy. Po celou dobu španělské orgány rovněž nezajistily matce kontakt se svým synem. Svého syna tak viděla až dne 18. dubna 2000, tj. tři roky od jeho protiprávního přenosu na území Spojených států amerických.

ESLP v předmětném rozhodnutí připomněl, že i když podstatným předmětem čl. 8 EÚLP je chránit rodinný život před svévolnými zásahy ze strany veřejné moci, je pro zajištění respektování rodinného života rovněž nezbytné přistoupit k přijetí pozitivních opatření, aby ochrana byla co nejúčinnější. K uvedenému doplnil, že je zapotřebí klást důraz na rovnováhu mezi zájmy jednotlivce a společenským zájmem. V této souvislosti členským státům přiznal určitý prostor pro uvážení¹³¹ - „margin of appreciation.“ Dále ESLP deklaroval, že součástí pozitivních závazků států ve smyslu čl. 8 EÚLP je rovněž

¹³⁰ Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A.U.I. proti Španělsku.

¹³¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90. Keegan proti Irsku.

přijmout všechna potřebná opatření, která zajistí setkání rodiče s dítětem.¹³² Tato pozitivní povinnost státu však není absolutní, bude tedy záležet na konkrétních okolnostech každého případu. V úvahu mají být brány zájmy všech dotčených stran a především nejlepší zájem dítěte.

Dále ESLP stanovil povinnost státních orgánů postupovat v souladu s čl. 7 Haagské úmluvy, tj. vzájemně spolupracovat, aby bylo dítě co nejrychleji navraceno do státu svého obvyklého bydliště. ESLP připomněl, že při výkladu EÚLP musí státy postupovat v souladu s principy mezinárodního práva a zejména se zásadami mezinárodní ochrany lidských práv.¹³³

ESLP odkázal ve svém rozhodnutí rovněž na relevantní ustanovení vnitrostátní úpravy, když poznamenal, že s ohledem na čl. 96 odst. 1 Ústavy Španělského království jsou mezinárodní úmluvy, které byly ratifikovány, součástí vnitrostátního pořádku. Jelikož jsou Španělsko a USA smluvními stranami Haagské úmluvy, byly příslušné orgány povinny v souladu s touto úmluvou nejen zajistit promptní obnovení původního stavu – tedy navrátit dítě zpět, ale také přijmout veškerá opatření s tím související, např. zajistit kontakt matky se synem.

ESLP v tomto případě konstatoval porušení čl. 8 EÚLP, neboť španělské orgány nerespektovaly Haagskou úmluvu a neučinily vhodné kroky k tomu, aby dítě bylo na území Španělska navraceno.

5.1.1.2. *Mattenklott proti Německu*

V případě *Mattenklott proti Německu*¹³⁴ se s požadavkem na porušení čl. 8 EÚLP na ESLP obrátila německá státní příslušnice.

Paní *Mattenklott* žila do roku 2003 se svým manželem, rovněž německým státním příslušníkem v Německu. V prosinci 2003 se manželé přestěhovali do Spojených států amerických. Po vzájemných rozporech v manželství se manžel rozhodl vrátit zpět do Německa. Stěžovatelka zůstala ve Spojených státech, kde se seznámila s panem G., americkým státním příslušníkem, s nímž do února 2003 sdílela společnou

¹³² Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. *Ignaccolo-Zenide* proti Rumunsku, Rozhodnutí ESLP ze dne 24. dubna 2007, stížnost č. 45830/99. *Nuutinen* proti Finsku.

¹³³ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. března 2001, stížnost č. 34044/96, 35532/97, 44801/98. *Streletz, Kessler a Krenz* proti Německu, Rozhodnutí ESLP ze dne 21. listopadu 2001, stížnost č. 35763/97. *Al-Adsani* proti Spojenému království.

¹³⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 11. prosince 2006, stížnost č. 41092/06. *Mattenklott* proti Německu.

domácnost. V dubnu 2004 se stěžovatelce narodila dcera a jako otec byl v matrice uveden pan G.

V září 2004 odjela stěžovatelka i se svou dcerou do Německa, neboť stěžovatelčin otec vážně onemocněl. Po svém příjezdu do Německa se usmířila se svým manželem a znovu spolu začali žít. Následně, vzhledem k možnosti, že otcem dítěte může být manžel stěžovatelky, požádala německé orgány, aby byl do matriky jako otec nezletilé zapsán stěžovatelčin manžel.

Před svým odjezdem do Německa iniciovala stěžovatelka před Okresním soudem ve Spojených státech civilní řízení za účelem získání rozhodnutí, které by deklarovalo, že pan G. je otcem její dcery a stanovilo právo péče o dítě. Jednání Okresního soudu konaného dne 22. listopadu 2005 se stěžovatelka účastnila prostřednictvím telefonické konference. Na tomto jednání stěžovatelka Okresnímu soudu oznámila, že se s manželem nepodrobí testům DNA. Následně bylo dne 28. ledna 2005 vydáno předběžné opatření, kterým bylo potvrzeno otcovství pana G. a prozatímně mu bylo svěřeno dítě do péče. Návštěvní právo stěžovatelky bylo tímto předběžným rozhodnutím vyloučeno.

V lednu 2005 zahájil pan G. řízení o navrácení své dcery do Spojených států. Okresní soud v Německu požadoval po panu G. potvrzení osvědčující jeho právo na péči ve smyslu čl. 15 EÚLP. Toto potvrzení následně Okresní soud v rozporu s ustanoveními Haagské úmluvy přezkoumával a dospěl k závěru, že pan G., i pokud by mu právo péče opravdu náleželo, své právo na péči o dítě nevykonával, a proto jeho požadavek na navrácení dítěte zamítl. K tomu Okresní soud dále uvedl, že pan G. se stěžovatelkou nežije a nebyl jejím partnerem už v době narození dítěte. Navíc dítě navštěvoval jen zřídka, protože vzhledem ke svému povolání pilota byl stále na cestách. Okresní soud dále poukázal na skutečnost, že o dítě se starala stěžovatelka, která rovněž zajišťovala jeho výživu, neboť otec se na jeho výživě nepodílel.

Následně bylo ze strany pana G. podáno vůči rozhodnutí prvostupňového orgánu odvolání. Rozhodnutím ze dne 28. února 2005 Odvolací soud rozhodnutí soudu první instance změnil a nařídil okamžité navrácení dítěte. V příkazu, kterým nařídil dítě navrátit, uložil panu G. povinnost platit po dobu čtyř měsíců výživné ve výši 600 dolarů a zajistit pro stěžovatelku a dítě pronájem bytu na první dva měsíce po příjezdu do Spojených států. Odvolací soud tak dospěl k závěru, že stěžovatelka svým odjezdem do

Německa porušila právo péče o dítě, které panu G. náleželo. Odvolací soud rovněž konstatoval, že považuje za nepochybné, že pan G. byl otcem dítěte, neboť pokud by tomu tak nebylo, stěžovatelka by se svým manželem neodmítli test DNA v Německu, který by otcovství pana G. vyvrátil. Dále Odvolací soud uvedl, že pro posouzení daného případu byl rozhodující právní řád Nového Mexika, bez ohledu na to, že stěžovatelce podle německého práva náleželo právo výhradní péče o dítě. Na rozdíl od soudu první instance Odvolací soud konstatoval, že zde existuje právní domněnka, že právo péče o dítě bylo panem G. vykonáváno, neboť stěžovatelka neprokázala opak. K tomu Odvolací soud dále uvedl, že pro účely Haagské úmluvy je dostačující, že pan G. měl v minulosti ke společné dceři přístup. Odvolací soud závěrem shrnul, že není dán důvod pro aplikaci čl. 13 odst. 1 písm. b) Haagské úmluvy, neboť dítěti nehrozí žádná psychická či fyzická újma, a že ze strany orgánů Spojených států je dána garance, že po příjezdu do Spojených států nebude stěžovatelka za únos dítěte zatčena a pan G. svůj návrh na zahájení trestního řízení proti stěžovatelce stáhl. Konečně odvolací soud poznamenal, že neshledal, že by byl dán nějaký důvod k tomu, proč by Okresní soud v Novém Mexiku neměl postupovat při svém rozhodování v souladu se zájmem dítěte. Dne 20. srpna 2006 byla Federálním Ústavním soudem odmítnuta ústavní stížnost a dne 22. září 2006 odmítl Odvolací soud požadavek manžela stěžovatelky a nařídil dítě navrátit do Spojených států, a to do 31. října 2006.

Stěžovatelka vznesla před ESLP stížnost směřující na porušení čl. 8 EÚLP, neboť se domnívala, že rozhodnutí Odvolacího soudu ze dne 27. února 2006, kterým se nařizovalo navrácení dítěte zpět do Nového Mexika, porušilo její právo na respektování rodinného života. Stěžovatelka opřela své tvrzení o skutečnost, že neměla v úmyslu dítě protiprávně přemístit ze Spojených států, neboť důvodem jejího jednání byl nesprávný předpoklad právní situace v Německu. Dále stěžovatelka uvedla, že Odvolací soud nepřihlížel k zájmu dítěte, když jej nařídil navrátit, neboť dítě bylo staré dva a půl roku a žilo již dva roky se stěžovatelkou a jejím manželem (který mohl být navíc otcem dítěte). Svou argumentaci stěžovatelka dále podpořila tím, že ujištění ze strany orgánů Spojených států, že po svém příjezdu nebude trestně stíhána za únos dítěte, byla příliš vágní, protože obsahovala pouze obecné právní informace a žádný konkrétní odkaz na její případ. Navíc podotkla, že v případě svého návratu s dcerou do Spojených států se obává schopnosti uživit sebe i svou dceru.

ESLP v tomto případě nejprve připomněl, že vztah rodič-dítě představuje jeden z nejdůležitějších aspektů práva na rodinný život a proto jakékoli vnitrostátní opatření, které rozvíjení takového vztahu brání, představuje zásah do práva chráněného čl. 8 EÚLP. K uvedenému ESLP konstatoval, že navrácením dítěte by došlo k oddělení od její matky, pokud by se nerozhodla navrátit spolu s dcerou. V případě, že by se navrátit rozhodla, musela by opustit Německo a její manžel by tak musel učinit, alespoň dočasně. Návrat dcery by tudíž pro stěžovatelku dle ESLP znamenal zásah do práva na respektování rodinného života. V souvislosti s tím ESLP doplňuje, že je zásah do práva na respektování rodinného života možný jen za existence podmínek vyjádřených čl. 8 odst. 2 EÚLP. Pokud jde o zákonnost tohoto zásahu, ESLP konstatuje, že sledoval v souladu s ustanoveními Haagské úmluvy legitimní cíl, neboť státy se přijetím této úmluvy zavázaly především respektovat zájmy dítěte.

ESLP dále připomněl, že při posouzení, zda bylo do práva na rodinný život zasazeno, je vždy nezbytné najít rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy rodičů.¹³⁵ Důraz musí být kladen na nejlepší zájem dítěte a zejména nesmí být přijata opatření, která by byla způsobilá poškodit zdraví dítěte.

V předmětné věci ESLP zdůraznil povinnost států vykládat čl. 8 EÚLP ve světle Haagské úmluvy, a to tím spíše, pokud je žalovaný stát smluvní stranou tohoto mezinárodně-právního nástroje ochrany lidských práv.¹³⁶ Ve vztahu k projednávanému případu ESLP dále uvedl, že německé soudy se odlišovaly v názoru, zda dítě navrátit či ne. V prvním stupni došel německý soud k závěru, že i za předpokladu, že panu G. svědčilo právo na péči o dítě, toto právo ve skutečnosti nevykonával, a proto přemístění nezletilé nebylo v rozporu s účelem stanoveným Haagskou úmluvou. Opačný názor zaujal Odvolací soud, který konstatoval, že pro účely Haagské úmluvy je dostačující, že pan G. měl občasný přístup ke své dceři. Odvolací soud si byl při svém rozhodování vědom, že stěžovatelka začala znovu žít se svým manželem, a že podle německého práva by získala dceru do výhradní péče. V tomto ohledu ESLP reagoval konstatováním, že právní situace v Německu nebyla pro posouzení, zda došlo k protiprávnímu přenosu dítěte ve smyslu čl. 3 EÚLP rozhodující, protože protiprávnost jeho přenosu se měla posuzovat jen podle právního řádu Nového Mexika, tj. státu obvyklého bydliště dítěte. Kromě toho ESLP konstatuje, že Haagská úmluva nerozlišuje

¹³⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. listopadu 1992, stížnost č. 13441/87. Olsson proti Švédsku.

¹³⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

mezi tím, zda bylo dítě uneseno z nedbalosti nebo úmyslně.

S ohledem na všechny výše uvedené skutečnosti ESLP neshledal porušení čl. 8 EÚLP, neboť zásah do práva na rodinný život považoval za přiměřený s ohledem na zájmy dítěte.

5.1.1.3. Další judikatura vztahující se k této části

Výkladu čl. 3 Haagské úmluvy se ESLP věnoval rovněž v případě Monory proti Rumunsku a Maďarsku.¹³⁷ V posuzovaném případě se rodina, která žila trvale v Maďarsku, vydala na návštěvu k rodině manželky do Rumunska. Po dovolené se matka však již s dítětem zpět nevrátila.

ESLP v daném případě připomněl, že to jestli se jedná o protiprávní přemístění či zadržení dítěte, je ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy zapotřebí řešit podle práva státu obvyklého bydliště dítěte, tj. v daném případě práva maďarského.

5. 1. 2. Důvody nenavrácení dítěte

V případech mezinárodních únosů dětí věnoval ESLP pozornost nejen výkladu čl. 3, ale rovněž se při své rozhodovací praxi mnohokrát zabýval problematikou aplikace čl. 13 Haagské úmluvy.

Preambule Haagské úmluvy dává znát, že smyslem této úmluvy je zájem chránit dítě před škodlivými účinky jejich přemístění. Cílem Haagské úmluvy není ovšem děti chránit před jakýmkoli protiprávním přemístěním, ale pouze před přemístěním, které má pro ně škodlivé důsledky. Tento závěr jednoznačně potvrzuje přítomnost čl. 13 Haagské úmluvy, který dává soudnímu orgánu členského státu možnost, aby v případě, že by dítě bylo návratem vystaveno fyzické či psychické újmě či jinak se dostalo do nesnesitelné situace, rozhodl o jeho nenavrácení.¹³⁸

Haagská úmluva vznikla z důvodu ochrany dětí, a proto čl. 13 poskytuje záruku, že soudní nebo správní orgány státu, kam bylo dítě uneseno, mohou odmítnout nařídít návracení dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně

¹³⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 5. dubna 2005, stížnost č. 71099/01. Monory proti Maďarsku a Rumunsku.

¹³⁸ Vondráčková, P., Kloub, J. mezinárodní únosy dětí, II. díl. Dostupné na: http://www.viaiuris.cz/files/ctvrtletni_soubory/Via_soubor_9.pdf (citováno 19. 9.2011), str. 21.

vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Právo být slyšen je dítěti garantováno již samotným čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, který požaduje, aby smluvní strany zabezpečily dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Z díkce čl. 13 odst. 2 Haagské úmluvy vyplývá, že k názoru dítěte bude přihlíženo s ohledem na jeho věk a stupeň duševní vyzrálosti. Jakým způsobem budou soudní orgány státu, kam bylo dítě uneseno brát ohled na názor dítěte v konkrétním řízení o navrácení dítěte, je tedy nesmírně složitá otázka. K jejímu vyřešení je nezbytné, aby se věk a duševní vyzrálost vždy posuzovaly individuálně ve vztahu ke konkrétnímu dítěti.¹³⁹

Důležité je si uvědomit, že v souladu s čl. 19 Haagské úmluvy řízení o navrácení dítěte nepředstavuje řízení ve věci samé. K aplikaci čl. 13 Haagské úmluvy je tudíž zapotřebí přistoupit s náležitou obezřetností, neboť prokazováním důvodů ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy se řízení může značně protáhnout, a jelikož hlavním požadavkem řízení o navrácení dítěte je jeho rychlost, jsou jakékoli průtahy nežádoucí. Na ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy je možné se odvolávat pouze v případě, že obavy z navrácení dítěte jsou dostatečně určité, neboť dítě se vrací do země svého původu proto, aby mohlo být meritorně rozhodnuto, komu bude svěřena péče, tj. nikoli nutně ke svému druhému rodiči.

Na následujících řádcích bych ráda věnovala pozornost dvěma významným rozhodnutím ESLP, které se zabývají problematikou čl. 13 Haagské úmluvy – Iosub Caras proti Rumunsku a Paradis a další proti Německu.

5.1.2.1. Iosub Caras proti Rumunsku

V případě Iosub Caras proti Rumunsku¹⁴⁰ podal otec rumunské a izraelské státní příslušnosti spolu s druhou stěžovatelkou, svou dcerou rovněž rumunské a izraelské státní příslušnosti, k ESLP stížnost na porušení rodinného života.

První stěžovatel žil spolu se svou manželkou a dcerou společně v Izraeli do září 2001, kdy rodina navštívila Rumunsko. Dne 11. října 2001 odletěl zpět do Rumunska pouze otec. Dne 22. listopadu 2001 požádal otec prostřednictvím izraelského

¹³⁹ Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 4. září 1996, stížnost 26376/95, Laylle proti Německu.

¹⁴⁰ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. července 2006, stížnost č. 7198/04. Iosub Caras proti Rumunsku.

Ministerstva spravedlnosti o navrácení svého dítěte podle Haagské úmluvy. Informoval Ministerstvo rovněž o tom, že se dozvěděl, že jeho manželka požádala rumunské soudy o rozvod. Následně, dne 11. ledna 2002 Ministerstvo spravedlnosti, jednající jako ústřední orgán ve smyslu Haagské úmluvy, zahájilo řízení o navrácení dítěte před bukurešťským Obvodním soudem. Na základě shromážděných a provedených důkazů dospěl tento soud k závěru, že zadržování dítěte bylo ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy protiprávní. Obvodní soud však konstatoval, že s ohledem na politickou situaci v Izraeli, která se postupně od září roku 2000 zhoršovala, existuje velké riziko, že návrat by dítěti způsobil fyzickou nebo psychickou újmu. Proto svým rozsudkem ze dne 15. dubna 2002 žádost o navrácení dítěte podle čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy zamítl.

Dne 17. prosince 2002 Krajský soud v Bukurešti povolil odvolání podané Ministerstvem spravedlnosti a nařídil dítě navrátit, s tím, že matka dostatečně neprokázala, že dítěti by po jeho návratu k otci hrozilo nebezpečí.

Následně, dne 21. února 2003 podala matka odvolání proti rozhodnutí o navrácení dítěte zpět do Izraele. Odvolací soud zamítl žádost o navrácení dítěte s odůvodněním, že po zahájení haagského řízení jiný rumunský soud rozhodl o rozvodu manželství rodičů a přiznal výlučnou péči o dítě matce rozhodnutím ze dne 18. září 2002. V odůvodnění Odvolací soud dále argumentoval zejména nízkým věkem dítěte a tím, že vzhledem k tomu, že v Rumunsku žilo od svých sedmi měsíců, by nebyl návrat v jeho zájmu. Dále Odvolací soud konstatoval, že na základě svědecké výpovědi shledal za prokázané, že otec původně souhlasil s tím, že zůstane v Rumunsku a že zde s rodinou založí nový domicil. Na základě všech uvedených skutečností Odvolací soud stanovil, že dítě bydlí v Rumunsku legálně od 12. září 2001.

Stěžovatelé se obrátili na ESLP zejména s tím, že soudy ignorovaly ustanovení článků 16 a 17 Haagské úmluvy, neboť dle textu těchto ustanovení nemělo být přijato žádné rozhodnutí v meritu věci ohledně péče o dítě, dokud probíhalo haagské řízení. Namítli rovněž, že státní orgány nejednaly v haagském řízení dostatečně rychle. Ohledně rozvodového řízení a řízení o stanovení péče o dítě stěžovatel uvedl, že byl v důsledku nich připraven se s dcerou stýkat, neboť výživné bylo stanoveno nepřiměřeně vysoké a stěžovatel si nemohl dovolit jej platit. V případě svého příjezdu do Rumunska by mu tak mohlo hrozit jeho uvěznění v důsledku neplacení alimentů. Dále dodal, že v důsledku uvedených skutečností mu bylo znemožněno rovněž navštívit

jeho rodiče, žijící v Rumunsku. Navíc absence právního dokumentu prokazujícího jeho rozvod mu znemožňovala kvůli riziku obvinění z bigamie znovu se oženit. Jménem své dcery stěžovatel podotkl, že následkem nerespektování čl. 8 EÚLP bylo nezletilé znemožněno rovněž stýkat se s prarodiči z otcovy strany.

ESLP v daném případě nejprve připomenul pozitivní závazek státu podle čl. 8 EÚLP, který státům ukládá, aby přijaly všechna nezbytná opatření k zajištění obnovy styku rodiče s jeho dítětem.¹⁴¹ V souladu s čl. 7 Haagské úmluvy mají státní orgány povinnost přijmout taková opatření, aby bylo zabráněno další újmě dítěte nebo poškození zainteresovaných stran. I když stěžovatel neinformoval Obvodní soud projednávající rozvod manželství a péči o dítě o haagském řízení, ESLP konstatoval, že stěžovateli takovou povinnost Haagské úmluva neukládá. Daná povinnost byla na státních orgánech, aby soud, který o rozvodu a úpravě péče o dítě rozhodoval, upozornil na existenci probíhajícího řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy.¹⁴²

Jak již ESLP konstatoval např. v případě Ignaccolo - Zenide proti Rumunsku¹⁴³ ve věcech týkajících se opětovného sjednocení dětí s jejich rodiči, je třeba postupovat adekvátně rychle, protože takové případy vyžadují co nejrychlejší jednání, neboť běh času může vést k nenapravitelným důsledkům pro vztahy mezi dětmi a rodičem, který s nimi v důsledku únosu nežije. ESLP uvedl, že v tomto případě státní orgány nerespektovaly svůj pozitivní závazek vyplývající z čl. 8 odst. 1 EÚLP. Vzhledem k tomu, že již ESLP konstatoval porušení čl. 8 s ohledem na zásah do rodinného života otec - dcera, nepovažoval již za nutné zabývat se porušením čl. 8 ohledně dalších aspektů stížnosti: nemožnost dítěte stýkat se svými prarodiči, nemožnost stěžovatele navštívit své rodiče v Rumunsku a manželský status stěžovatele.

Ve vztahu k čl. 6 EÚLP, ESLP poznamenal, že s odkazem na případ Sylvester proti Rakousku,¹⁴⁴ není důvod se zabírat porušením tohoto článku, neboť jádro stížnosti shledal v nerespektování rodinného života stěžovatelů.

Ve vztahu k tvrzení stěžovatele, že výživné bylo stanoveno nepřiměřeně vysoko

¹⁴¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, Rozhodnutí ESLP ze dne 24. dubna 2007, stížnost č. 45830/99. Nuutinen proti Finsku.

¹⁴² Čl. 16 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Sdělení č. 34/1998 Sb.

¹⁴³ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

¹⁴⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 24. července 2003, stížnost č. 36812/97 a 40104/98. Sylvester proti Rakousku.

a je tudíž v rozporu s čl. 1 Protokolu č. 1 EÚLP,¹⁴⁵ ESLP konstatoval, že s ohledem na to, že již bylo shledáno porušení čl. 8, není zapotřebí se zabývat porušením čl. 1 Protokolu č. 1.

K argumentu účastníka řízení, že došlo rovněž k porušení čl. 5 Protokolu č. 7 EÚLP,¹⁴⁶ uvedl ESLP, že neshledal žádný důvod ke konstatování, že došlo k porušení tohoto ustanovení.

5.1.2.2. Paradis a další proti Německu

V případě Paradis a další proti Německu¹⁴⁷ byla žádost na porušení práva na respektování rodinného života podána matkou Susanne Paradis jménem jejích čtyř dětí – Vanessy, Niny, Joshua a Sashy.

V roce 1994 se paní Paradis vdala za kanadského státního občana O. a rozhodla se žít spolu s ním a se svou dcerou z prvního manželství Vanessou v Kanadě. Z manželství se narodily tři děti: Nina, Joshua a Sasha. V únoru 1997 se matka spolu se svými čtyřmi dětmi rozhodla opustit manžela a přechodně zůstat v azylovém domě. Na základě soudního příkazu ze dne 12. února 1997 získal O. k dětem právo dočasné péče. Paní Paradis bylo předmětným příkazem vymezeno návštěvní právo k dětem.

Rozhodnutím ze dne 16. prosince 1998 určil kanadský Vrchní soud děti do péče matky a otcí vyznačil přístup k dětem. V tomto rozhodnutí Vrchní soud zakázal paní Paradis přemístit děti za hranice Kanady mimo období stanovené pro návštěvu prarodičů v Německu a povinnosti písemně se zavázat, že pro děti nebude žádat německé pasy.

27. června 2000 paní Paradis odcestovala na základě obdržného souhlasu pana O. s dětmi na dva týdny do Německa. Po uplynutí této doby se již z Německa s dětmi nevrátila. Následně dne 14. srpna 2000 podala paní Paradis u německého Okresního soudu (Speyer) žádost o rozvod manželství a o svěření Niny, Joshua a Sasha do

¹⁴⁵ Podle čl. 1 Protokolu č. 1 EÚLP: „Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.“

¹⁴⁶ Podle čl. 5 Protokolu č. 7 EÚLP: „Při uzavírání manželství, za jeho trvání a při rozvodu mají manželé rovná práva a povinnosti občanskoprávní povahy mezi sebou a ve vztazích ke svým dětem. Tento článek nebrání státům přijmout opatření, jež jsou nezbytná v zájmu dětí.“

¹⁴⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 15. května 2003, stížnost č. 4783/03 a následné rozhodnutí ESLP ze dne 4. září 2007, stížnost č. 4065/04. Paradis proti Německu.

výhradní péče.

Dne 22. září 2000 kanadský Vrchní soud (Windsor) odsoudil Paradis k trestu odnětí svobody v délce trvání 30 dnů za pohrdání soudem. Zároveň zrušil rozhodnutí ze dne 16. prosince 1998 a děti určil do výhradní péče otci.

Rozhodnutím ze dne 28. září 2001 německý Okresní soud (Zweibrücken) zamítl požadavek otce na navrácení jeho dětí zpět do Kanady. V předmětném rozhodnutí konstatoval, že nedošlo k porušení čl. 3 Haagské úmluvy, neboť právo péče o děti svědčilo matce a otci v daném časovém okamžiku nebylo právo na výkon péče o děti určeno, a proto nedošlo k porušení jeho práva na přístup k dětem.

Dne 14. června 2002 vydal kanadský Nejvyšší soud (Windsor) potvrzení o tom, že tím, že se děti po dvoutýdenní návštěvě v Německu nevrátily zpět do Kanady, došlo k jejich neoprávněnému přenosu ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy.

Rozhodnutí Okresního soudu o nenavrácení dětí napadl otec odvoláním. V rámci odvolacího řízení provedl Odvolací soud výslech Niny a Josua a nařídil vypracování znaleckého posudku s cílem zjistit, zda jsou děti skutečně proti návratu do Kanady nebo byl jejich odmítavý postoj ovlivněn pouze matkou a zda jsou tyto děti dostatečně psychicky vyspělé, aby pochopily závažnost takového rozhodnutí. Ze znaleckého posudku vyplynulo, že děti jsou dostatečně psychicky vyspělé. Hlavním důvodem odmítavého postoje se navrátit, byly špatné vzpomínky na otce, z kterého měly strach. Přesto, Odvolací soud rozhodnutím ze dne 26. června 2002 nařídil, aby byly děti do 20. července 2002 navraceny do Kanady. Ve svém rozhodnutí argumentoval, že na základě provedeného znaleckého posudku se nedomnívá, že by návrat dětí do Kanady byl v rozporu s jejich nejlepšími zájmy. Posoudil, že zde není dáno vážné riziko, že by návratem byly děti vystaveny fyzické či duševní újmě nebo by byly vystaveny nesnesitelné situaci ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy. K tomu Odvolací soud doplnil, že Paradis se nepodařilo prokázat, že by O. sexuálně obtěžoval Vanessu nebo Ninu. Ačkoli soud uvěřil tvrzení dětí, že otec při jejich trestání v minulosti využíval nevhodných postupů, nedospěl k závěru, že by se v případě návratu do Kanady ocitly v nebezpečí. Ve vztahu k argumentu matky, že O. jí i děti fyzicky napadal, Odvolací soud konstatoval, že taková skutečnost nebyla prokázána. K uvedenému Odvolací soud podtrhl skutečnost, že děti byly navíc do značné míry ovlivněny jejich matkou a napětí mezi rodiči a proto nepřikládal námitkám dětí proti jejich navrácení velkou váhu.

Následně dne 8. srpna 2002 Spolkový ústavní soud nevyhověl ústavní stížnosti podané Paradis jménem jejich dětí: Nina, Joshua a Sasha.

Dne 24. ledna vydal na základě žádosti pana O. německý Okresní soud (Zweibrücken) příkaz k vykonání rozhodnutí ze dne 26. června 2002 za podmínky, že O. požádá kanadský Vrchní soud (Windsor) o upuštění od výkonu trestu Paradis, který jí byl vyměřen za pohrdání soudem, protože v případě, že by matka své děti do Kanady nedoprovázela, mohlo by to ohrozit jejich psychiku.

Tento rozsudek ESLP je významný zejména rozborem věnujícím se čl. 13 Haagské úmluvy. Stěžovatelka Paradis se před ESLP domáhala konstatování porušení práva na rodinný život, neboť se domnívala, že rozhodnutí o navrácení může pro děti znamenat vážnou újmu ve smyslu čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy.

I když, na základě znaleckého posudku, který nechal provést Odvolací soud, vyplynulo, že děti jsou dostatečně psychicky vyspělé, aby pochopily závažnost rozhodnutí se zpět do Kanady nevrátit. V této souvislosti ESLP konstatoval, že orgány státu, kde se unesené dítě nachází, mají jen omezenou míru úvahy pro rozhodnutí dítě nenavrátit, neboť každý takový případ musí podrobit důkladnému zkoumání, tj. zda jsou zde dány důvody pro nenavrácení dítěte podle čl. 13 Haagské úmluvy. K tomu ESLP doplnil, že národní soudy musí k rozhodování o nenavrácení dětí přistupovat s velkou obezřetností, aby nepopřely samotný účel Haagské úmluvy. ESLP připomíná, že i když nejlepší zájem dítěte má prvořadou důležitost při ochraně dětí, členské státy Haagské úmluvy vyjádřily přání chránit děti před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržení a řídit se postupy k zajištění jejich rychlého návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit právo na přístup k dětem.

ESLP dále uvedl, že pro to, aby státní orgán mohl postupovat podle textu čl. 8 odst. 2 EÚLP, musí takový zásah nutně sledovat legitimní cíl a čl. 8 musí být vykládán ve smyslu Haagské úmluvy, a to tím spíše, jedná-li se o členský stát této úmluvy.¹⁴⁸ ESLP připomněl, že při svém rozhodování musí najít spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dětí a rodičů.¹⁴⁹

V projednávané věci ESLP konstatuje, že jakmile došlo ke zjištění, že Nina,

¹⁴⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A.U.I. proti Španělsku, Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

¹⁴⁹ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. listopadu 1992, stížnost č. 13441/87. Olsson proti Švédsku.

Joshua a Sasha byli protiprávně přemístěni a následně zadrženi v Německu, německé orgány byly povinny, aby neprodleně došlo k jejich návratu do Kanady. To se ovšem nestalo ihned, neboť Okresní soud požadavek otce na jejich navrácení zamítl z důvodu nepoužitelnosti Haagské úmluvy na daný případ. Odvolací soud však rozhodnutí prvostupňového orgánu zrušil a nařídil navrácení dětí zpět do Kanady, neboť neshledal, že by zde byly dány důvody pro aplikování čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy.

Ohledně formálních požadavků spojených s čl. 8 EÚLP, ESLP konstatuje, že neshledal nic, co by naznačovalo, že by rozhodovací proces, který vedl k navrácení dětí, trpěl vadami. Podle názoru ESLP nebylo k zajištění ochrany procesních práv dítěte jmenování opatrovníka ad litem nutné.

Vzhledem ke svým zjištěním ESLP dospěl k závěru, že řízení jako celek splňuje požadavky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP. ESLP v případě Paradis proti Německu neshledal porušení práva na rodinný život.

5.1.2.3. Další judikatura vztahující se k této části

Důvodům nenavrácení dítěte ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy se ESLP věnoval dále např. v případě Maumousseau proti Francii.¹⁵⁰ Paní Maumousseau se spolu se svou dcerou obrátila na ESLP s požadavkem na porušení jejího práva na respektování rodinného života. Z manželství stěžovatelky, francouzské státní příslušnice a amerického státního občana, se narodila ve Spojených státech amerických dcera. Stěžovatelka na základě souhlasu otce odjela společně se svou dcerou do Francie, ze které se po uplynutí dohodnuté doby s dcerou již nevrátila.

Stěžovatelka namítala, že rozhodnutí o navrácení její dcery zpět do USA bylo v rozporu s čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, neboť z důvodu obavy trestního stíhání se do USA nemohla společně se svou dcerou narátit, v důsledku čehož byla vystavena nesnesitelné újmě ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy v důsledku odloučení od své matky. Navrácení by tak dle názoru stěžovatelky bylo v rozporu se zájmy její dcery.

ESLP došel k závěru, že v daném případě nebylo porušeno právo na respektování rodinného života, protože americké státní orgány poskytly stěžovatelce garanci, že v případě svého návratu do USA nebude trestně stíhána. Důvody proč

¹⁵⁰ Rozhodnutí ESLP ze dne 6. prosince 2007, stížnost č. 39388/05. Maumousseau proti Francii.

rozhodnout o tom, že dítě nebude navraceno zpět do státu svého obvyklého bydliště, není možné uměle rozšiřovat, neboť by tím účel Haagské úmluvy – co nejrychleji navrátit dítě zpět, zcela postrádal svůj smysl.

V daném případě nebylo prokázáno, že by byla dána existence důvodů pro nenavrácení dítěte do státu jeho obvyklého bydliště. O porušení práva na rodinný život by však mohlo dojít v případě, že by rodiči-únoscí bylo znemožněno své dítě do státu obvyklého bydliště doprovázet, např. proto, že by mu hrozilo trestní stíhání nebo by nesplnil vízovou povinnost. To se v daném případě ovšem nestalo.

5. 1. 3. Délka řízení o navrácení dítěte

Přestože hlavní cíl Haagské úmluvy spočívá v urychleném návratu dítěte do země jeho obvyklého bydliště, rozhodnout neprodleně o jeho návratu nebývá vždy snadnou záležitostí, protože soudní orgány státu, kde se dítě nachází, se musí nejprve zabývat veškerými aspekty případu a provádět mnohdy velmi složité dokazování, a proto se může soudní řízení o navrácení dítěte značně protáhnout. Ze zcela objektivních příčin poté může dojít k tomu, že již není vhodné dítě zpět navrátit, např. z důvodu, že se dítě již sžilo se svým novým prostředím a navíc pokud je v nízkém věku, nenaučilo se nebo ztratilo schopnost dorozumět se jazykem státu svého obvyklého bydliště.¹⁵¹

K tomu, aby nedocházelo k prodlužování doby pro vydání rozhodnutí v soudním řízení o navrácení dítěte, je zapotřebí, aby státy zavedly nejen odpovídající zákonný rámec, ale i právní prostředky, které odstraní zbytečné průtahy v řízení a umožní spolupráci mezi ústředními orgány ustanovenými pro účely Haagské úmluvy, aby došlo k obnovení vazby mezi dítětem a poškozeným rodičem co nejdříve.

Řízení o navrácení uneseného dítěte, včetně předběžných řízení nebo výkonu rozhodnutí vydaných po jeho skončení, vyžadují bezodkladné vyřízení, neboť plynutí času může mít nenapravitelné následky pro vztahy mezi dítětem a tím z rodičů, který s ním v důsledku jeho protiprávního přenosu nežije.¹⁵²

V případě, že nemůže být rozhodnuto o navrácení dítěte v šestitýdenní lhůtě stanovené Haagskou úmluvou, je příslušný soudní orgán povinen poskytnout

¹⁵¹ Vondráčková, P., Kloub, J. mezinárodní únosy dětí, I. díl. Dostupné na: http://www.viaiuris.cz/files/via_soubor_6_final.pdf (citováno dne 20. září 2011), str. 22.

¹⁵² Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 2010, stížnosti 4824/06, 15512. MacReady proti České republice.

navrhovateli nebo ústřednímu orgánu dožádaného státu zdůvodnění, proč k takovým průtahům došlo. ESLP zkoumá, zda bylo podáno náležité vysvětlení a zda důvody v něm uvedené jsou adekvátní. Neznamená to tedy, že každé překročení lhůty šest týdnů je porušením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP, a že bude důvodem pro konstatování porušení práva na rodinný život.

V této části se budu zabývat klíčovým rozhodnutím z hlediska délky řízení o navrácení dítěte – *MacReady proti České republice*.

5. 1. 3. 1. MacReady proti České republice

Řízení před ESLP bylo zahájeno dvěma stížnostmi (č. 4824/06 a 15512/08), které ve dnech 24. ledna 2006 a 12. února 2008 k ESLP podal americký občan Thomas Lawrence Macready. Stěžovatel zejména tvrdil, že v řízení o navrácení svého dítěte zahájeném podle Haagské úmluvy nebyly dodrženy požadavky na spravedlnost, nestrannost a přiměřenou lhůtu a že bylo porušeno jeho právo na respektování rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Stěžovatel před ESLP namítl rovněž to, že i když mu bylo na základě předběžných opatření přiznáno právo na styk s dítětem během jeho pobytu v České republice, soud vzhledem k odporu matky zůstal při jejich výkonu nečinný.

Z manželství stěžovatele a E. M. se v prosinci roku 2002 narodil syn A. T. M. Rodina žila ve Spojených státech amerických, kde rodiče pečovali o dítě společně. Dne 4. března 2004 podal stěžovatel k americkému soudu návrh na rozvod manželství. Předběžným opatřením ze dne 13. května 2004 tento soud nařídil společnou výchovu nezletilého, který měl být u stěžovatele vždy v určenou dobu a u matky po zbytek času, a zakázal E. M. opustit s dítětem Spojené státy americké. Dne 27. května 2004 se stěžovatel dozvěděl, že E. M. bez jeho svolení odvezla jejich dítě do České republiky. Po příjezdu do České republiky zahájila E. M. před Městským soudem v Brně řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti na dobu před rozvodem a po něm. Předběžným opatřením vydaným dne 1. července 2004 (tzn. předtím, než byl soud informován o protiprávním přemístění A. T. M.), bylo dítě svěřeno do péče E. M. a stěžovateli byla stanovena vyživovací povinnost. Toto rozhodnutí bylo dne 20. ledna 2005 v odvolacím řízení potvrzeno. Následně bylo toto řízení na základě článku 16 Haagské úmluvy

přerušeno do dubna 2007.

Stěžovatel se dne 14. října 2004 obrátil na Městský soud v Brně s návrhem na navrácení protiprávně přemístěného dítěte na základě Haagské úmluvy. E. M. s touto skutečností nesouhlasila a tvrdila, že stěžovatele o přemístění syna informovala a že mu ve styku s ním nikdy nebránila.

Následně vydal Městský soud rozsudek ze dne 27. dubna 2005, jímž nařídil navrácení nezletilého do Spojených států amerických. Na základě výpovědí rodičů a celé řady písemných důkazů, včetně posudků z psychologického vyšetření dítěte, dospěl tento soud k názoru, že s ohledem na podmínky stanovené v člancích 12 a 13 Haagské úmluvy nebylo třeba zadávat vypracování znaleckého posudku. Dále shledal, že E. M. přemístila dítě ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy protiprávně.

Rozhodnutí soudu první instance napadla matka odvoláním ze dne 17. května 2005, v němž argumentovala, že stěžovatel trpí psychickou poruchou, v důsledku níž není schopen se o dítě postarat, dítě je na ni silně fixováno a nemluví anglicky. Odvolacímu soudu matka předložila lékařské zprávy potvrzující, že se zdravotní stav dítěte zhoršil a že je nebezpečí, že trpí autismem. Dne 29. června 2006 krajský soud změnil rozsudek ze dne 27. dubna 2005 tak, že se návrh stěžovatele na navrácení dítěte do Spojených států amerických zamítá. Soud připustil, že E. M. porušila rodičovská práva stěžovatele, když dítě protiprávně přemístila, a uzavřel, že podmínky stanovené v článku 13 písm. b) Haagské úmluvy byly splněny. Po výslechu autorů znaleckého posudku (kteří byli dotazováni také ze strany stěžovatele) soud dospěl k závěru, že návrat dítěte, které trpí vážnou duševní chorobou a je silně vázáno na matku, do neznámého prostředí by u něj mohl vyvolat nevratnou psychickou poruchu, jež by mohla jeho stav dále zhoršit.

Poté podal stěžovatel dovolání, jehož námitky směřovaly především proti provedenému znaleckému posudku. Nejvyšší soud dne 27. února 2007 dovolání stěžovatele zamítl jako bezdůvodné, přičemž se ztotožnil s názorem odvolacího soudu, že v důsledku duševní choroby a silné fixace na matku by v případě návratu hrozilo, že bude nezletilý vystaven psychické újmě. Dne 6. června 2007 napadl stěžovatel rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu ústavní stížností, v níž poukazoval zejména na porušení práva na spravedlivý proces. Ústavní soud jeho stížnost zamítl jako zjevně neopodstatněnou.

Vzhledem k procesním požadavkům těsně spjatým s článkem 8 EÚLP a s přihlédnutím k tomu, že délka řízení o navrácení dítěte, jakož i tvrzená nečinnost soudu při výkonu práva stěžovatele na styk s dítětem tvoří samotnou podstatu námitky založené na článku 8 ESLP, považoval za vhodné zkoumat tvrzení stěžovatele pouze z hlediska článku 8.¹⁵³ ESLP v daném případě konstatoval, že je nesporné, že délka řízení o navrácení dítěte měla rozhodující vliv na kvalitu rodinného života stěžovatele, protože kvůli trvajícimu přemístění dítěte byl v podstatné míře omezen ve výkonu rodičovských práv, která měl ve Spojených státech amerických. Účelem Haagské úmluvy je však právě zabránit takové situaci urychlenou obnovou „*statu quo ante*“, tzn. zajistit okamžité navrácení dítěte do jeho obvyklého životního prostředí a zajistit dodržování práva na přístup k dítěti, tj. podmínky, které zde existovaly před protiprávním přenosem. Z toho vyplývá, že k tomu, aby se zabránilo porušením tvrzeným stěžovatelem v projednávané věci a aby se tato porušení napravila, musejí státy zavést zákonný rámec a prostředky, které umožní domoci se vydání rozhodnutí o případném návratu dítěte ve velmi krátkém čase, skoncovat s průtahy, k nimž by mohlo v řízení o navrácení dojít, jednat vhodným způsobem v zájmu zachování vazeb mezi přemístěným dítětem a rodičem, který s ním už nežije, nebo napadnout vadný výkon práva na styk s dítětem. Stěžovatele je třeba odkázat na peněžitou náhradu jen tehdy, jestliže takové prostředky nepřinesou očekávaný výsledek. ESLP dále připomněl, že je příslušný provádět přezkum řízení před vnitrostátními soudy, zejména při zjišťování, zda výkladem záruk obsažených v Haagské úmluvě, tak jak jej provedly tyto soudy, nedošlo k porušení článku 8 EÚLP, zkoumá také, zda a do jaké míry je jejich postup v souladu s předmětem a cílem Haagské úmluvy, tj. zajistit bezodkladný návrat protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí.¹⁵⁴

V předmětném rozsudku ESLP dále uvedl, že dojde-li k naplnění podmínek pro uplatnění Haagské úmluvy, je nezbytné, aby bylo dítě vráceno co nejdříve do státu svého obvyklého bydliště, aby se zamezilo tomu, že faktická situace, která byla původně protiprávní, bude z právního hlediska zhojena, a aby v otázkách péče a rodičovské zodpovědnosti zůstaly příslušné soudy v místě obvyklého bydliště dítěte

¹⁵³ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. června 2006, stížnost č. 7548/04. Bianchi proti Švýcarsku.

¹⁵⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A.U.I. proti Španělsku.

v souladu s článkem 19 Haagské úmluvy.¹⁵⁵ Dále ESLP podotýká, že v souladu s čl. 11 Haagské úmluvy je nezbytné, aby příslušné soudní nebo správní orgány jednaly v řízení o navrácení dítěte urychleně, s tím, že nečinnost delší šesti týdnů může vést k žádosti o sdělení důvodů.¹⁵⁶ V projednávané věci však před vydáním rozhodnutí soudů nižších stupňů, kterým bylo definitivně rozhodnuto o otázce návratu dítěte do Spojených států amerických, uplynulo více než dvacet měsíců. Rozsudek soudu první instance vydaný dne 27. dubna 2005, tedy více než šest měsíců po zahájení řízení, byl totiž v odvolacím řízení o čtrnáct měsíců později změněn, konkrétně dne 29. června 2006. Poté, co toto rozhodnutí nabylo právní moci, se stěžovatel ještě obrátil na Nejvyšší soud a na Ústavní soud, z nichž první rozhodl dne 27. února 2007 a druhý dne 27. září 2007.

Dle názoru ESLP se lze důvodně domnívat, že po uplynutí takové doby již obnova promptního stavu postrádá význam, neboť by to prakticky znamenalo navrátit dítě do prostředí, z něhož bylo uneseno ve věku jednoho a půl roku a které již neznalo. Vzhledem k tomu, že se u něj objevila těžká duševní porucha, by byl případný návrat nemyslitelný.

S ohledem na všechny výše uvedené skutečnosti ESLP dospěl k závěru, že k porušení čl. 8 EÚLP došlo, neboť soudy mohly při uplatňování předběžných opatření přijmout vhodná donucující opatření, která by eliminovala obstrukční jednání ze strany matky. ESLP zdůraznil, že každému smluvnímu státu přísluší, aby si vytvořil vhodné a dostatečné právní nástroje k zajištění dodržování pozitivních povinností, které mu vznikají na základě článku 8 EÚLP. Vzhledem k tomu již nepovažoval za nutné zabývat se stížností týkající se okolností vypracování znaleckého posudku a údajného porušení požadavků na spravedlivost a nestrannost řízení, neboť již konstatoval porušení čl. 8 EÚLP.

¹⁵⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 6. prosince 2007, stížnost č. 39388/05. Maumousseau a Washington proti Francii.

¹⁵⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

5. 1. 3. 2. Další judikatura vztahující se k této části

Délkou řízení o navrácení dítěte se ESLP zabýval rovněž v případě Maire proti Portugalsku.¹⁵⁷ Stížnost byla podána otcem francouzské státní příslušnosti, který argumentoval, že jeho právo na rodinný život bylo porušeno nečinností portugalských orgánů, které nepodnikly potřebné kroky k zajištění pobytu uneseného dítěte.

ESLP konstatoval, že i když neznámý pobyt únoskyně s dítětem splňuje objektivní kritéria možných průtahů v řízení o navrácení dítěte, státní orgány musí podniknout veškeré kroky k nalezení protiprávně přemístěného dítěte. V daném případě tak dle názoru ESLP učiněno nebylo, neboť v jiném řízení vedeném vedlejším oddělením soudu zabývajícím se tímto řízením o navrácení dítěte byla matka úspěšně předvolána a osobně se účastnila jednání. V tomto případě ESLP došel k závěru, že portugalské orgány neučinily vše potřebné pro nalezení dítěte a konstatoval porušení čl. 8 EÚLP.

5. 1. 4. Výkon rozhodnutí o navrácení dítěte

I když příslušné soudní orgány mohou rozhodnutí o tom, že se dítě navrátí zpět do země obvyklého bydliště v haagském řízení vydat poměrně rychle, průtahy se mohou objevit až v následující fázi při výkonu rozhodnutí.

Pravomocné rozhodnutí o navrácení dítěte rodič-únosce zpravidla dobrovolně plnit nechce a z tohoto důvodu je nezbytné, aby členské státy zabezpečily účinné prostředky k jeho vykonání. Haagská úmluva úpravě vykonávacího řízení nevěnuje přílišnou pozornost, výkon těchto rozhodnutí záleží tedy na každém členském státu, což může být mnohdy velmi problematické.

Členské státy mají ve smyslu Haagské úmluvy usilovat o to, aby rozhodnutí o tom, že dítě bude navraceno, bylo vykonáno co nejrychleji, neboť pokud již dítě nějakou dobu žije na území nového státu, může si na toto prostředí více zvyknout než na zemi svého obvyklého bydliště, fixovat se na rodiče - únosce atd.

Z judikatury ESLP plyne, že jsou státy oprávněny přezkoumat, zda vydané

¹⁵⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 26. června 2003, stížnost č. 48206/99. Maire proti Portugalsku.

rozhodnutí o navrácení dítěte je stále v nejlepším zájmu dítěte. Přezkum toho, zda návrat znamená vážné riziko jeho újmy ve smyslu čl. 13 b) Haagské úmluvy tedy v této fázi nebyl ESLP vyloučen. ESLP uvedl, že změna relevantních skutečností případu může výjimečně ospravedlnit nevykonání konečného příkazu k návratu.¹⁵⁸

Vnitrostátní orgány nemají absolutní povinnost přijmout opatření za účelem opětovného setkání rodiče s dítětem. Opětovné setkání poškozeného rodiče s jeho dítětem, které žilo po určité období s druhým rodičem, se nemusí tak vždy uskutečnit bezprostředně, ale může vyžadovat přijetí přípravných opatření.

Na následujících řádcích jsem si stanovila za cíl rozebrat dva významné rozsudky, které jsem do této části vzhledem k problematice, které se věnují, zařadila – Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku a Sylvester proti Rakousku.

5.1.4.1. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku

V případě Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku¹⁵⁹ se stěžovatelka obrátila na Evropskou komisi pro lidská práva s požadavkem na porušení čl. 8 EÚLP, neboť dle jejího názoru rumunské orgány nepřijaly opatření způsobilá zajistit výkon soudních rozhodnutí, jež jí určila právo péče k jejím dcerám a otci vymezila návštěvní právo.

Manželství stěžovatelky francouzské národnosti a rumunského občana D. Z. bylo soudem první instance rozvedeno v prosinci 1989 (tribunal de grande instance v Bar-le-Duc, Francie). Na základě dohody rodičů byly obě nezletilé dcery svěřeny do péče otce a stěžovatelce vymezeno návštěvní právo.

Spor mezi oběma rodiči nastal v roce 1990, kdy otec děti přemístil do USA. V důsledku toho stěžovatelka podala na otce trestní oznámení, v němž uvedla, že nerespektoval její právo na styk s dětmi a neinformoval ji, že děti přemístí za hranice Francouzské republiky. Následně stěžovatelka požádala francouzský soud první instance o vydání předběžného opatření (4. září 1990), kterým by jí byly děti svěřeny do výhradní péče a otci zakázáno vycestovat mimo francouzské území bez jejího souhlasu. Francouzský prvostupňový orgán její požadavek ze dne 11. září 1990 zamítl. Rozsudkem ze dne 28. května 1991 odvolací soud rozsudek soudu první instance zrušil a svěřil dítě do péče matky a otci vymezil právo na styk. Otec se však tomuto rozsudku

¹⁵⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 27. června 2000, stížnost č. 32842/96. Nuutinen proti Finsku.

¹⁵⁹ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

nepodvolil.

Rozhodnutím ze dne 24. února 1992 rozhodl soud první instance v Metz o postavení otce-únosce před soud, jelikož protiprávní přenos za hranice státu představuje podle čl. 357 francouzského trestního zákona TČ. Dne 18. února 1992 soud odsoudil D. Z. k trestu odnětí svobody na jeden rok. Tento příkaz nebyl v důsledku toho, že otec nepobýval na francouzském území, vykonán. D. Z. brojil proti předmětnému příkazu kasační stížností, ta byla Kasačním soudem 25. listopadu 1992 zamítnuta.

Stěžovatelka iniciovala v USA řízení o uznání rozsudku ze dne 28. května 1991, kterým jí byly obě děti svěřeny do výchovy. I když dosáhla v letech 1993 až 1994 pěti rozsudků kalifornských soudů, které D. Z. nařizovaly, aby děti vydal, nebyly tyto rozsudky nikdy vykonány. V březnu 1994 odjel D. Z. spolu s dětmi do Rumunska.

V červenci 1994 se stěžovatelka s ohledem na Haagskou úmluvu obrátila na francouzské Ministerstvo spravedlnosti – ústřední orgán dle Haagské úmluvy se žádostí o navrácení svých dětí. V listopadu 1994 Ústřední orgán USA požádal rumunské orgány, aby děti podle čl. 3 odst. 5 Haagské úmluvy byly navráceny. V prosinci tutéž žádost vznesl francouzský ústřední úřad.

Následně stěžovatelka požádala soud první instance v Bukurešti v souvislosti s čl. 2 Haagské úmluvy o vydání předběžného opatření, jímž by byl D. Z. donucen vydat děti, které byly svěřeny do její péče. Soud tak učinil rozsudkem ze dne 14. prosince 1994. Tento rozsudek však nemohl být vykonán, neboť D. Z. děti ukryl na neznámé místo. Otec proti tomuto rozhodnutí podal odvolání, jež bylo soudem zamítnuto dne 1. září 1995. Dále se otec proti výkonu rozhodnutí ze dne 14. prosince 1994 bránil odporem. Prvostupňový orgán odpor v dubnu 1995 zamítl a odvolací soud jeho rozhodnutí potvrdil.

V říjnu 1995 se D. Z. obrátil na soud první instance v Bukurešti s žádostí o přiznání výlučného práva péče o děti. Svou žádost odůvodnil tím, že s dcerami v Rumunsku bydlí od roku 1994 a dcery si nepřejí žít s jejich matkou, která je příslušnicí sekty, jež je v Rumunsku zakázaná. Soud v nepřítomnosti matky, která nebyla řádně předvolána, rozhodl rozsudkem ze dne 5. února 1996, kterým přiznal výlučné právo péče D. Z. Stěžovatelčino odvolání a následná stížnost byly zamítnuty.

Stěžovatelka se od roku 1994 osmkrát vypravila do Rumunska, aby jí byl umožněn kontakt s dětmi. S těmi se setkala až dne 29. ledna 1997, tedy po sedmi letech

co své dcery viděla naposledy. Toto setkání se uskutečnilo v jejich škole za přítomnosti vyučujících, policistů a sociálních pracovníků atd. Dcery tento kontakt nepřijaly dobře a opustily místnost. Po incidentu matka prohlásila, že již navrácení svých dětí nepožaduje. Poté rumunské orgány informovaly francouzské Ministerstvo spravedlnosti o svém rozhodnutí děti nenavrátit.

Jak již bylo ESLP mnohokrát deklarováno, i v tomto případě nejprve konstatoval, že pokud jde o povinnost státu přijmout pozitivní opatření ve smyslu čl. 8 EÚLP, implikuje toto ustanovení právo rodiče na opatření způsobilá zajistit jeho shledání s dítětem a povinnost státních orgánů taková opatření přijmout.¹⁶⁰ Nicméně tato povinnost státních orgánů není absolutní, neboť v praxi dochází k situacím, kdy se unesené děti se svým novým prostředím již sžily, a proto kontakt s druhým rodičem nemůže být proveden ihned, ale vyžaduje určitou přípravu. Povaha a rozsah takové přípravy závisí na okolnostech každého konkrétního případu. Přesto, že státní orgány musí usilovat o to, aby usnadnily kontakt rodiče se svým dítětem, jejich povinnost použít v této oblasti donucovacích opatření může být jen omezená, neboť musí brát vždy ohled na zájmy, práva a svobody dotčených osob, zejména na nejlepší zájem dítěte a práva, která mu přiznává čl. 8 EÚLP. V případě, kdy by kontakty s rodiči mohly zájmy dítěte ohrozit nebo narušit, státní orgány musí usilovat o spravedlivou rovnováhu mezi těmito zájmy.¹⁶¹

Dále ESLP stanovil, že pozitivní povinnosti, které čl. 8 klade na bedra smluvních států v otázkách sloučení rodiče a jeho dětí, musí být interpretovány ve světle Haagské úmluvy. K tomu dále doplnil, že v projednávaném případě je tomu tím spíše, že žalovaný stát je jejím signatářem. ESLP tak propojil ustanovení EÚLP s Haagskou úmluvou, když stanovil povinnost vykládat ustanovení EÚLP ve smyslu Haagské úmluvy i pro státy, jež nejsou smluvní stranou této úmluvy o mezinárodních únosech dětí.

ESLP v případě Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku připomněl, že ačkoli čl. 8 neobsahuje žádnou explicitní procesní podmínku, je zapotřebí, aby rozhodovací proces, jehož vyústěním jsou opatření, kterými dochází k zasahování do práv, byl spravedlivý a

¹⁶⁰ Rozhodnutí ze dne 22. června 1989, stížnost č. 11373/85. Eriksson proti Švédsku, Rozhodnutí ESLP ze dne 27. listopadu 1992, stížnost č. 13441/87. Olsson proti Švédsku, Rozhodnutí ESLP ze dne 23. září 1994, stížnost č. 19823/92. Hokkanen proti Finsku.

¹⁶¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 23. září 1994, stížnost č. 19823/92. Hokkanen proti Finsku.

respektoval zájmy chráněné čl. 8.¹⁶² V této souvislosti dospěl k závěru, že řízení, které vyústilo v rozhodnutí odvolacího soudu v Bukurešti, který přiřkl dítě do péče otci-únosci, nespĺňovalo procesní požadavky obsažené v čl. 8 EÚLP, protože stěžovatelka ani její právní zástupce nebyli přítomní na vyhlášení tohoto rozsudku (28. května 1998) a ten nebyl matce ani doručen. Stěžovatelka se o jeho existenci dozvěděla až v září 1999, kdy jej rumunská vláda předložila ESLP. S ohledem na uvedené ESLP doplnil, že stát nerespektoval pozitivní závazek vyplývající z čl. 8 EÚLP.

ESLP rovněž konstatoval, že řízení o svěřením rodičovské pravomoci, včetně výkonu rozhodnutí vynesenoého na jejím konci vyžaduje především rychlost, neboť běh času může mít nepříznivé následky na vztah rodič-dítě. V projednávaném případě navíc stěžovatelka uplatnila své právo návrhem na vydání předběžného opatření. V této souvislosti odkázal na čl. 11 Haagské úmluvy, který vyžaduje rozhodnout o navrácení dítěte v šesti týdenní lhůtě. Mezi jednotlivými pokusy o výkon rozhodnutí však byly způsobeny nepřiměřené průtahy, bez jakýchkoli objektivních příčin bránících jej provést. ESLP své úvahy uzavřel s tím, že nemůže hodnotit, zda vnitrostátní právní řád disponuje možností vůči rodiči - únosci přijmout účinné sankce. Každé členské zemi totiž přísluší, aby se postaral o naplnění pozitivních povinností zřízením dostatečného mechanismu, který takový výkon rozhodnutí zabezpečí.

Závěrem ESLP konstatoval, že v daném případě opatření přijatá rumunskými orgány nebyla adekvátní, celková délka řízení byla nepřiměřená a rovněž nebyl zajištěn kontakt s dítětem během výkonu rozhodnutí. S ohledem na uvedené deklaroval porušení čl. 8 EÚLP.

K věci byla vydána dvě odlišná stanoviska,¹⁶³ za zmínku stojí na tomto místě uvést některé z postřehů soudce Maruste, který ve svém odlišném stanovisku upozorňuje především na fakt, že by měl být hlavní důraz kladen na zájem dítěte, když v něm uvádí, že je zapotřebí, aby prospěch z čl. 8 měly i děti. Jeho argument spočívá v tom, že dětem, jež jsou dostatečně psychicky vyspělé, má být dán prostor pro vyjádření, s kterým ze separovaných rodičů by si přály žít. Ve vztahu k danému případu

¹⁶² Rozhodnutí ESLP ze dne 24. září, stížnost č. 16424/90. McMichael proti Spojenému království.

¹⁶³ Ve druhém odlišném stanovisku se soudkyně Diculescu-Sova zabývá použitím čl. 41 EÚLP v předmětném rozsudku. Soudkyně připomněla, že matka vyslovila souhlas s dohodou, že obě nezletilé děti budou svěřeny do péče otci. Od roku 1989 do roku 1994 nebyl kontakt s dcerami z její strany častý a její dcery s ní odmítaly žít, což pro rumunské orgány znamenalo velkou obtíž – postupovat v souladu s čl. 8 EÚLP.

konstatoval, že děti si přály žít se svým otcem a toto jejich přání bylo ignorováno. Vyslovil názor, že nemělo být přihlíženo k soudnímu rozhodnutí, které přiřklo péči o děti matce, neboť tím nebyla respektována vůle obou dětí. Zařazení procesních aspektů případů – procesní průtahy a ostatní zdržení, k nimž v průběhu řízení došlo, ustanovení čl. 8, vnímá jako nesprávné a chápe jej jako oblast zájmu čl. 6 – práva na spravedlivý proces.

5.1.4.2. Sylvester proti Rakousku

Rozhodnout o navrácení dítěte a výkon tohoto rozhodnutí je ve smyslu Haagské úmluvy zapotřebí uskutečnit, jak již zde bylo mnohokrát zmíněno, co nejrychleji. Státy při výkonu těchto rozhodnutí nemohou rezignovat na skutečnost, že rodič-únosce nejrůznějšími obstrukcemi brání výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte a měly by i přes tato úskalí postupovat co nejefektivněji a učinit všechna nezbytná opatření k zajištění návratu dítěte.

V posuzovaném případě – Sylvester proti Rakousku¹⁶⁴ podal otec a v jeho zastoupení jeho dcera k ESLP stížnost pro porušení čl. 8 a 6 EÚLP.

Stěžovatel, státní příslušník USA se v dubnu 1994 oženil s rakouskou státní příslušnicí. Druhá stěžovatelka, státní příslušnice USA a Rakouska žila se svými rodiči v Michiganu do doby, než s ní matka dne 30. října 1995 odjela do Rakouska bez souhlasu stěžovatele.

Následně dne 3. října 1995 požádal stěžovatel s ohledem na Haagskou úmluvu rakouské orgány o nařízení návratu druhé stěžovatelky. Dne 3. listopadu 1995 podala matka žádost k Okresnímu soudu v Gratzu o svěření stěžovatelky do výhradní péče. Okresní soud rozhodl dne 20. prosince 1995 o navrácení nezletilé dcery do USA. Soud první instance ve svém rozhodnutí nepřihlédl k tvrzení matky, že návrat dítěte by způsobil vážné riziko újmy ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy. Soud uvedl, že návratu dítěte nemůže bránit skutečnost, že matka je pro malé dítě nejdůležitější osobou a že by její návrat mohl způsobit trauma. Takový výklad čl. 13 Haagské úmluvy by byl dle názoru tohoto Okresního soudu zcela nelogický, neboť by ve svém důsledku znamenal,

¹⁶⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 24. července 2003, stížnost č. 36812/97 a 40104/98. Sylvester proti Rakousku.

že by matky malých dětí snadno mohly obcházet účel Haagské úmluvy. Odvolání matky bylo dne 19. ledna 1996 Krajským soudem v Gratzu odmítnuto a dne 27. února 1996 zamítnuto Nejvyšším soudem rovněž její dovolání. Řízení o vydání rozhodnutí o navrácení dítěte trvalo tedy poměrně krátkou dobu, tj. 4 měsíce. Komplikace při navrácení nastaly až v následném vykonávacím řízení.

Dne 27. února 1996 podal stěžovatel žádost o výkon rozhodnutí o návratu ze dne 20. prosince 1995. Ve stejné době podal rovněž žádost o rozvod manželství a úpravu poměrů k nezletilému dítěti po dobu po rozvodu. Rozhodnutím soudu v Oaklandu ze dne 16. dubna 1996 bylo manželství rozvedeno a výhradní péče o nezletilou svěřena otci. Výkon rozhodnutí byl ovšem soudně nařízen až 7. května 1996. První pokus o výkon rozhodnutí proběhl dne 10. května téhož roku, dítě však nebylo na místě výkonu nalezeno. Následně se únoskyně proti nařízení výkonu rozhodnutí odvolala a jeho výkon byl 29. srpna 1996 Krajským soudem zrušen. Dne 15. října 1996 rozhodl v konečné instanci Nejvyšší soud o zamítnutí odvolání stěžovatele a odložil výkon příkazu ze dne 8. května 1996. Nejvyšší soud zejména poukázal na skutečnost, že v případě, že je únosce dítěte jeho nejdůležitější osobou a odmítne se s ním vrátit, může dítěti hrozit vážná újma. Samotný čl. 13 Haagské úmluvy stanoví, že blaho dítěte je nadřazeno jejímu účelu, kterým je zabránit únosu dítěte. V daném případě se jednalo o dvouleté děvče, které v důsledku matčina únosu otec rok neviděl a to si na něj nepamatovalo a rovněž bylo silně fixováno na svou matku.

Celá věc se následně vrátila před soud první instance za účelem přezkumu podmínek. Dne 29. dubna 1997 Okresní soud zamítl žádost stěžovatele o výkon příkazu k návratu. Toto rozhodnutí se opíralo o znalecký posudek psychického stavu nezletilé. V dalších instancích bylo rozhodnutí ze dne 29. dubna 1997 potvrzeno.

ESLP ve své argumentaci odkázal na podobnost s výše uvedeným případem Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, v němž konstatoval, že pozitivní závazky uložené čl. 8 smluvním státům v záležitostech opětovného setkání rodiče s dítětem musí být interpretovány ve smyslu Haagské úmluvy. Členské státy tak mají zejména povinnost učinit veškerá vhodná opatření, aby byl zajištěn kontakt rodiče s dítětem. Zmíněný závazek však není absolutní, neboť v případě, že se již dítě sžilo se svým novým prostředím, není možné takové setkání uskutečnit bezprostředně. Na členských státech spočívá, aby zajistily přijetí přípravných opatření, např. rodinné terapie.

V případech mezinárodních únosů dětí hraje největší roli běh času. Pokud nebude rozhodnutí o navrácení dítěte včas vykonáno, ztrácí na své váze. Jestliže tak od vydání rozhodnutí uplyne příliš dlouhá doba, může dojít k tomu, že se změní relevantní skutečnosti, které k vydání tohoto rozhodnutí vedly a tudíž k ospravedlnění příkaz k návratu nevykonat. Dojde-li ke změně relevantních skutečností, jejichž následkem bude rozhodnutí o navrácení již nevykonat, je nezbytné, aby takové nové rozhodnutí bylo soudy členských států řádně odůvodněno. V reakci na právě uvedené poukázal ESLP na skutečnost, že v daném případě rozhodnutí Krajského soudu ze dne 29. srpna 1996 a ani rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. října 1996 nezmiňují změnu okolností, proč nebyl příkaz k návratu nezletilé nakonec vykonán. I přesto, že Nejvyšší soud argumentoval ve prospěch rozhodnutí o nenavrácení dítěte rovněž pochybením ze strany soudů nižších stupňů, které se podrobněji nezabývaly možnou psychickou újmou nezletilé v případě jejího návratu s ohledem na sexuální chování stěžovatele, ESLP se v tomto případě zabýval především otázkou průtahů ve vykonávací fázi rozhodnutí o navrácení. I přesto, že v případě Sylvester proti Rakousku bylo obecnými soudy rozhodnuto o navrácení nezletilé do USA velice rychle, ESLP konstatoval, že ve vykonávacím řízení soudy značně pochybily. Nevysvětlitelné průtahy započaly předáním spisu od Nejvyššího soudu k soudu okresnímu, které trvalo dva měsíce. Přitom v souladu s čl. 11 Haagské úmluvy může být jakákoli nečinnost delší než šest týdnů důvodem pro podání žádosti o odůvodnění těchto průtahů. V této souvislosti ESLP zopakoval, že právo na respektování rodinného života vyžaduje, aby nebyly budoucí vztahy mezi rodičem a dítětem ovlivněny pouhým plynutím času. I když tedy matka bránila svým obstrukčním jednáním výkonu rozhodnutí o navrácení své dcery zpět do USA, hlavní podíl na zásahu do práva na rodinný život spatřuje ESLP v pochybení státních orgánů, které nezajistily výkon rozhodnutí.

K argumentu rakouské strany, že bylo povinností právního zástupce stěžovatele, aby podnikl nezbytné kroky k zajištění výkonu rozhodnutí, se ESLP odkazuje na rozhodnutí Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.¹⁶⁵ Již v tomto rozhodnutí shledal, že stěžovatelovo opomenutí nemůže státní orgány zbavit jejich závazku vykonat rozhodnutí, neboť disponují veřejnou mocí.

Vzhledem k tomu, že ESLP neshledal za dostatečná opatření k výkonu

¹⁶⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku.

rozhodnutí o navrácení, konstatoval porušení čl. 8 EÚLP. Ve vztahu k čl. 6 EÚLP vyložil, že rozdíl těmito ustanoveními spočívá v tom, že zatímco čl. 6 EÚLP garantuje procesní záruky, čl. 8 EÚLP sleduje zajištění práva na respektování rodinného života. V daném případě ESLP konstatoval, že nerespektování rodinného života stěžovatele vyplývající z konečného příkazu k návratu je jádrem podané stížnosti. Vzhledem k tomu, že čl. 8 se zaměřuje na nevykonání konečného příkazu soudu, nepovažoval tedy za nezbytné zabývat se otázkou porušení čl. 6 EÚLP.

5. 2. Mezinárodní únosy dětí z pohledu vybrané judikatury Soudního dvora EU

Uzavírání tzv. smíšených manželství nebo partnerství mezi občany dvou členských států EU nepředstavuje v dnešní době žádnou výjimku. V případě, že dojde k rozpadu takového partnerského vztahu, jeden z partnerů se může rozhodnout k návratu do své vlasti. To samo o sobě nepředstavuje nic zvláštního. Problém ovšem může nastat v okamžiku, kdy z tohoto svazku vzejde dítě, protože rodič, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče, může zvolit jako krajní řešení únos tohoto dítěte, a to nejčastěji do země svého původu. Protiprávní přenos dítěte představuje zásah do práva na respektování rodinného života rodiče-neúnosce a uneseného dítěte.¹⁶⁶

V případech mezinárodních únosů dětí je nejprve nezbytné pokusit se o smírné vyřešení sporu. Podstatou smířčího řízení je přimět strany sporu – rodiče dítěte, aby pomocí zprostředkovatele našly pro ně přijatelné řešení. Na úrovni EU je uvedené hlavním úkolem zprostředkovatele Evropského parlamentu pro případy mezinárodních únosů dětí jejich rodiči, který zajišťuje, aby byly co nejlepším způsobem naplněny zájmy uneseného dítěte. Výhodou smířčího řízení je jeho nesporně rychlejší průběh a menší finanční náročnost oproti soudnímu řízení. Dohoda dosažená rodiči v průběhu

¹⁶⁶<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=154&pageRank=2&language=C> S (citováno 1. září 2011).

smírčího řízení může být předložena příslušnému soudu, který schválí její podmínky soudním příkazem, který bude vykonatelný v ostatních členských zemích EU.¹⁶⁷

Právní úpravu mezinárodních únosů dětí na úrovni EU zakotvuje Nařízení Brusel II. bis, které má v souladu s čl. 60 uvedeného nařízení ve vztazích mezi členskými státy EU, vyjma Dánska, přednost před použitím Haagské úmluvy.¹⁶⁸ Zmíněné nařízení zavádí systém, podle kterého v případě, že soud členského státu, kde se unesené dítě nachází, vydá rozhodnutí bránící návratu dítěte, má soud místa obvyklého bydliště dítěte vždy poslední slovo ohledně nařízení navrácení dítěte rozhodnutím, které je bez dalšího vykonatelné a nelze je v ostatních členských státech napadnout opravnými prostředky.¹⁶⁹

Tématem mezinárodních únosů dětí se SDEU ve své rozhodovací činnosti věnuje z pohledu žádostí o rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se výkladu nařízení Brusel II. bis. Na vybraných rozhodnutích SDEU se na následujících řádcích pokusím ukázat, že se rozhodovací činnost SDEU v oblasti mezinárodních únosů dětí zcela zřejmě inspirovala judikaturou ESLP.

5. 2. 1. Rozhodnutí J. McB. proti L. E.

V rámci sporu mezi J. McB. a L. E. o navrácení dětí, které se společně se svou matkou nachází v Anglii, do Irsku byla předkládajícím soudem k SDEU předložena žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

Z původního řízení vyplynulo, že žalobce J. McB., irský státní příslušník a žalovaná L. E., britská státní příslušnice, spolu žili po dobu více než deset let v Anglii, Austrálii, Severním Irsku a od listopadu 2008 v Irsku. Ze společného soužití se narodily tři děti. Na počátku roku 2009 se matka, která tvrdila, že byla ze strany svého partnera

¹⁶⁷ <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=154&language=CS> (citováno 5. října 2011). Post zprostředkovatele Evropského parlamentu pro případy mezinárodních únosů dětí jejich rodiči byl vytvořen v roce 1987 na základě iniciativy Lorda Plumba s cílem pomoci dětem z mezinárodních manželství, jež se rozpadla, v případě, že byly uneseny jedním z rodičů. V roce 2009 byla do funkce zprostředkovatelky EP jmenována Roberta Angellilli, a navázala tak na Marii-Claude Vayssadeovou (1987–1994), Mary Banottiovou (1995–2004) a Evelyne Gebhardtovou (2004–2009), které ji v této funkci předcházely.

¹⁶⁸ Vondráčková, P., Kloub, J. Mezinárodní únosy dětí, II. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44> (citováno 5. března 2011), str. 22.

¹⁶⁹ Názor generálního advokáta Yvese Bota ze dne 7. prosince 2011 ve věci C-491/10 PPU. Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz.

terčem agrese, několikrát spolu s dětmi uchýlila do azylového domu. V dubnu 2009 se následně oba manželé usmířili a rozhodli se, že dne 10. října 2009 uzavřou manželství, k tomu však nedošlo, neboť matka se znovu uchýlila do azylového domu.

Dne 15. července 2009 podal otec u irského Okresního soudu žádost o svěřeni svých dětí do péče. Jelikož však irský právní řád vyžaduje k zahájení řízení o svěřeni dítěte do péče doručení žádosti o svěřeni dítěte do péče druhé straně, v tomto případě matce a ta i s dětmi dne 25. července 2009 odcestovala do Anglie, nemohla jí být předmětná žaloba doručena a nemohlo tudíž dojít rovněž k zahájení soudního řízení ve věci péče o nezletilé. Poté co otec tuto skutečnost zjistil, rozhodl se iniciovat řízení o navráceni svých dětí na základě Haagské úmluvy a nařízení Brusel II. bis u příslušného soudu ve Spojeném království (High Court of Justice). Usnesením ze dne 20. listopadu 2009 požádal tento soud otce v souladu s článkem 15 Haagské úmluvy o rozhodnutí nebo zjištění, že přemístění dětí z Irska bylo protiprávní ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy.

Dne 22. prosince 2009 se J. McB. obrátil na příslušný irský soud (High Court) s požadavkem na vydání rozhodnutí o tom, že přemístění jeho tří dětí dne 25. července 2009 bylo protiprávní a o určení dětí do své péče. Rozsudkem ze dne 28. dubna 2010 soud žalobu otce zamítl, neboť dle jeho názoru otec neměl žádné právo péče vůči dětem ke dni jejich přemístění, a proto jejich přenos nemohl být shledán protiprávním ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy. Toto rozhodnutí otec napadl opravným prostředkem. Příslušný soud v Irsku (Supreme Court) se rozhodl soudní řízení přerušit, neboť se domníval, že nařízení Brusel II. bis ani čl. 7 LZP EU neimplikují, že biologický otec dítěte musí být automaticky považován za osobu, která má právo péče o dítě, v případě, že nedisponuje soudním rozhodnutím, které by takové právo přiznávalo. Z uvedených důvodů se irský soud (Supreme Court) rozhodl obrátit na SDEU s předběžnou otázkou, která sleduje, zda nařízení Brusel II. bis musí být interpretováno v tom smyslu, že členský stát nesmí podmiňovat nabytí rodičovských práv otce, který není manželem matky dětí předchozím soudním rozhodnutím o právu péče o dítě ve smyslu čl. 2 odst. 11 nařízení Brusel II. bis.

Po zjištění všech relevantních skutečností SDEU konstatoval, že nedošlo k porušení čl. 7 LZP EU, neboť v konkrétním případě výhradní právo péče o děti náleželo matce a otec v okamžiku přenosu dětí žádným právem péče o děti

nedisponoval. V této souvislosti SDEU zdůraznil, že biologickému otci musí být vždy dáno právo obrátit se na příslušný vnitrostátní soud a požádat o přiznání práva péče o dítě. Definicí práva péče o dítě vymezuje čl. 2 odst. 9 nařízení Brusel II. bis jako: „*práva a povinnosti týkající se péče osoby o dítě, zejména určit místo bydliště dítěte.*“ Přemístění dítěte je dle ustanovení čl. 2 odst. 11 písm. a) nařízení Brusel II. bis považováno za protiprávní, pokud je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před protiprávním přemístěním nebo zadržením. Z toho plyne, že nařízení Brusel II. bis nestanoví, kdo je osobou, která má mít právo péče o dítě, ale ohledně nositele práva péče odkazuje na právo členského státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením.

SDEU uzavřel svou argumentaci tím, že protiprávnost přemístění dítěte dle nařízení Brusel II. bis závisí výhradně na existenci práva péče o dítě, které bylo přiznáno vnitrostátní právní úpravou. Skutečností, že biologický otec není na rozdíl od matky automaticky nositelem práva péče o dítě ve smyslu čl. 2 nařízení Brusel II. bis, není porušeno právo na soukromý a rodinný život ve smyslu čl. 7 LZP EU.

5. 2. 2. Rozhodnutí Doris Povse proti Mauru Alpagovi

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla předložena v rámci sporu mezi Doris Povse proti Mauru Alpagovi ohledně navrácení dcery Sofie, která se společně se svou matkou nachází v Rakousku, do Itálie.

Ze spisového materiálu předloženého SDEU plyne, že pár žil společně s dítětem do konce ledna 2008 ve Vittorio Veneto v Itálii. Rodiče měli v souladu s čl. 317a italského občanského zákoníku (Codice civile) společné právo o dítě pečovat. Na konci ledna 2008 se pár rozešel a matka i s dcerou opustila společné bydliště. I když příslušný italský soud (il Tribunale per i Minorenni di Venezia) vydal na návrh otce předběžné opatření ze dne 8. února 2008, kterým matce zakázal společně s dítětem opustit zemi, matka tento zákaz nerespektovala a odjela i s dcerou do Rakouska. Poté co se otec dozvěděl o tom, že jeho dcera byla odvezena z Itálie, obrátil se na příslušný soud v Rakousku (Bezirksgericht Leoben) s požadavkem na navrácení dcery na základě čl.

12 Haagské úmluvy do Itálie.

Následně dne 23. května 2008 zrušil italský soud (il Tribunale per i Minorenni di Venezia) rozhodnutí ze dne 8. února 2008, kterým bylo matce zakázáno opustit společně s dcerou italské území. Dítě prozatímně svěřil do péče obou rodičů a stanovil, že do doby než vydá konečné rozhodnutí ve věci, může dítě zůstat společně se svou matkou v Rakousku a otci vymezil návštěvní právo. Soud si dále od sociálního pracovníka vyžádal znalecký posudek, z něhož vyplývá, že matka otci umožňovala návštěvy jen nedostatečně k tomu, aby mohl být důkladně posouzen vztah dítěte k jeho otci.

Dne 3. července 2008 příslušný rakouský soud (Bezirksgericht Leoben) návrh otce na navrácení jeho dcery do Itálie zamítl. Rozhodnutím ze dne 1. září 2008 bylo rozhodnutí o nenavrácení rakouským soudem vyššího stupně (Landesgericht Leoben) zrušeno pro procesní vadu, neboť otec nebyl vyslechnut v souladu s čl. 11 odst. 5 nařízení Brusel II. bis. Poté však byl návrh otce rakouským soudem první instance (Bezirksgericht) znovu zamítnut, opíraje se o rozhodnutí italského soudu (il Tribunale per i Minorenni di Venezia) ze dne 23. května 2008, které umožnilo matce do vydání konečného rozhodnutí zůstat s dcerou v Rakousku. Rozhodnutí dítě nenavrátit potvrdil rakouský soud druhého stupně (Landesgericht Leoben), který upozornil na vážné nebezpečí psychické újmy dítěte v případě jeho navrácení. Poté Doris Povse požádala příslušný rakouský soud (Bezirksgericht) o svěření dítěte do péče. Tento soud, aniž by dal možnost otci se vyjádřit, se dne 26. května 2009 prohlásil za příslušný na základě čl. 15 odst. 5 nařízení Brusel II. bis a požádal italský soud příslušný ve věci (il Tribunale per i Minorenni di Venezia), aby se své příslušnosti vzdal. Mezitím se Mauro Alpago se svým návrhem na navrácení dcery do Itálie obrátil na příslušný italský soud (il Tribunale per i Minorenni di Venezia), který dne 10. července 2009 potvrdil svou příslušnost. Tímto rozhodnutím zároveň italský soud nařídil okamžité navrácení dítěte do Itálie.

Dne 25. srpna 2009 vydal příslušný rakouský soud (Bezirksgericht Judenburg) usnesení, kterým bylo dítě prozatímně svěřeno do péče matky. Toto usnesení bylo otci zasláno bez poučení o tom, že může jeho přijetí odmítnout a rovněž neobsahovalo překlad z německého jazyka. Dne 23. září 2009 nabylo usnesení právní moci a stalo se dle rakouského práva vykonatelným. Po uvedených soudních peripetiích se přeci jen

otci podařilo rakouské soudy přesvědčit a získat rozhodnutí rakouského odvolacího orgánu (Landesgericht Leoben) o navrácení jeho dítěte.

Proti rozhodnutí o navrácení dítěte podala matka návrh na obnovu řízení k rakouskému soudu (Oberster Gerichtshof), který položil SDEU pět předběžných otázek.

První předběžnou otázkou se předkládající soud dotázal, zda je čl. 10 písm. b) bod iv) nařízení Brusel II. bis potřeba vykládat v tom smyslu, že předběžné opatření musí být považováno za rozhodnutí o právu péče o dítě. Na tuto otázku SDEU odpověděl, že rozhodnutím o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte ve smyslu čl. 10 písm. b) bod iv) nařízení Brusel II. bis může být pouze pravomocné rozhodnutí. K tomu doplnil, že skutečnost, že je potřeba otázku péče o dítě v určité lhůtě nebo v závislosti na určitých okolnostech přezkoumat, nezabývá toto rozhodnutí konečné povahy. V daném případě bylo předběžné opatření vydáno příslušným italským soudem (il Tribunale per i Minorenni di Venezia) a následně bylo tímž soudem rozhodnutím ze dne 23. května 2008 zrušeno a péče o dítě byla prozatímně svěřena oběma rodičům. Do konečného rozhodnutí bylo stanoveno, že dítě může zůstat s matkou v Rakousku a otci bylo vymezeno návštěvní právo. S ohledem na uvedené je zřejmé, že toto rozhodnutí kvalifikovaly jak italský soud (il Tribunale per i Minorenni di Venezia) tak rovněž předkládající soud jako prozatímní.

Ve vztahu k této předběžné otázce SDEU uzavřel, že čl. 10 písm. b) bod iv) nařízení Brusel II. bis musí být vykládán restriktivně, tj. že předběžné opatření není rozhodnutím o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte ve smyslu tohoto ustanovení. K přechodu příslušnosti na rakouský soud nemohlo dojít.

Druhou předběžnou otázkou se SDEU dotázal na výklad čl. 11 odst. 8 nařízení Brusel II. bis, zda musí být interpretován v tom smyslu, že rozhodnutí soudního orgánu obvyklého bydliště dítěte, kterým byl nařízen návrat, spadá pod zmíněné ustanovení, i když mu nepředchází konečné rozhodnutí upravující právo péče o dítě. SDEU konstatoval, že požadavek rychlosti, kterou čl. 11 odst. 8 nařízení Brusel II. bis sleduje a prioritou příslušnosti země obvyklého bydliště dítěte by byly jen obtížně slučitelné s výkladem, podle kterého by rozhodnutí o navrácení dítěte muselo předcházet konečné rozhodnutí o právu péče, neboť takový výklad by příslušný orgán nutil k přijetí rozhodnutí o právu péče, aniž by měl za tímto účelem veškeré informace a veškeré

relevantní důkazy a čas potřebný k jejich objektivnímu a uvážlivému posouzení. Ve vztahu k této otázce se SDEU rovněž zabýval ustanovením čl. 60 nařízení Brusel II. bis, které je ve vztazích mezi členskými státy EU, vyjma Dánska, aplikováno před Haagskou úmluvou přednostně. K tomu je zapotřebí zdůraznit, že pokud bylo na základě ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy rozhodnuto o nenavrácení dítěte, příslušný soud obvyklého bydliště dítěte musí před přijetím rozhodnutí o navrácení dítěte dle nařízení Brusel II. bis vzít v úvahu všechny důvody a důkazy, které vedly k rozhodnutí o nenavrácení dítěte ve smyslu Haagské úmluvy. Na třetí předběžnou otázku nepovažoval SDEU vzhledem k odpovědím na předchozí dvě předběžné otázky již odpovídat.

Čtvrtou předběžnou otázkou se předkládající soud dotázal, zda je třeba čl. 47 odst. 2 druhý pododstavec nařízení Brusel II. bis vykládat v tom smyslu, že pokud členský stát výkonu vydá rozhodnutí upravující péči o dítě, bude toto rozhodnutí bránit výkonu dříve vydaného osvědčeného rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte. Ve vztahu k této předběžné otázce SDEU uvedl, že neslučitelnost osvědčeného rozhodnutí s později vykonatelným rozhodnutím ve smyslu čl. 47 odst. 2 druhého pododstavce nařízení Brusel II. bis může hrát roli, jen pokud je takové rozhodnutí vydáno příslušným soudem členského státu obvyklého bydliště dítěte. Prozatímním rozhodnutím o právu péče o dítě vydaným členským státem, kam bylo dítě uneseno tak nelze bránit výkonu osvědčeného rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte, které bylo vydáno soudem členského státu původu dříve.

Poslední otázku předkládající soud směřoval na zjištění, zda je možné v důsledku změny okolností, které by mohly ohrozit zájem dítěte odmítnout výkon osvědčeného rozhodnutí. Ve vztahu k této otázce SDEU konstatoval, že změnu okolností, která by mohla ohrozit nejlepší zájem dítěte, je třeba namítat před příslušným soudem členského státu obvyklého bydliště dítěte. Na tento soud je třeba se obrátit rovněž s případným návrhem na odklad výkonu jeho rozhodnutí.

5. 2. 3. Rozhodnutí Josebou Andoni Aguirre Zarragou proti Simone Pelz

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla předložena v rámci sporu mezi J. A. Aguirre Zarragou a S. Pelz ohledně navrácení jejich dcery Andrey, která se nachází společně se svou matkou v Německu, do Španělska.

J. A. Aguirre Zarraga, španělský státní příslušník a Simone Pelz, německá státní příslušnice uzavřeli manželství, z něhož se v roce 2000 narodila dcera Andrea. Poté, co se vzájemné vztahy mezi manžely zhoršily, požádali oba manželé o rozvod a každý z nich usiloval o svěření dcery do své péče. Rozhodnutím ze dne 12. května 2008 bylo prvostupňovým soudem svěřeno dítě do péče otci a matce bylo vymezeno návštěvní právo. V červnu 2008 se Simone Pelz přestěhovala do Německa. Po prázdninách, které strávila Andrea u matky, se již do Španělska nevrátila. V reakci na to vydal příslušný soud první instance předběžné opatření, kterým zakázal, aby dcera ve společnosti matky nebo jakékoli osoby, která je v příbuzenském vztahu s matkou opustila španělské území. Týmž rozhodnutím rovněž přerušil až do vynesení konečného rozhodnutí matčino právo na styk s dítětem.

V rámci řízení o stanovení péče o dítě v srpnu 2009 požádal příslušný prvostupňový soud o vypracování znaleckého posudku a provedení osobního výslechu dítěte. K tomuto výslechu se Andrea nedostavila, neboť podle předkládajícího soudu španělský soud nevyhověl žádosti o zaručení volného opuštění španělského. Uvedený soud nevyhověl, ani návrhu Simone Pelz, aby provedl výslech dcery prostřednictvím videokonference. Rozhodnutím ze dne 16. prosince 2009 svěřil soud Andreu do výhradní péče otci. Matka se následně proti tomuto rozhodnutí odvolala a požadovala zejména, aby byla Andrea vyslechnuta. To bylo odvolacím soudem zamítnuto.

Mezitím otec podal návrh na navrácení své dcery zpět do Španělska. Tomuto návrhu příslušný německý Okresní soud vyhověl rozhodnutím ze dne 30. ledna 2009. Toto rozhodnutí bylo následně zrušeno německým Vrchním soudem (Celle), který zamítl návrh otce na navrácení dítěte, neboť shledal, že na základě provedeného výslechu dítěte, vplynulo, že Andrea trvale nesouhlasí se svým navrácením.

Před německými soudy bylo rovněž zahájeno řízení na základě osvědčení vydaného dne 5. února 2010 podle čl. 42 nařízení Brusel II. bis na základě rozhodnutí španělského soudu ze dne 16. prosince 2009 o rozvodu manželství a výchově nezletilé

Andrey. Rozhodnutím ze dne 28. dubna 2010 příslušný německý soud shledal, že předmětné rozhodnutí trpí závažnými procesními vadami, neboť k výslechu k výslechu nezletilé Andrey nedošlo. Na základě této skutečnosti jej odmítl vykonat. Proti tomu brojil otec, který žádal, aby byl tento rozsudek zrušen a bylo vykonáno rozhodnutí ze dne 16. prosince 2009. Za těchto okolností se příslušný německý soud (Oberlandesgericht Celle) rozhodl řízení přerušit do zodpovězení předběžných otázek SDEU.

Podstatou předložených předběžných otázek, které se SDEU rozhodl přezkoumat společně, je, zda příslušný soud členského státu, kde se dítě nachází může bránit výkonu rozhodnutí, kterým bylo nařízeno jeho navrácení, jestliže členský stát obvyklého bydliště dítěte nepravdivě prohlásil, že dítě bylo vyslechnuto, ačkoli k výslechu dítěte nedošlo, a to v rozporu s uvedeným čl. 42 vykládaným v souladu s čl. 24 LZP EU.

SDEU ve vztahu k těmto předběžným otázkám nejprve upozornil, že s ohledem na čl. 42 odst. 2 první pododstavec nařízení Brusel II. bis, soud členského státu je oprávněn vydat osvědčení uvedené v odst. 1 zmíněného článku, pouze za předpokladu, že dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, nedošel-li k závěru, že jeho výslech by byl nevhodný s přihlédnutím k jeho věku nebo stupni psychické vyzrálosti a pokud strany dostaly příležitost být vyslechnuty a při vydání svého rozhodnutí přihlédl k důvodům a důkazům, na jejichž základě bylo vydáno rozhodnutí podle čl. 13 Haagské úmluvy. K uvedenému doplňuje, že z čl. 24 LZP EU, jakož i z čl. 42 odst. 2 první pododstavec písm. a) nařízení Brusel II. bis vyplývá, že neodkazují na výslech dítěte jako takový, nýbrž na příležitost být vyslechnuto. Přesto, že čl. 24 LZP EU a čl. 42 odst. 2 první pododstavec písm. a) nařízení Brusel II. bis neukládají soudu členského státu obvyklého bydliště dítěte absolutní povinnost dítě vždy vyslechnout, tato skutečnost nemění nic na tom, že pokud se již soud rozhodl dítě vyslechnout, musí přijmout veškerá vhodná opatření k provedení výslechu, aby dítěti byla zaručena skutečná příležitost se vyjádřit.

I když v daném případě členský stát obvyklého bydliště výslech dítěte neprovedl a v osvědčení nepravdivě uvedl, že tak učinil, přezkum legality uvedeného rozhodnutí s ohledem na požadavky uložené zejména čl. 24 LZP EU a čl. 42 nařízení Brusel II. bis přísluší pouze vnitrostátním soudům členského státu obvyklého bydliště dítěte. Závěrem SDEU shrnul, že členský stát je povinen osvědčené rozhodnutí vykonat,

i když má o jeho výkonu pochybnosti. Přezkoumat rozhodnutí je oprávněn pouze soud obvyklého bydliště dítěte, tj. v daném případě Španělsko.

4. 2. 4. Hodnocení

V rozhodnutí o předběžné otázce v rámci sporu mezi J. McB. proti L. E., SDEU neshledal zásah do rodinného života žalobce v původním řízení, neboť došel k závěru, že otec nedisponoval právem péče o dítě v okamžiku, kdy došlo k přemístění dětí do Anglie. S odkazem na judikaturu ESLP, SDEU uvedl, že právo EU nebrání tomu, aby pro účely čl. 2 odst. 11 nařízení Brusel II. bis bylo členským státem požadováno, aby otec dítěte nesezdaný s matkou dítěte získal od příslušného soudu rozsudek o přiznání práva péče o dotčené dítě, aby tak mohl být považován za osobu, které je přiznáno právo péče o dítě ve smyslu čl. 2 odst. 11 uvedeného nařízení, tj. že v popisovaném případě není tento požadavek v rozporu s LZP EU.

Domnívám se, že v posuzovaném případě je otázkou na zamyšlení, zda se jednalo o meritorně správné rozhodnutí, neboť získání dokladu o tom, že mu náleží péče o dítě, bylo v daném případě velmi problematické. Otec se snažil získat rozhodnutí přiznávajícího jeho péči o děti před příslušným irským soudem již před tím, než došlo k přemístění jeho dětí. Jelikož však dle irského práva je možné řízení o úpravě péče o nezletilé zahájit až po doručení žaloby, která matce nebyla doručena, otci bylo znemožněno takové rozhodnutí získat. Podle mého názoru byl otec vystaven bezvýhodné situaci, neboť získání takového rozhodnutí nebylo v tomto případě reálné. Příslušné orgány navíc nevyvinuly účinnou snahu k získání dokladu, kterým by otec mohl své právo péče o dítě prokázat.

Ve vztahu k pořadí druhému rozhodnutí – Doris Povse proti Mauru Alpagovi, které jsem si vybrala pro demonstraci rozhodovací činnosti SDEU v oblasti mezinárodních únosů dětí, hodnotím závěr učiněný SDEU, který konstatoval, že předběžné opatření není rovno rozhodnutí upravující péči o dítě, a proto nemohlo dojít ke změně příslušnosti, za správný. Podmínky změny příslušnosti by se dle mého názoru měly vykládat restriktivně, protože změna příslušnosti není žádoucí vzhledem k požadavku rychlosti řízení o navrácení dítěte, kdy plynutí času je jeden z nejdůležitějších aspektů naplnění účelu tohoto řízení.

Otázce výkonu rozhodnutí věnoval SDEU pozornost v případě J. A. Aguirre Zaraga proti S. Pelz. V daném případě se jednalo o nezletilou Andreu, která i když byla dostatečně psychicky vyspělá, aby byla schopná vyjádřit svůj názor k návratu, nebyla vyslechnuta. I když souhlasím s tím, že stát výkonu rozhodnutí není oprávněn přezkoumat rozhodnutí státu původu, měla by zde existovat možnost jak upozornit stát obvyklého bydliště dítěte na takovou závažnou procesní chybu, která brání výkonu rozhodnutí, aby před tím, než se k jeho výkonu přistoupí, byla napravena, neboť výkon takového rozhodnutí, v němž figuruje dítě, které nesouhlasí se svým návratem, by dítěti způsobil další traumatizující zážitky.

5. 3. Srovnání a budoucí vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU v oblasti mezinárodních únosů dětí

Jak již jsem zmínila v úvodu této kapitoly, judikatura SDEU nalezla nejen v oblasti mezinárodních únosů dětí svou inspiraci především v judikatuře ESLP (např. v případě J. McB. proti L. E.).

I když asi neexistuje právní úprava, kterou by bylo možné považovat za naprosto dokonalou a která by nevykazovala žádné interpretační problémy, nespátřuji ani v Haagské úmluvě ani v Nařízení Brusel II. bis výrazné nedostatky. Domnívám se, že ve složité problematice mezinárodních únosů dětí, kterou tato problematika bezpochyby je, by měly být prostředky práva využity až jako „*ultima ratio*“, tj. zasáhnout jako poslední krajní řešení. Nejprve je žádoucí pokusit se o smírné vyřešení situace mezi rodiči ohledně jejich společného dítěte. V případě, že tyto prostředky nepostačují, je zapotřebí řešit protiprávně nastolený stav výkonem rozhodnutí o navrácení dítěte. Často medializované případy mezinárodně unesených dětí veřejnosti ukazují, že přistoupit k výkonu rozhodnutí může pro dítě znamenat dost často drastický způsob, jak dítě navrátit. Pokud se navíc dítě fixuje na rodiče-únosce a ztratí vazbu na druhého rodiče, může být takový návrat pro dítě velmi emočně vypjatý. Vždy musí existovat nějaká hranice, kterou by již stát výkonu neměl překročit. K tomu je zapotřebí, aby vážil v souladu s principem proporcionality na jedné straně zájem rodiče-únosce a na straně druhé zájem uneseného dítěte, které sice bylo protiprávně přeneseno, ale v daném

případě může být jeho návrat nežádoucí. Na prvním místě by vždy měl stát zájem dítěte, a to i přesto, že jeho případné nenavrácení zasáhne do práva na respektování rodinného života poškozeného rodiče. Proto je v případech mezinárodních únosů dětí možná ještě více než v jiných odvětvích důležité klást důraz na prevenci, aby si dospělí lidé uvědomovali možná rizika tzv. mezinárodního svazku, aby znali dostatečně právní řád země, kde se s rodinou rozhodli žít, měli potřebné jazykové vybavení, aby v případě rozpadu tohoto svazku nevolili jako krajní řešení z obavy, že jim dítě nebude svěřeno do výchovy útěk i s dítětem do státu svého původu, kde doufají v získání příznivějšího rozhodnutí.

Ve vztahu k budoucímu vývoji judikatury ESLP a SDEU se nedomnívám, že by se judikatura těchto dvou soudních orgánů v oblasti mezinárodních únosů dětí nějak výrazně změnila. Ohledně výkladu pojmu rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP doufám v nadále v jeho širší pojmání judikaturou ESLP. Jakým způsobem se bude tento pojem vyvíjet, je nanejvýš zajímavé rovněž pro problematiku mezinárodních únosů dětí, např. vzhledem k různým modifikacím členů rodiny, kteří budou disponovat právem péče o dítě ve státě obvyklého bydliště dítěte, ale nikoli již podle úpravy státu, kam bylo dítě uneseno.

Závěr

Konflikty rozvádějícího nebo rozcházejícího páru ohledně osudu jejich společných dětí mohou pro tyto děti představovat traumatizující zážitek, který je může poznamenat na celý život. Pokud se bude jednat o smíšený pár, může se situace ještě více zkomplikovat, neboť jeden z rodičů, který nebude souhlasit s opatřeními státu přijatými ve vztahu k výchově dětí ve státě, kde rodina společně žila, se může uchýlit ke krajnímu řešení, kdy dítě přemístí do státu svého původu ve snaze získat od soudního orgánu tohoto státu opačné rozhodnutí.

Ve své rigorózní práci na téma „*Mezinárodní únosy dětí a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*“ jsem se nejprve zaměřila na vymezení klíčových pojmů – mezinárodní únos dítěte a jeho odlišení od bránění styku s dítětem. Pozornost byla věnována zejména výkladu pojmu rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP, který obsahuje negativní závazek států, tj. nezasahovat do práva na rodinný život, ale rovněž státům ukládá pozitivní povinnost, která spočívá v zajištění znovushledání rodiče–neúnosce s jeho dítětem, zajištění kontaktu s dítětem v průběhu řízení o navrácení dítěte a učinění všech dalších vhodných opatření k naplnění účelu dítě co nejrychleji navrátit a zabránit tak ztrátě vazby dítěte vůči poškozenému rodiči.

Jednoznačně nejpoužívanější mezinárodní nástroj při řešení mezinárodních únosů dětí představuje Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Její hlavní cíl spočívá v tom, aby protiprávně přemístěné nebo zadržené dítě bylo co nejrychleji navráceno do státu svého obvyklého bydliště.

Ve vztahu k Haagské úmluvě působí nejčastější aplikační problémy důvody, pro které lze rozhodnout o tom, že dítě nebude navráceno ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy. Výkladu čl. 13 Haagské úmluvy byla tudíž věnována pozornost i z hlediska rozhodovací činností vnitrostátních soudů.

V nálezu Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 440/200 Ústavní soud konstatoval pochybení obecných soudů, které opomněly vyslechnout nezletilou Karolínu, přestože byla dostatečně psychicky vyspělá, aby mohla názor ke svému návratu vyjádřit. Právo dítěte vyjádřit se v řízeních, která se jej dotýkají, je zakotveno již v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. České soudy v tomto případě nerespektovaly ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy, neboť ten ukládá státům povinnost dítě, pokud je dostatečně psychicky

vyspělé, vyslechnout. Z české judikatury lze dále vyvodit, že soudy nemůžou rodiči–únosci uložit návrat, tj. jako tak obecné soudy učinily v případě Santana, kdy matce–únoskyni nepřímo uložily, aby se s dítětem navrátila, nechce-li zapříčinit dítěti psychickou újmu. I přesto, že není možné zapomínat na fakt, že v otázce péče o dítě jsou oprávněné rozhodovat pouze soudní orgány státu obvyklého bydliště dítěte, v daném případě otec matku fyzicky napadal a i když to neznamená, že by své násilí v budoucnosti demonstroval i na synovi, dle mého názoru v takových případech musí soudy před tím než přistoupí k vydání rozhodnutí o návratu dítěte komunikovat s příslušnými orgány země obvyklého bydliště dítěte a vyjednat dítěti bezpečný návrat a pobyt v tomto státě po dobu, než bude vydáno meritorní rozhodnutí upravující právo péče o dítě.

Česká judikatura v oblasti mezinárodních únosů dětí do roku 2009, kdy byla novelou číslo 295/2008 Sb. včleněna do OSŘ mezi řízení nesporná ustanovení § 193a až 193e OSŘ, trpěla výraznými nedostatky, v důsledku nichž nebyla schopna dostatečně rychle reagovat na případy mezinárodně unesených dětí. Přestože tato novela přináší řadu pozitiv, např. zavádí výlučnou místní příslušnost soudů, nepovažuji tuto novelu za zcela zdařilou, neboť z ní není jasné, zda je řízení o navrácení dětí řízením sporným či nesporným. Zákon č. 295/2008 Sb. tuto úpravu zařadil mezi řízení nesporná. Naproti tomu v důvodové zprávě k zákonu č. 295/2008 zákonodárce vyjádřil vůli, aby toto řízení bylo považováno za řízení sporné s prvky řízení nesporného. Vyřešit problém, zda se jedná o řízení sporné či nesporné je však nezbytné pro určení zásady, kterou se řízení o navrácení dítěte bude řídit. Přikláním se k názoru právních odborníků, kteří považují toto řízení spíše za řízení sporné, doplněné o zvláštní prvky řízení nesporného. Ve prospěch toho, že se jedná spíše o řízení sporné, je nepochybně skutečnost, že v minulosti řízení o navrácení dětí, která se řídila zásadou vyšetřovací, trvala nepřiměřeně dlouhou dobu. Z ustanovení nové právní úpravy vyplývá, že řízení o navrácení dítěte je možné zahájit pouze na návrh. Pokud by se toto řízení řídilo zásadou vyšetřovací, soud by měl povinnost zajistit si veškeré důkazní prostředky pro vydání rozhodnutí z vlastní iniciativy, přičemž by nebyla omezena možnost účastníků řízení navrhopvat a předkládat důkazy, což by řízení značně zdržovalo. Řešením je zvolit postup podle § 120 odst. 3 OSŘ, který umožňuje soudu provést v řízeních sporných i jiné důkazy než účastníky navržené, jestliže je to potřebné pro řádné zjištění skutkového

stavu.

Významnou roli při interpretaci Haagské úmluvy hraje ESLP, který v rámci své judičiální činnosti v oblasti mezinárodních únosů dětí věnoval ESLP pozornost nejen snaze vydat včasné rozhodnutí o navrácení dítěte, důvodům rozhodnutí o nenavrácení dítěte podle čl. 13 Haagské úmluvy, délce trvání řízení o navrácení dítěte a trvání a způsobu výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte, ale rovněž i problematice zajištění kontaktu rodiče–neúnosce s dítětem v průběhu řízení o navrácení dítěte aj. Vzájemné styčné body mezi EÚLP, jejím čl. 8 EÚLP a Haagskou úmluvou jak již je výše uvedeno byly v oblasti mezinárodních únosů dětí deklarovány již mnohokrát. ESLP ve své judikatuře potvrdil, že povinností členských států EÚLP je vykládat čl. 8 EÚLP ve světle Haagské úmluvy, a to tím spíše, jedná-li se o signatářské země Haagské úmluvy. Způsobu, jakým mají být jednotlivá ustanovení haagské úmluvy vykládána, se ESLP ve své rozhodovací činnosti nedotýká. Zkoumá pouze, zda při jejím výkladu nedošlo k překročení prostoru pro uvážení ponechanému státům. ESLP se při interpretaci Haagské úmluvy zabýval především čl. 3 a 13 Haagské úmluvy. Ve vztahu k čl. 3 Haagské úmluvy, ESLP v rozhodnutí Monory proti Rumunsku a Maďarsku připomněl, že zda se v konkrétním případě bude jednat o protiprávní přemístění dítěte ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy, je zapotřebí řešit podle práva státu obvyklého bydliště dítěte.

Ve vztahu k čl. 13 Haagské úmluvy, ESLP v případě Paradis proti Německu uvedl, že soudy na území, kde se dítě nachází, mají jen omezenou míru úvahy pro rozhodnutí dítě nenavrátit, protože každý takový případ musí podrobit důkladnému zkoumání, tj. zda jsou zde dány důvody pro nenavrácení dítěte podle čl. 13 Haagské úmluvy. V této souvislosti ESLP připomněl, že i když má nejlepší zájem dítěte prvořadou důležitost při ochraně dětí, členské země Haagské úmluvy se při jejím uzavření zavázaly, že budou ctít její hlavní účel – dítě navrátit co nejrychleji do země jeho obvyklého bydliště. Tato povinnost nemůže být pochopitelně absolutní, a proto se mají děti chránit jen před škodlivými účinky protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte. Výkladu čl. 13 Haagské úmluvy se ESLP věnoval dále v případě Maummousseau proti Francii, v němž konstatoval, že o zásah o do práva na respektování rodinného života se nejedná v případě, že matce je garantováno navrátit se bezpečně do státu obvyklého bydliště. Jak již jsem vyjádřila ve vztahu k rozhodnutí NS ČR Santana, nemůže být rodiči povinnost navrátit se společně s dítětem uložena, ale

pokud se chce spolu s dítětem navrátit, musí mu to být umožněno. O porušení práva na rodinný život by se však jednalo v případě, že by rodiči-únosci bylo znemožněno dítě při jeho návratu doprovázet, např. kvůli hrozícímu trestnímu stíhání.

ESLP ve své judikatuře vztahující se k mezinárodním únosům dětí věnoval pozornost rovněž délce řízení o navrácení dítěte. Rozhodnutí o navrácení nebo nenavrácení dítěte není bohužel možné vydat vždy neprodleně, a to jak ze subjektivních příčin, tak i z objektivních důvodů. V rozhodnutí *MacReady* proti České republice ve vztahu k délce řízení ESLP vyjádřil názor, že řízení o navrácení dítěte, včetně předběžných opatření nebo výkonu rozhodnutí vydaných po jeho skončení, vyžadují bezodkladné vyřízení, neboť plynutí času může mít nedozírné následky pro vztahy mezi dítětem a tím z rodičů, který s ním v důsledku jeho protiprávního přenosu nežije. V dalším rozhodnutí *Maire* proti Portugalsku ESLP stanovil, že ani to, že se únoskyně s dítětem skrývala, i když to bezpochyby představovalo objektivní překážku, stát nezbavuje pozitivního závazku zjistit místo, kde je dítě ukryváno, aby mohlo být rozhodnuto v řízení o navrácení dítěte.

Průtahy v řízení o navrácení dítěte se mohou bohužel objevit i v jeho poslední fázi, tj. výkonu rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se Haagská úmluva věnuje úpravě vykonávacího řízení pouze okrajově, ponechává úpravu vykonávacího řízení na členských státech, které mají povinnost zabezpečit účinnými prostředky výkon tohoto rozhodnutí, neboť rodič-únosce zpravidla nechce pravomocné rozhodnutí o navrácení dítěte plnit dobrovolně. Ve vztahu k uvedenému se domnívám, že by se měla Haagská úmluva zabývat úpravou výkonu rozhodnutí podrobněji, aby nevznikaly pochybnosti, zda členský stát zajistil výkon daného rozhodnutí dostatečně účinnými prostředky. Z vybraných rozsudků ESLP vztahujícími se k této části – *Ignaccolo-Zenide* proti Rumunsku a *Sylvester* proti Rakousku je zcela zřejmé, že je zapotřebí rozhodnutí o navrácení dítěte vykonat co nejrychleji, neboť prodlužování období, po které dítě zůstává na území státu, kam bylo uneseno, představuje komplikaci pro jeho navrácení zpět.

V poslední části rigorózní práce jsem se zabývala judikaturou SDEU, který se věnuje oblasti mezinárodních únosů dětí z pohledu žádostí o rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se výkladu relevantních ustanovení nařízení Brusel II. bis. Jelikož se tento soudní orgán oblasti mezinárodních únosů věnuje výrazně kratší dobu než ESLP,

nalézá SDEU inspiraci především v jeho rozhodovací činnosti.

V případě J. McB. proti L. E., SDEU rozhodl, že nedošlo k zásahu do rodinného života ve smyslu čl. 7 LZP EU, neboť členský stát EU může od rodiče vyžadovat doklad, který by prokázal, že disponuje právem péče o dítě. V konkrétním případě však irská právní úprava vyžadovala k tomu, aby otci bylo přiznáno právo péče o dítě, k zahájení řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem doručení žaloby protistraně. Ta však matce nebyla vzhledem k tomu, že z Irska i s dětmi odjela, doručena a získání předmětného dokumentu se ukázalo jako nemožné. Domnívám se, že i když jsou podle nařízení Brusel II. bis státy oprávněny takový doklad od rodiče vyžadovat, toto rozhodnutí nebylo meritorně správné, neboť otec byl při získání rozhodnutí, které by upravilo jeho právo péče o dítě, vystaven bezvýchodné situaci a navíc příslušné orgány při získání předmětného dokumentu nevyvinuly žádnou snahu otci napomoci.

Otázce výkonu rozhodnutí věnoval SDEU pozornost v případě J. A. Aguirre Zaraga proti S. Pelz. Ve vztahu k tomuto rozhodnutí nesouhlasím se závěrem učiněným SDEU, který konstatoval, že rozhodnutí by mělo být vykonáno, i když vykazovalo procesní nedostatky, neboť v něm bylo uvedeno, že dítě bylo vyslechnuto, i když k takovému výslechu vůbec nedošlo. Přestože se domnívám, že stát výkonu rozhodnutí není oprávněn přezkoumat rozhodnutí státu obvyklého bydliště dítěte, jímž je nařízen jeho návrat, měla by zde existovat možnost, jak upozornit stát původu na takovou závažnou procesní chybu, která brání výkonu takového rozhodnutí, aby před tím, než se k jeho výkonu přistoupí, byla napravena, neboť výkon takového rozhodnutí, v němž figuruje dítě, které nesouhlasí se svým návratem, by dítěti způsobil další traumatizující zážitky.

Hlavním cílem této rigorózní práce bylo nahlédnout na problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu vnitrostátního, evropského a mezinárodního práva a zobrazit jejich vzájemné propojení. Vzhledem k stále větší aktuálnosti této problematiky jsem se chtěla pokusit praktické důsledky, proč je zapotřebí věnovat mezinárodním únosům dětí pozornost, promítnout na vybraných rozhodnutích českých soudů, ESLP a SDEU. Doufám, že se mi podařilo stanovené cíle naplnit a poskytnout tak čtenáři mé studie komplexní náhled na základní úpravu v této oblasti.

Z hlediska budoucího vývoje právní úpravy v oblasti mezinárodních únosů dětí je dle mého názoru nezbytné, aby státy opravdu respektovaly princip vzájemnosti a

rozhodovaly o navrácení dítěte, pokud nejsou dány důvody pro jeho nenavrácení, co nejrychleji. Důležitá není samozřejmě jen samotná právní úprava, ale rovněž prevence spočívající v možnosti získání informací pro páry, které se chystají nebo již mezinárodní svazek uzavřely, aby se v případě rozpadu svého svazku jeden z partnerů neuchýlil ke krajnímu řešení, tj. dítě neunesl do státu svého původu, v němž doufá v příznivější rozhodnutí.

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ES - Evropské společenství

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Haagská úmluva – Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

LZP EU – Listina základních práv EU

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Nařízení Brusel II. bis – nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

NS – Nejvyšší soud

OSN – Organizace spojených národů

OSŘ – Občanský soudní řád

SDEU – Soudní dvůr EU

TČ – Trestný čin

TZ – Trestní zákoník

UMPOD – Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

ÚPD - Úmluva o právech dítěte

ÚS – Ústavní soud

ZMPS – Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

Použitá literatura

Monografie

ADAMUS, V. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech*, Univerzita Karlova v Praze, 2000

BĚLOHLÁVEK, A. J. *Mezinárodní právo soukromé evropských zemí*, C.H.BECK, 2010

BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*, Praha: ASPI, 2003

BLAHOŽ, J., KLÍMA, K., SKÁLA, J. *Ústavní právo Evropské unie*, Nakladatelství Aleš Čeněk, 2003

ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, I. část
Praha: Linde, 2010

ČAPEK, J. *Evropský soud pro lidská práva a Evropská komise pro lidská práva*, Praha: Linde, 1995

ČAPEK, J. *Právníký slovník evropské ochrany lidských práv*, Praha: Orac, 1998

ČEPELKA, Č., JÍLEK, D., ŠTURMA, P. *Mezinárodní odpovědnost*, Masarykova univerzita, Brno, 2003

ČEPELKA, C., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*, Praha: Eurolex Bohemia, 2003

HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*, Praha: Linde, 2003

HURDÍK, J., FIALA, J., SELUCKÁ, M. *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*, Masarykova univerzita, 2006

KLOKOČKA, V. *Ústavní systémy evropských států*, Praha: Linde, 2006

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*, 6. vydání, Brno: Doplněk, 2004

- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, obecná část*, 5. vydání, Brno: Doplněk, 2008
- MLSNA, P. KNĚŽÍČEK, J. *Mezinárodní smlouvy v českém právu*, Praha: Linde, 2009
- ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*, nakladatelství: Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004
- PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*, 1. vydání, C.H.BECK, 2008
- PAUKNEROVÁ, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009
- PÍTROVÁ, L., POMAHAČ, R. *Průvodce judikaturou evropského soudního dvora – 1. díl*, Praha: Linde, 2000
- PÍTROVÁ, L., POMAHAČ, R. *Průvodce judikaturou evropského soudního dvora – 2. díl*, Praha: Linde, 2001
- POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*, 5., doplněné a rozšířené vydání, 2006
- SCHEU, H. Ch. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*, nakladatelství: AUDITORIUM, Praha, 2010
- SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*, 3. vydání ASPI, 2006
- SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*, přeložil Jiří Malenovský, Brno: Masarykova univerzita, 1997
- ŠÍŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, ASPI, 2003
- ŠÍŠKOVÁ, N. *Evropská unijní ochrana lidských práv*, Praha: Linde, 2001
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2. doplněné vydání, C.H.BECK, 2003
- ŠTURMA, P. *Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy*, Právnická fakulta UK Praha, Katedra mezinárodního práva, Praha, 1999
- ŠTURMA, P. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*, Praha: UK, 1994
- TICHÝ, L. *Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu*, Praha: Univerzita Karlova, 1996

TICHÝ, L., RAINER, A., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*, C.H.Beck, 2010

WINTEROVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní*, 6. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2011

Časopisecké články

BAKEŠ, M., VONDRÁČKOVÁ, P. Mezinárodní únosy dětí, *Pocita Sentē Radvancové k 80. narozeninám*, ASPI, a.s., 2009, str. 27-39

BARINKA, R. Evropská úmluva o lidských právech a doktrína margin of appreciation: teoretické dimenze problému, č. 3, *Právnick*, 2007, str. 241-273

BUBELOVÁ, K. Porušení práva na rodinný život, *Právní fórum*, č. 7, 2009, str. 253-258

ČERNÁ, D. Výklad Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Evropským soudem pro lidská práva, *Jurisprudence*, č. 3, 2008 str. 15-19

ČERNÁ, D. Standard lidských práv v Evropě – Srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie, *Právnick*, č. 4, 2008, str. 371-390

FILIP, J. Nález č. 403/202 Sb. Jako rukavice hozená ústavodárci Ústavním soudem, *Právní zpravodaj*, č. 11, 2002, str. 12-15

GLOGAROVÁ, J., NOSKOVÁ, R. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu, *Právní fórum*, č. 5, 2009, str. 189-194

HERBOCZKOVÁ, J. Rodinné a manželské vztahy - mezinárodní pravomoc, uznání a výkon rozhodnutí, Brno: Masarykova univerzita, dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/doc/10Rodina_text.pdf (citováno 21. září 2011)

HRUBÁ, M. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu, *Právo a Rodina*, č. 4, 2009 – 11. ročník, str. 17-20

HRUBÁ, M. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu, *Právo a Rodina*, č. 5, 2009 – 11. ročník, str. 19-22

HRUBÁ, M. Mezinárodní únosy dětí, In Cofola 2008 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2008, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/hruba_michaela.pdf, (citováno 2. března 2011), str. 1-12

HUBÁLKOVÁ, E. *Macready v. Česká republika*, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek Páté sekce ESLP z 22. dubna 2010, *Bulletin advokacie*, č. 12, 2010, str. 45-46

HUBÁLKOVÁ, E. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*, 2. Vydání, Česká advokátní komora, zvláštní číslo Bulletinu advokacie – prosinec 2004, dostupné na: http://www.cak.cz/files/170/BA_04_Z2.pdf (citováno 21. září 2011)

JANOČKOVÁ, M., SEDLÁK, P. *Povaha řízení podle ustanovení § 193a a násl. o. s. ř.*, *Právní fórum*, č. 7, 2009, 287-292

JANOČKOVÁ, M., SEDLÁK, P. *Mezinárodní únosy dětí*, Brno: Masarykova univerzita, 2009, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Janockova_Michaela__1222_.pdf (citováno 3. srpna 2011)

JANOČKOVÁ, M. *Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí*, *Právní fórum*, č. 8, 2009, str. 335-340

KÜHN, Z. *Samovykonatelnost, přímá účinnost a některé otázky aplikace mezinárodních smluv ve vnitrostátním právu*, *Právník*, č. 5, 2004, str. 471-501

KÜHN, Z. *K otázce závaznosti rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro domácí soudnictví*, *Právní rozhledy*, č. 1, 2005, str. 1-7

KYSELA, J. *Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR*, *Právní rozhledy*, č. 7, 2002, str. 301-312

KYSELA, J. *K dalším důsledkům přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR*, *Právní rozhledy*, č. 11, 2002, str. 525-534

MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy*, *Právník*, č. 9, 2003, str. 841-854

NOVOTNÁ, V. *Novela občanského soudního řádu a spolupráce soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí*, 1. část, *Právo a rodina*, č. 11, 2008, dostupné z ASPI ID: LIT31075CZ

PROKOPOVÁ, A. *Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí*, *Právní rádce*, č. 11, 1996, str. 7-8

PTÁČEK, L. *Styčný soudce ve věcech rodinného práva*, *Právo a rodina*, č. 9, 10. ročník 2008, str. 1-3

ROZEHNALOVÁ, N. *Internacionalizace a europeizace v mezinárodním právu soukromém*. *Mezinárodní a srovnávací právní revue*, č. 9, 2003, str. 54-64

SCHEU, H. Ch. Pojem rodiny v evropském systému ochrany lidských práv, Mezinárodní únosy dětí, in *Pocta Sentē Radvancové k 80. narozeninám*, ASPI, a.s., 2009, str. 471-485

SCHEU, H. Ch. Rodina bez manželství. Evropský soud pro lidská práva o statusu partnerství osob stejného pohlaví, *Jurisprudence*, č. 1, 2011, str. 27-33

ŠÍNOVÁ, R. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, *Pocta Sentē Radvancové k 80. narozeninám*, ASPI, a.s., 2009, str. 519-528

ŠÍŠKOVÁ, N. Ochrana lidských práv jako součást konstitucionalizace EU, *Právní obzor*, č. 2, 2004, str. 150-160 dostupné na: <http://www.sappress.sk/pravnyobzor/87-02-05.pdf>

VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB. J. Mezinárodní únosy dětí, I. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=45> (citováno 5. března 2011)

VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB. J. Mezinárodní únosy dětí, II. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=44> (citováno 5. března 2011)

VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB. J. Mezinárodní únosy dětí, III. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=127> (citováno 5. března 2011)

VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB. J. Mezinárodní únosy dětí, IV. díl, dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=128> (citováno 5. března 2011)

WAGNEROVÁ, E. Všeobecná deklarace lidských práv jako milník mezi epochami, *Jurisprudence*, č. 5, 2009, str. 3-8

WAGNEROVÁ, E. Právní síla mezinárodních smluv o lidských právech v domácím právním řádu, dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.com/2007/11/prvn-sla-mezinrodnch-smluv-o-lidskch.html> (citováno 2. srpna 2011)

WILK, A. Mezinárodní únosy dětí, *Právní rádce*, č. 9, 2007, str. 18-20

Právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

sdělení č. 104/1991 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte

sdělení č. 209/1992 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

sdělení č. 34/1998 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

sdělení č. 66/2000 Sb.m.s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

sdělení č. 141/2001 Sb.m.s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

nařízení č. 2201/2003/ES o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

směrnice Rady 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS

Důvodové zprávy a komentáře

Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., ze dne 16. ledna 2008 (Důvodová zpráva k novele OSŘ)

DRÁPAL, L., BUREŠ, J., a kolektiv. Komentář k občanskému soudnímu řádu, I. a II. díl, C.H. Beck, 2009

ŠÁMAL, P. a kolektiv. Trestní zákoník II., Komentář, 1. vydání 2010

Ostatní dokumenty

směrnice UNHCR pro určování nejlepšího zájmu dítěte k nalezení na:
<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete>

Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé (Teze disertace k získání vědeckého titulu „doktor věd“ ve skupině sociální a humanitní vědy, Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Právnická fakulta, Katedra obchodního práva, Praha 2008, str. 27-28.
Dostupné na:
http://www.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/vzdelavani/vedecky_titul_doktor_ved/files_obhajoby/pauknerova_teze.pdf (citováno dne 14. října 2011).

Rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/200

Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 28. listopadu 2006, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 5. března 2008, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 20. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007

Rozhodnutí ESLP ze dne 25. ledna 2000, stížnost č. 31679/96. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 29. dubna 2003, stížnost č. 56673/00. Iglesias Gil and A. U. I. proti Španělsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 27. července 2006, stížnost č. 7198/04. Iosub Caras proti Rumunsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 20. července 2006, stížnost 1633/05. Koudelka proti České republice

Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 4. září 1996, stížnost 26376/95, Laylle proti Německu

Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 2010, stížnost č. 4824/06 a 15512/08. Macready proti České republice

Rozhodnutí ESLP ze dne 26. června 2003, stížnost č. 48206/99. Maire proti Portugalsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 11. prosince 2006, stížnost č. 41092/06. Mattenklott proti Německu

Rozhodnutí ESLP ze dne 6. prosince 2007, stížnost č. 39388/05. Maumousseau proti Francii

Rozhodnutí ESLP ze dne 5. dubna 2005, stížnost č. 71099/01. Monory proti Maďarsku a Rumunsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 15. května 2003, stížnost č. 4783/03 a následné rozhodnutí ESLP ze dne 4. září 2007, stížnost č. 4065/04. Paradis proti Německu

Rozhodnutí ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04. Schalk a Kopf proti Rakousku

Rozhodnutí ESLP ze dne 9. října 2003, stížnost č. 48321/99. Slivenko a další proti Lotyšsku

Rozhodnutí ESLP ze dne 24. července 2003, stížnost č. 36812/97 a 40104/98. Sylvester proti Rakousku

Rozhodnutí ESLP ze dne 22. dubna 1997, stížnost č. 21830/93. X., Y. a Z. proti Spojenému království

Rozhodnutí ESD ve věci C-400/10 PPU. J.McB. proti L.E.

Rozhodnutí ESD ve věci C-491/10 PPU. Josebou Andoni Aguirre Zarragou proti Simone Pelz

Rozhodnutí ESD ve věci C-211/10 PPU. Doris Povse proti Mauru Alpagovi

Názory

Názor generálního advokáta Niila Jääskinena ze dne 22. září 2010 ve věci C-400/10 PPU. J. McB. proti L. E.

Názor generálního advokáta Yvese Bota ze dne 7. prosince 2011 ve věci C-491/10 PPU. Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz

Internetové zdroje

<http://www.umpod.cz/>

<http://www.helcom.cz/>

<http://www.hcch.net/>

<http://www.ochrance.cz/>

<http://www.radaevropy.cz/>

<http://www.msmt.cz/>

<http://www.incadat.com/>

<http://curia.europa.eu/>

<http://www.echr.coe.int/>

<http://www.esteri.it/mae/it>

<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/>

Zahraniční monografie

BLACKBURN, R., POLAKIEWICZ. *Fundamentals rights in Europe*, Oxford, 2001

CONFORTI, B. *Diritto internazionale*, Napoli, Editoriale Scientifica, 2006

SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv*, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej Republiky, Bratislava, 2003

TESAURO, G. *Diritto dell'Unione Eoropea*, 6. edizione, CEDAM, 2010

Zahraniční časopisecké články

CARELLA, G. La convenzione dell'Aja del 1980 sugli aspetti civili della sottrazione internazionale di minori, *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, 1994, 1994, č. 4, str. 777

MARTINKOVA, J. Rešpektovanie rodinného života podľa čl. 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach, *Právnik*, 2005, č. 4, str. 360-382

Zahraniční právní předpisy

La Codice Penale (*Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398*)

Le Code Pénal (entré en vigueur le 1er mars 1994)

Zahraníční důvodové zprávy a komentáře

DETRICK, S. A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publisher, 1999, str. 207-208

LAGARDE, Paul. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention, 1998, dostupná na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943 (citováno 21. září 2011)

PERÉZ-VERA, Elisa. Explanatory report to the Child Abduction Convention, Hague: Hague Conference on Human Rights, 1980, dostupná na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779 (citováno 21. května 2011)

Přílohy:

Příloha č. 1 : Signatáři Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí¹⁷⁰

Členské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:

States	Signature	Ratification	Entry in Force	Res/D/N ¹⁷¹
Albania		4.5.2007	1.8.2007	Res
Argentina	28.1.1991	19.3.1991	1.6.1991	D
Australia	29.10.1986	29.10.1986	1.1.1987	D
Austria	12.5.1987	14.7.1988	1.10.1988	
Belarus		12.1.1998	1.4.1998	Res
Belgium	11.1.1982	9.2.1999	1.5.1999	
Bosnia and Herzegovina		23.8.1993	6.3.1992	
Brazil		19.10.1999	1.1.2000	Res
Bulgaria		20.5.2003	1.8.2003	Res
Canada	25.10.1980	2.6.1983	1.12.1983	D,Res
Chile		23.2.1994	1.5.1994	D
China, People's Republic of				D,N
Costa Rica		9.11.1998	1.2.1999	
Croatia		23.4.1993	1.12.1991	
Cyprus		4.11.1994	1.2.1995	
Czech Republic	28.12.1992	15.12.1997	1.3.1998	Res
Denmark	17.4.1991	17.4.1991	1.7.1991	Res
Ecuador		22.1.1992	1.4.1992	
Estonia		18.4.2001	1.7.2001	Res
Finland	25.5.1994	25.5.1994	1.8.1994	Res
France	25.10.1980	16.9.1982	1.12.1983	Res,D
Georgia		24.7.1997	1.10.1997	

¹⁷⁰ Dostupné na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.statusprint&cid=24 (citováno 15. října 2011)

¹⁷¹ Res/D/N = Reservations, Declarations or Notifications

Germany	9.9.1987	27.9.1990	1.12.1990	D,Res
Greece	25.10.1980	19.3.1993	1.6.1993	Res
Hungary		7.4.1986	1.7.1986	
Iceland		14.8.1996	1.11.1996	Res
Ireland	23.5.1990	16.7.1991	1.10.1991	
Israel	4.9.1991	4.9.1991	1.12.1991	Res
Italy	2.3.1987	22.2.1995	1.5.1995	
Latvia		15.11.2001	1.2.2002	Res
Lithuania		5.6.2002	1.9.2002	Res
Luxembourg	18.12.1984	8.10.1986	1.1.1987	Res
Malta		26.10.1999	1.1.2000	
Mauritius		23.3.1993	1.6.1993	Res
Mexico		20.6.1991	1.9.1991	
Monaco		12.11.1992	1.2.1993	Res
Montenegro		1.3.2007	3.6.2006	
Morocco		9.3.2010	1.6.2010	
Netherlands	11.9.1987	12.6.1990	1.9.1990	D,Res
New Zealand		31.5.1991	1.8.1991	Res
Norway	9.1.1989	9.1.1989	1.4.1989	Res
Panama		2.2.1994	1.5.1994	Res
Paraguay		13.5.1998	1.8.1998	
Peru		28.5.2001	1.8.2001	
Poland		10.8.1992	1.11.1992	Res
Portugal	22.6.1982	29.9.1983	1.12.1983	
Romania		20.11.1992	1.2.1993	
Russian Federation		28.7.2011	1.10.2011	Res
Serbia		29.4.2001	27.4.1992	
Slovakia	28.12.1992	7.11.2000	1.2.2001	Res
Slovenia		22.3.1994	1.6.1994	
South Africa		8.7.1997	1.10.1997	Res
Spain	7.2.1986	16.6.1987	1.9.1987	
Sri Lanka		28.9.2001	1.12.2001	Res
Sweden	22.3.1989	22.3.1989	1.6.1989	Res
Switzerland	25.10.1980	11.10.1983	1.1.1984	
The former Yugoslav Republic of Macedonia		20.9.1993	1.12.1991	

Turkey	21.1.1998	31.5.2000	1.8.2000	Res
Ukraine		2.6.2006	1.9.2006	
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	19.11.1984	20.5.1986	1.8.1986	N,Res
United States of America	23.12.1981	29.4.1988	1.7.1988	Res
Uruguay		16.11.1999	1.2.2000	
Venezuela	16.10.1996	16.10.1996	1.1.1997	Res

Nečlenské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:

States	Signature	Ratification	Entry in Force	Res/D/N
Andorra	6.4.2011	1.7.2011		Res
Armenia	1.3.2007	1.6.2007		Res
Bahamas	1.10.1993	1.1.1994		
Belize	22.6.1989	1.9.1989		Res
Burkina Faso	25.5.1992	1.8.1992		
Colombia	13.12.1995	1.3.1996		
Dominican Republic	11.8.2004	1.11.2004		
El Salvador	5.2.2001	1.5.2001		D,Res
Fiji	16.3.1999	1.6.1999		
Gabon	6.12.2010	1.3.2011		
Guatemala	6.2.2002	1.5.2002		Res
Honduras	20.12.1993	1.3.1994		Res
Moldova, Republic of	10.4.1998	1.7.1998		Res
Nicaragua	14.12.2000	1.3.2001		
Saint Kitts and Nevis	31.5.1994	1.8.1994		Res
San Marino	14.12.2006	1.3.2007		D
Seychelles	27.5.2008	1.8.2008		
Singapore	28.12.2010	1.3.2011		Res
Thailand	14.8.2002	1.11.2002		Res
Trinidad and Tobago	7.6.2000	1.9.2000		
Turkmenistan	29.12.1997	1.3.1998		
Uzbekistan	31.5.1999	1.8.1999		Res
Zimbabwe	4.4.1995	1.7.1995		Res

Příloha č. 2 : Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí¹⁷²

Členské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:

States	Signature	Ratification	Entry in Force	Res/D/N
Albania		18.5.2006	1.4.2007	D,Res
Australia	1.4.2003	29.4.2003	1.8.2003	
Austria	1.4.2003	22.12.2010	1.4.2011	D
Belgium	1.4.2003			D
Bulgaria		8.3.2006	1.2.2007	D,N,Res
Croatia	30.10.2008	4.9.2009	1.1.2010	D,Res
Cyprus	14.10.2003	21.7.2010	1.11.2010	D,Res
Czech Republic	4.3.1999	13.3.2000	1.1.2002	D,N
Denmark	1.4.2003	30.6.2011	1.10.2011	D
Ecuador		5.11.2002	1.9.2003	
Estonia		6.8.2002	1.6.2003	D,Res
Finland	1.4.2003	19.11.2010	1.3.2011	D
France	1.4.2003	15.10.2010	1.2.2011	D
Germany	1.4.2003	17.9.2010	1.1.2011	D,Res
Greece	1.4.2003			D
Hungary	4.7.2005	13.1.2006	1.5.2006	D
Ireland	1.4.2003	30.9.2010	1.1.2011	D
Italy	1.4.2003			D
Latvia	15.5.2002	12.12.2002	1.4.2003	D,Res
Lithuania		29.10.2003	1.9.2004	D,Res
Luxembourg	1.4.2003	5.8.2010	1.12.2010	D
Malta		24.2.2011	1.1.2012	D,Res
Monaco	14.5.1997	14.5.1997	1.1.2002	
Morocco	19.10.1996	22.8.2002	1.12.2002	
Netherlands	1.9.1997	31.1.2011	1.5.2011	D
Poland	22.11.2000	27.7.2010	1.11.2010	D,Res

¹⁷² Dostupné na: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70 (citováno 14. října 2011)

Portugal	1.4.2003	14.4.2011	1.8.2011	D
Romania	15.11.2006	8.9.2010	1.1.2011	D,Res
Slovakia	1.6.1999	21.9.2001	1.1.2002	D,Res
Slovenia	13.5.2004	11.10.2004	1.2.2005	D
Spain	1.4.2003	6.9.2010	1.1.2011	D,Res
Sweden	1.4.2003			D
Switzerland	1.4.2003	27.3.2009	1.7.2009	Res
Ukraine		3.4.2007	1.2.2008	D,Res
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	1.4.2003			D
United States of America	22.10.2010			
Uruguay	17.11.2009	17.11.2009	1.3.2010	

Nečlenské země Haagské konference mezinárodního práva soukromého:

States	Signature	Ratification	Entry in Force	Res/D/N
Armenia	1.3.2007	1.5.2008		D,Res
Dominican Republic	14.12.2009	1.10.2010		

Resume

Klíčová slova: Mezinárodní únosy dětí, Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, nařízení Brusel II. bis, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Předkládaná rigorózní práce na téma: „*Mezinárodní únosy dětí a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*“ si klade za cíl nahlédnout na problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu vnitrostátního, mezinárodního a evropského práva a zobrazit jejich vzájemné propojení. K demonstraci uvedeného bude využita analýza judikatury národních soudů, Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „*ESLP*“) a Soudního dvora EU. Pozornost bude věnována zejména interpretaci jednoho z nejdůležitějších mezinárodních instrumentů mezinárodních únosů dětí – Haagské úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „*Haagská úmluva*“) ze strany ESPL. Jelikož se případy mezinárodně unesených dětí dotýkají nejen práva na respektování rodinného života ve smyslu čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „*EÚLP*“), ale i práva na spravedlivý proces, bude rovněž věnována pozornost ustanovení čl. 6 EÚLP.

Tato rigorózní práce se dělí celkem na pět kapitol. V první kapitole se nejprve zastavím u vymezení klíčových pojmů – mezinárodní únos dítěte, jeho odlišení od bránění styku s dítětem a rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP. Ustanovení čl. 8 EÚLP předvídá z pohledu mezinárodních únosů dětí nejen negativní závazek státu, zdržet se všech zásahů do práva na respektování rodinného života, ale rovněž pozitivní závazek státu spočívající v zajištění znovushledání rodiče-neúnosce s jeho dítětem, zajištění kontaktu poškozeného rodiče s dítětem během probíhajícího řízení o navrácení dítěte atd.

Druhá kapitola se věnuje nejen rozboru nejpoužívanější mezinárodní lidskoprávní úmluvy na poli mezinárodních únosů dětí – Haagské úmluvě, ale rovněž Úmluvě o právech dítěte, Evropské úmluvě o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a Úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

V pořadí třetí kapitola této rigorózní práce nesoucí název „*Evropská legislativa*“

zabývající se problematikou mezinárodních únosů dětí“ se zabývá výkladem relevantních ustanovení nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „*Nařízení Brusel II. bis*“). Podtrhnut je zejména vztah nařízení Brusel II. bis k Haagské úmluvě.

Čtvrtá kapitola bude patřit vnitrostátní právní úpravě, která novelou č. 295/2008 Sb. zařadila do občanského soudního řádu (dále jen „*OSŘ*“) ustanovení § 193a až 193e OSŘ, která upravují řízení o navrácení dítěte. V této části jsem se také zaměřila na judikaturu českých soudů v oblasti mezinárodních únosů dětí a to konkrétně judikaturu vztahující se k důvodům pro nenavrácení dítěte ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy.

Jádrem této rigorózní práce je poslední kapitola, jejímž účelem je analyzovat vybranou judikaturu ESLP vztahující se k mezinárodně uneseným dětem. Tuto část jsem pracovně rozdělila na judikaturu zabývající se povinností respektovat a správně interpretovat Haagskou úmluvu, důvody nenavrácení dítěte ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy, délce řízení o navrácení dítěte a výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte. V každé uvedené podčásti se budu věnovat vybraným rozhodnutím, z nichž vyvodím obecné principy rozhodovací činnosti ESLP. Dále se v rámci této kapitoly budu věnovat rovněž vybraným rozsudkům Soudního dvora EU.

V samotném závěru se pokusím o zhodnocení stávající právní úpravy s ohledem na praktické poznatky vyplývající z judikatury ESLP a Soudního dvora EU a jejich možné směřování do budoucnosti.

Summary

“International abduction of children and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”

Keywords: International abduction of children, Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction, Council Regulation (EC) No 2201/2003, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The aim of the submitted doctoral thesis entitled *“International abduction of children and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”* is to examine the issue of international child abduction from the domestic, international and European perspectives and show their interconnections. To demonstrate this, the thesis will analyze the practices of national courts, the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR) and the European Court of Justice (hereinafter referred to as the ECJ). Attention will be paid mainly to the interpretation of one of the most important international child abduction instruments, *The Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction* (hereinafter referred to as the Hague Convention), by the ECHR. As cases of international child abduction concern only the right to respect for one's private and family life within the meaning of Article 8 of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the European Convention), but also the right to a fair trial, the thesis will also deal with Article 6 of the European Convention.

This doctoral thesis is divided into five chapters. Chapter 1 will first define key terms such as international child abduction, its differentiation from preventing the child's contact with a parent and the family life within the meaning of Article 8 of the European Convention. In terms of international child abduction, the provisions of Article 8 of the European Convention not only foresee state's negative obligation to refrain from any interference with the right to respect one's private and family life, but also state's positive obligation to arrange for a reunion between the parent (non-abductor) and the child and a contact between the injured parent and the child while a

proceeding to return to child is in progress, etc.

Chapter 2 contains not only an analysis of the most frequently applied international human rights convention in the area of international child abduction, the Hague Convention, but also deals with the European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children and the Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children.

Chapter 3 of the thesis, entitled “*European Legislation Addressing the Issue of International Child Abduction*” explores the construction of relevant provisions of Council Regulation (EC) No 2201/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 (hereinafter referred to as the *Brussels II Bis Regulation*). It emphasizes mainly the relationship between Brussels II Bis Regulation and the Hague Convention.

Chapter 4 is dedicated to domestic legal regulations that included the provision of Sections 193a through 193e on proceedings to return a child into the Rules of Civic Procedure by means of amended Act No 295/2008 Coll. This chapter also deals with the practices of Czech courts with respect to international child abduction, namely the practices related to reasons for not returning a child within the meaning of Article 13 of the Hague Convention.

The core of this doctoral thesis is the last chapter whose purpose is to analyze the selected practices of the ECHR related to internationally abducted children. In terms of organization, this chapter is divided into the practices dealing with the obligation to respect and correctly interpret the Hague Convention, the reasons for not returning a child within the meaning of Article 13 of the Hague Convention, the length of the proceeding to return a child and the enforcement of a judgment to return a child. Each sub-chapter is dedicated to selected judgments from which general principles are derived concerning the decision-making of the ECHR. Furthermore, this chapter also covers selected judgments by the European Court of Auditors.

The conclusion attempts to assess the existing legal regulations with respect to

practical findings resulting from the practices of the ECHR and the European Court of Justice and their possible future development.